

ÖNSÖZ

Son dönemlerde yaşadığımız gayrimüslimlere yönelik artan şiddet eylemleri, beni bu çalışmaya iten başlıca sebepti. Bu şiddet olayları ve katliamlar hiç şüphe yok ki, bugünün meselesi değil. O nedenle bu çalışmayı hazırlarken Osmanlı döneminde yeşeren ırkçılık tohumlarını, tek parti dönemi ve sonrasında yaşanan Türkleştirme politikaları ile birlikte anlatmaya çalıştım.

1999 yılında yaşanan deprem faciasına kadar Türkiye toplumu için başlıca düşman olan “Yunan”, neden düşman olarak algılandı ve kimler tarafından düşman addedilmek istendi sorusuna bu çalışmada yer vermeye çalıştım. Tek partili dönemde, daha çok ekonomik nedenlerden ötürü düşman olarak algılanan (algılatılan) tüm gayrimüslim azınlıklar, 1950’lerden itibaren başta Kıbrıs ve Ege sorunları nedeniyle yerini çoğu zaman Yunan düşmanlığına bıraktı. “Yunan” veya “Rum” un milli düşman olarak algılanmasında hiç şüphe yok ki en önemli pay basına düşüyor. Basının zaman zaman ırkçılığa varan anti-Yunan tutumu şüphesiz komşu ile olan ilişkilerin devlet nezdinde sorun olarak kalmasının ötesinde halk düşmanlığına dönüşmesine de vesile oldu.

Bu çalışma sırasında yapıcı eleştirileri ve motivasyon sağlayıcı konuşmaları nedeniyle sevgili hocam Rıdvan Akar’a, sabır ve destekleri için aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Ekin Karaca

Ağustos, 2008

ÖZET

Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin gerilme süreci Osmanlı İmparatorluğuna uzanıyor. 1821 Yunan İhtilali ile başlayan olumsuz süreç, Balkan Savaşları ile doruğa ulaşıyor. Yeni kurulan ulus devletlerin koskoca Osmanlı İmparatorluğu 'nu Avrupa'nın dışına itmesi ile ortaya çıkan imparatorluğun geçersiz bir yönetim biçimi olduğu gerçeği, Türkleri alelacele ulus-devlet olma sürecine itiyor.

Milli kimlik, milli ekonomi ve vatandaş oluşturma kavramlarını uluslaşma için çözüm gören Cumhuriyet kadroları bu bağlamda gayrimüslim vatandaşları uluslaşma süreci için olası tehlike olarak değerlendirdiler. Bu noktada ise başlıca günah keçisi her zaman için Rumlar oldu.

Her ne kadar arada yakınlaşmalar olmuş olsa da Yunanistan'ın Kıbrıs sorununu 1954'te Birleşmiş Milletlere taşıması ile birlikte iki ülke ilişkileri açısından çalkantılı süreç başladı ve uygulanan karşılıklı uzlaşmaz politikalar yoluyla da zaman zaman içinden çıkılmaz hallere sürüklendi.

Yaşanan çatışmalı dönemlerde en fazla zararı kuşkusuz iki ülkede yaşayan Rum ve Türk azınlıklar çekti. Özellikle basın yolu ile halka empoze edilen ırkçı söylemler, azınlıklar için hayatı yaşanmaz kılmaya yetti.

ABSTRACT

The commencement of the tensions between turkey and Greece goes back to the days of the Ottoman Empire. The negative process which starts with the Greek invasion, reaches its peak with Balkan Savaşları. The fact that the empire was an inefficacious regime, which came about when newly emerged nation states propelled the grand empire out of Europe, forced Turks to hastily start the process of becoming a nation-state.

The founding Republican elite perceived non-Muslim citizens as potential dangers as they conceptualized national identity, national economy and creation of citizens as solutions in the process of nationalisation. In this context, the major scapegoat have always been the Greeks. Despite occasional rapprochments between the two countries, the real tensions have started when Greece presented the Cyprus problem to the United Nations in 1954. Thanks to mutual uncompromising policies, over time the relations have often become irreconcilable.

It is no doubt that in the times of conflicts, the ones who have been harmed the most have been the Greek and Turkish minorities living in these countries. Especially, racist discourses imposed on the citizens by the mass media have made life unbearable for the minorities.

GİRİŞ

Bu çalışmanın temelini oluşturan Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan kriz dönemleri ve bu dönemlerde Türkiye basınında sergilenen ırkçı tutumları araştırırken esas olarak 1954 ile 1999 yılları arasını temel almaya çalışacağım. Bunun başlıca sebebi, başta Kıbrıs ile yaşanan sorunlar olmak üzere bu dönemin ilişkiler açısından en çalkantılı dönem oluşu.

Yunanistan ve özellikle “Rum” algısı ile oluşan toplumsal yargıların temelinde 1821’den beri süregelen rekabet, savaş ve ihanet vurgusu var. Ayrıca “Cumhuriyet yıllarında” uygulanan azınlık politikalarının da olumsuz Rum algısına önemli derecede katkısı olduğu düşüncesindeyim. Bu nedenle “Vatandaş Türkçe Konuş” kampanyaları, gayrimüslimlere uygulanan meslek yasakları, Varlık Vergisi Kanunu gibi gerek insan haklarına gerekse de Türkiye Cumhuriyeti’nin imzalamış olduğu Lozan Antlaşmasına ters düşen, toplumdaki ırkçılık dinamiklerini yükselten uygulamalardan söz edeceğim. Ayrıca çalışmada, basının toplum üzerindeki etkilerini en açık şekilde gösterdiğine inandığım 6/7 Eylül olaylarına da uzunca yer ayıracağım. Bu kapsamda olayların çıkış aşamasında basının rolünün yanı sıra, yaşanan olaylara Türkiye basını ile İstanbul Rum basınının bakış açılarını da değerlendireceğim.

Çalışmayı, iki ülke arasında sürekli gerilmeye müsait olan ilişkiler içerisinde medyanın oynadığı rolü ön plana çıkartarak çerçevelemeye çalışacağım. Toplumun haber alma kaynağı olan medya, bizim ülkemizde de diğer birçok ülkelerde de kimi zaman devletin siyasetinin halka propaganda amaçlı olarak yansıtılması ve bu çerçevede devleti ve uyguladığı politikaları destekleyen bir kamuoyu yaratılması amacıyla kullanılmıştır ve hâlâ günümüzde kullanılmaya devam edilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren gerek Anadolu coğrafyasının heterojen kültüründen kaynaklı olarak, gerekse de batılı ülkelerin aksine ulus-devlet olma sürecinin çok daha geç dönemlere rast gelmesi nedeniyle Cumhuriyet tarihi boyunca sürekli olarak içeride ve dışarıda mihrak arayışları olmuştur. İçeride tehdit olarak algılanan ve mihrak olarak konumlandırılan unsurlar nedeniyle her ne kadar iç siyaset, geçen onlarca yıla rağmen, çalkantılı süreçten kurtulamadıysa da burada asıl sorunun dış siyasette uygulanan korku ve düşman politikaları olduğu kanaatindeyim. Milliyetçiliği her zaman canlı ve ayakta tutmaya yol açan bu siyaset, zaman zaman içeride de çatışmaların doğmasına neden olmaktadır. Tarihsel olarak baktığımızda farklı konjonktürlerde değişik ülkeler başlıca tehlike unsurunu oluştururken (Öcalan'ın sınır dışı edilme sürecinde Suriye, İslam devrimi ihraç edeceği ve PKK kampları bulunduğu gerekçesiyle İran, Türklerin kimliklerinin değiştirildiği süreçte Bulgaristan, soğuk savaş yıllarında Sovyetler Birliği, 1. Körfez Savaşı zamanında Irak vb.) Yunanistan neredeyse her konjonktürde daimi düşman addedilmiş ve bu ülkeyle zaman zaman savaş krizi doğmuştur. Ülke içinde ise yine farklı konjonktürlerde ulus-devletin temsil edemediği Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve sonrasında da Kürtler daima tehdit olarak algılanmışlar ve Cumhuriyet tarihi boyunca bu unsurlarla sürekli olarak gerek siyasi, gerek ekonomik gerekse de çatışmaya varabilecek ölçülerde sorunlar yaşanmıştır.

Konrad Adenauer Vakfı tarafından hazırlanmış olan “Türk Gençliği 1998, Suskun Kitle Bütüteç Altında” adlı gençlik araştırmasında da devletin azınlıkları, özellikle de Yunanlılar ve Rumları hedef alan düşman politikalarının Türkiye gençliği üzerinde ciddi etkisi olduğu açıkça ortaya çıkıyor. 11 ilde, 2220 kişiden oluşan 35 yaş altı genç ile yapılmış olan araştırmanın sonuçlarında, gençlerin “iyisi olmaz” diye tanımladıkları listenin başını sırasıyla masonlar, eşcinseller ve dinsizler çekiyor. Kişisel tercih veya yönelimlerin “kötü” olarak

adedildiği ilk üçün ardından ise “iyisi olmayan” milli kimlikler geliyor; Yunanlılar, Ermeniler, Yahudiler ve Rumlar.¹

Grup	iyisi olmaz=1		Çoğu kötüdür, iyileri de var=2		Çoğu iyidir, kötülere de var=3		Kötüsü olmaz=4		Ort. puan
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	
Masonlar	924	54,4	366	21,6	40	20,0	68	4,0	1,74
Eşcinseller	996	53,5	386	20,7	393	21,1	87	4,7	1,77
Dinsizler	972	50,7	450	23,5	422	22,0	74	3,9	1,79
Yunanlılar	853	45,5	541	28,9	420	22,4	61	3,3	1,83
Ermeniler	811	44,2	536	29,2	440	24,0	49	2,7	1,85
Yahudiler	740	40,5	549	30,1	479	26,2	57	3,1	1,92
Rumlar	707	38,8	571	31,3	478	26,2	67	3,7	1,95
Çingeneleler	593	31,7	63	35,5	526	28,1	88	4,7	2,06
Hayat kadınları	668	34,8	575	29,9	548	28,5	129	6,7	2,07
Ruslar	541	30,0	608	33,7	569	31,6	84	4,7	2,11
Politikacılar	460	23,2	837	42,1	616	31,0	74	3,7	2,15
Sosyalistler	456	25,4	429	23,9	699	39,0	210	11,7	2,37
Amerikalılar	368	20,1	527	28,8	817	44,6	120	6,6	2,38
Romanyalıları	320	18,3	551	31,4	784	44,7	97	5,5	2,38
Fransızlar	360	20,2	471	26,5	846	47,6	102	5,7	2,39
Araplar	301	16,5	615	33,7	773	42,3	137	7,5	2,41
Almanlar	326	17,6	545	29,4	876	47,3	106	5,7	2,41
Zenginler	228	11,6	776	39,4	892	45,3	72	3,7	2,41
Ülkücüler	377	19,7	499	26,1	797	41,7	238	12,5	2,47
Zenciler	209	11,8	419	23,6	1023	57,7	121	6,8	2,60
Aleviler	222	11,7	447	23,5	1047	55,1	184	8,3	2,63

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi “Yunan”, Türk milliyetçiliğinin temel düşmanlarından. Hatta belki de başka “ötekilere” kıyasla (Rus’a, Ermeni’ye, vb. kıyasla) bir numaralı ötekidir. Bu sonucun hem nesnel hem de ideolojik nedenleri vardır. Ama her durumda milli kimlik sahibi kimseler, “öteki” ile ilgili değerlendirmelerini ister istemez belli bir paradigmanın sınırları içinde yaparlar; her olayı milli anlayışa uygun bir biçimde algılar ve böyle yorumlarlar.²

¹ “Türk Gençliği 1998, Suskun Kitle Büyümeç Altında”. Konrad Adenauer Vakfı

² Millas, Herkül. Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik. *Milli Türk Kimliği ve ‘Öteki’ (Yunan)*, İletişim Yayınları, 2003, İstanbul. s.194

Metodoloji

Çalışma esnasında esas olarak TBMM mikrofilm arşivinden faydalandım. Basında Rumlara ve Yunanistan'a karşı sergilenen ırkçı tutumu araştırırken ilgili dönemlerin gazetelerinin mikrofilm kopyaları üzerinde çalıştım. Diğer arşiv çalışmalarını ise ağırlıklı olarak Tarih Vakfı kütüphanesinde tamamladım.

Arşiv taramasında elde ettiğim örnekleri, tarihsel süreçleri ayrıntılı şekilde aktaran kaynaklardan alıntılar yaparak desteklemeye çalıştım.

I. BÖLÜM:

ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜŞMANLIĞIN DİNAMİKLERİ

A. Irkçılık ve Milliyetçilik

Irkçılık genel olarak çeşitli insan ırkları arasındaki biyolojik farklılıkların kültürel veya bireysel meseleleri de tayin etmesi gerektiğine ve doğal sebeplerle bir ırkın (çoğunlukla kendi ırkının) diğerlerinden üstün olduğuna ve diğerlerine hükmetmeye hakkı olduğuna duyulan inanç veya bu değerleri kabul eden doktrindir. Ortaya çıkış nedenleri arasında çoğunlukla ekonomik nedenleri olması yanı sıra düşünsel nedenlere de dayanmaktadır.

Irkçılık terimi çoğunlukla, kendi etnik kültür değerlerini tek kriter olarak belirlemek (etnik merkezîyetçilik), farklılık korkusu (zenofobi), ırklar arasında birleşmelere ve ilişkilere karşıtlık ve milliyetçilik gibi kavramları da anlatıyor olabilir. Irkçılık, sosyal ayrımcılığı, ırklar arasında fark gözetilmesini ve soykırıma kadar varabilen şiddeti haklı göstermektedir. Irkçı terimi ise, normalde ırkçılığı destekleyen kimse anlamında kullanılırken, 1940'lı yıllardan itibaren aşağılayıcı bir kelime olarak kullanılır olmuştur, bu sebeple hangi grup veya düşüncenin ırkçı sayılabileceği her zaman tartışmalı bir konu halini almıştır.³

Türkiye'nin bir ansiklopedik sözlüğünde şunları okuyoruz: "Türkler Asya'nın en büyük ve ünlü uluslarından sayılırlar. Türkler pek eski ve ileri kültürlü, yiğit, ağırbaşlı, yurtsever ve yüce gönüllü geniş bir kavimdir"⁴

Yüzyıllarca hatta binlerce yıl eskilere uzanan ve belli fiziksel ve zihinsel özelliklerini günümüze dek taşıyarak gelen bir ulus anlayışı Türkiye'de ve Yunanistan'da çok yaygındır.

³ Her ne kadar "ırkçı" tanımlaması 2. dünya savaşı sonrasında hakaret olarak algılansa da, başta Kıbrıs konusu olmak üzere yaşanan pek çok uluslararası sorun hakkında yapılan haberlerde "Türk ırkı", "ırkdaş", "ırkdaşlarımız" gibi ifadeler 1980'lere kadar gazetelerde yer alıyor.

⁴ Ansiklopedik Sözlük, Dil ve Kültür Ansiklopedisi, Milliyet yayınları, cilt 3, 1766-1779

Bu anlayış ve inançla; ansiklopedilerde, basında, nutuklarda, tarih ve okul kitaplarında sık sık karşılaşıyoruz.⁵

Oysa katıksız ırkların zamanımızda artık var olmadıklarını, insan ve toplum karakterlerini belirleyen etkenlerin kalıtımla değil, gelenekle değil temelde toplumsal ve maddi nedenlerle biçimlendiğini hepimiz biliyoruz. Ve en önemlisi kitlelerin özelliklerinin ve karakterlerinin zaman içinde değiştiklerini de biliyoruz.⁶

Milliyetçilik, milletten türetilmiş bir kelimedir. Arapça olan millet sözcüğü din topluluğu manasına gelmektedir. Dilimizde millet, “nation” kelimesine karşılık olarak kullanılmaktadır. Latince bir fiil olan “nasci” den gelen “nation”, aynı yerde doğmuş bir insan topluluğu manasını ifade etmektedir⁷. Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*’nda milleti, “dilce, dince, ahlakça ve bediiyatça müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir zümredir” şeklinde tanımlamaktadır⁸. Ulusçuluk, Türkiye ve Yunanistan için oldukça yeni bir olgudur. Yunanların 18.yy da, Türklerin ise 19.yy da ulusal bir bilinçle kitlesel davranışlara yöneldiklerini söyleyebiliriz.⁹ Türkiye’de ulusal bilinç yönelmenin bu kadar geç gerçekleşmesinin doğal sonucu olarak da Avrupa’yı yakından tanıyan kadrolar tarafından ulus devlet anlayışı birebir ve tepeden inme şeklinde ithal edilmiştir.

Ulus devletleşme projesinin başlıca ideolojik gerçekliği milliyetçiliktir. Ne var ki siyasal anlamda milliyetçiliğin yanı sıra ekonomik anlamda milliyetçilik de ulus devletin oluşturulmasında başlıca etkenler arasında sayılabilir. Model olarak alınan ABD, İngiltere ve Fransa gibi batılı ülkelerin ulus devlet olma süreçleri bizimkinden farklılık arz etmektedir. Buralarda ulus devlet olma süreci devrimlerle, iç savaşlarla ve monarşi karşıtı halk hareketleri

⁵ Milas, Herkül. *Tencere Dibin Kara...*, Amaç Yayınları, İstanbul, 1989, s.27

⁶ Milas, Herkül. *Tencere Dibin Kara...*, Amaç Yayınları, İstanbul, 1989, s.27

⁷ Oba, Ali Engin. *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, İmge Yayınları, Ankara, 1995, s.87

⁸ Gökalp, Ziya. *Türkçülüğün Esasları*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1963, s.103

⁹ Milas, Herkül. *Tencere Dibin Kara...*, Amaç Yayınları, İstanbul, 1989, s.23

ile gerçekleşirken Türkiye’de tamamen batıdan ithal ve tepeden inme şekilde cereyan etmiştir. Türk karşıtı yergi, tüm 20. yüzyıl boyunca süren bir türdür ve Türk şovenizmini de beslemektedir. Milliyetçi gazeteler çeşitli tehditlere yapılan göndermelerle doludur ve siyasi söylem sık sık iç ve dış düşmanların açıklanması üzerine kurulur¹⁰. Fransız devriminin “özgürlük, eşitlik, kardeşlik” teslisindeki “kardeşlik” ilkesi önce “bütün insanların evrensel kardeşliği” hülyasıyla doluydu. Jakobenizmin saltanatı altında insan ve yurttaş hakları beyannamesinin “sivil aforoz” dayanak oluşturabilen bir “milli ilmihal” işlevi görmesiyle yurtseverliğe dönüştü. Napolyon savaşlarıyla, dış düşmanı ve onun uzantısı saydığı “iç düşmanları” -önce tayin edip- ‘kahreden’ şovenizm halini aldı.¹¹

Milliyetçilik modern çağın en güçlü ideolojilerinden ve toplumsal hareketlerinden biridir. Bir yanda ırkçılığa ve faşizme varan biçimler alırken, öte yandan ise ulusal bütünlüğü sağlayarak modernleştirici bir toplumsal dönüşümün motoru olabilir. Milliyetçilik konusunda çalışan araştırmacılar, milliyetçiliğin ortaya çıkış nedenleri, onun toplumsal değişimin ne denli güçlü bir etmeni olduğu, siyasal iktidar ve modernleşme ile ilişkileri gibi konularda farklı tezlere sahipler. Elie Kedourie, milliyetçiliğin dinin yerini alan popüler bir özgürlük doktrini olduğunu ve toplumların temel dönüşümlerini yaşadıkları dönemlerde geleneksel değerlerin yok oluşuna paralel olarak ortaya çıkan önemli bir güç olduğunu düşünüyor. Öte yandan Benedict Anderson’a göre modern ulus “hayali bir siyasal topluluk” tur¹². Anderson, bu hayali topluluğun yaratılmasında en önemli rolü basılı kapitalizme yani gazeteler, kitaplar gibi her türlü basılı yayına yükler. Ernest Gellner ise milliyetçiliği yaratanın fikirlerin birleştirici gücü değil, modern toplumların kültürel homojenlik gereksinimi olduğu görüşündedir.¹³

¹⁰ Copeaux, Etienne. *Türk Tarih Tezinden Türk İslâm Sentezine*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998, s.107

¹¹ Carlton J.H. Hayes, *Milliyetçilik: Bir Din*, İz yayıncılık, İstanbul, 1995, s. 83

¹² Anderson, Benedict. *Hayali Cemaatler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2004, s.62

¹³ Tılıç, Doğan. *Utanyorum ama Gazeteciyim*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993. s.306

Milliyetçiliğin insan haklarıyla bağdaşımı, görece uyumlu evrelerde bile sorunludur. Her şeyden önce milletleşme sürecinin kendisi, insan haklarının kayıtları, hak ihlallerinin sistematikleştiği bir deneyimdir. Zira milli devletlerin kuruluş süreci çoğu kez savaşla, iç savaşla ve azınlık topluluklarının alt edilmesi veya baskı altına alınması gibi “gereklerle” iç içe geçer. Bu da toplu cinayet, işkence ve maddi baskı, toplu sürgün gibi büyük insan hakkı ihlalleri demektir. İnsan haklarının görece olduğu, olabileceği ve bu hakların “icabında” ihlal edilebileceği bilgisi, milli devlet aygıtının ve halkın kolektif zihnine bu deneyimlerle kazınır.¹⁴

“İnsan” tanımının yurttaşlıkla ve dolayısıyla milliyetle kayıtlanması, insan haklarının kayıtlanmasının en güçlü meşrulaştırıcısıdır. Başka milletlerden insanların insanlıktan ve insan olmaktan gelen haklardan –en azından “kısmen”- istisna edilebilir olması, milletin yurttaşlarına da onları yurttaş-insan yapan vasıflardan “saptıkları” takdirde aynı uygulamanın yapılabilmesinin yolunu açar. İnsan hakları felsefesinin “insanlar ...”, “hiçbir şekilde ...”, “...mazlar” vb. kesinlikli ifadelerinin etrafından dolanan bu istisnaları yaratmanın en emin yolu, insan tanımının milli kimlikle sıfatlandırılmasından kaynaklanan “göreliliği” kullanmaktır. Milli tehditlere dikkat çeken, milli düşmanlar ve “vatan hainleri” icat eden milliyetçi karalama kampanyaları, insan haklarının askıya alınmasının en kolay yollarıdır.¹⁵

B. Cumhuriyet Dönemi Gelişen Milliyetçi ve Irkçı Hareketler

Bu dönemde ideolojik yönden azınlıklara karşı güdülen açık bir düşmanlıktan çok onları yok sayan, varlıklarını unutan, istisnaileştiren bir tutumdan söz edebiliriz. 1920’ler boyunca

¹⁴ Bora, Tanıl. *Medeniyet Kaybı, Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 66

¹⁵ Bora, Tanıl. *Medeniyet Kaybı, Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.67

siyasal ve düşünsel literatürde azınlık meselesinin pek konu edilmemiş olması da bu gözlemi doğruluyor¹⁶. Öte yandan Ziya Gökalp'in harsi/içtimai millet tanımından¹⁷ gidilerek, gayrimüslim azınlıklarında Türklüğe dahil edilmesine kapı açılabilirdi. Zaten yüzyıllardır Türk kültürünün hegemonik etkisi altında olduğu varsayılan bu azınlıkların, eğitim ve özellikle dil yoluyla Türkleştirilebileceği düşünülüyordu¹⁸.

1920'lerde resmi milliyetçiliğin görece özerk fikri merkezi konumundaki Türk Ocakları'nın Başkanı Hamdullah Suphi Tanrıöver'in söyledikleri, kültürel asimilasyonculuk yaklaşımının tipik örneğidir. Tanrıöver, Türk milletinin temsil kuvvetinin güçlülüğünü vurgulayarak¹⁹, Türk olmayan unsurlarla karışma hususunda milli bir özgüven telkin eder. Ermenileri, "Hıristiyan Türkler denecek kadar bize yakın" diye tanımlar; ona göre "Anadolu Rumları Türk menşeli" dir, "Anadolu Hıristiyanları yakın zamana kadar dil ve terbiyece Türktür"²⁰.

1930'larda tek parti rejiminin kurumlaşması ile birlikte baskınlaşan otoriter-faşizan çizgi, milliyetçiliğin etnisist-özcü damarını kabarttı. Resmi ideolojide evrenselci, medeniyetçi, hümanist etmenler tamamen yitti. "Türkün en kötüsü Türk olmayandan iyidir", "Türk devletinin işlerinin başına öz Türkten başkası geçmemelidir", "Türkten başkasına inanmayacağız" vb. düsturlar dönemin öz-Türkçü ruhunu yansıtan şiarlardır²¹. Bu genel sahnenin içinde, otuzlu yıllar Türkiye'de otoriter rejimin ve rejimi meşrulaştıracak ideolojinin kurulması için çok belirleyici olmuştur²². 1930'ların Kemalist rejimini şu üç temel özelliklerle tarif etmek çok yanlış olmayacaktır: her tür farklılık, ayrılık ve iktidar partisine muhalefetin

¹⁶ Bora, Tanıl. *Medeniyet Kaybı, Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.85

¹⁷ Aynı dili konuşan, aynı eğitimi almış ve dini, ahlaki ve bedii ideallerinde birleşmiş-kısaca ortak bir kültüre ve dine sahip- insanlardan oluşan topluluk.

¹⁸ Bora, Tanıl. *Medeniyet Kaybı, Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.85

¹⁹ "Karşılaştıklarımız bize benzedi, biz onlara değil"

²⁰ Tanrıöver, Hamdullah Suphi. *Dağ Yolu*, Yeni Matbaa, İstanbul, 1929, s.176-183

²¹ Bozkurt, Mahmut Esat. *Atatürk İhtilali*, Altın Kitaplar, İstanbul, 1967, s.215-353

²² Maksudyay, Nazan. *Türklüğü Ölçmek*, Metis Yayınları, İstanbul, 2005, s. 40

inkârı; devlet ideolojisinin yegâne gerçek olarak sunulduğu mutlakiyetçi tutum; yönetici elitin ve özellikle de önderin kararlarının tartışılmazlığı²³.

1930'lardan İkinci Dünya Savaşı ertesine dek azınlıklara karşı resmi ideolojideki ve günlük hayattaki dışlayıcılığın ve ayrımcılığın vardığı doruk, herhalde 1942 varlık vergisi uygulamasıdır. Varlık vergisinde de görüldüğü gibi 1930 ve 1940'larda ırkçı kampanyanın hedefi olan azınlıklar esasen gayrimüslim olanlardı. Önsel olarak Türk kabul edilmek imtiyazını koruyan Müslüman azınlıklara, Türklüğün vecibelerini yerine getirdikleri ölçüde sözle ve fiille ilişilmedi. Ancak kültürel asimilasyon politikasının sertleşmesi, elbette onların da üzerinde büyük bir baskı yarattı²⁴.

Cumhuriyet yılları içinde ırkçılığını alenen savunan tek akım ise 1933'lerden itibaren var olan ve sonraları devlet tarafından İrkçı-Turancı diye tanımlanacak olan Türkçüler oldu. Cevat Rifat Atilhan ise bu ırkçı akımın şahika ismi olarak yakın tarihe kaydedildi. Nazi Almanyası döneminde bu ülkede siyasi eğitim gören ve Naziler arasında "Herr Major" adıyla tanınan Atilhan güçlü bir Nazi hayranı ve anti-semitti. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Atilhan'ın İstanbul Üniversitesi önünde Nazi rozetleri dağıttığı ve bir grup arkadaşıyla bir Nazi partisi kurmak için girişimlerde bulunduğu biliniyor. Naziler Atilhan'a çevirdiği bir kitap karşılığında 80 bin lira ödemişlerdi. O dönemde Taksim Meydanı'nda bir apartman alınabilecek bu tutar aslında beşinci kol faaliyeti için ödenen bir yardımdan ibaretti. İrkçı-Turancı hareket bu dönemde Çınaraltı, Gökbörü, Bozkurt v.d. gibi dergilerle açıkça ırkçılığı savunuyordu. Türk ırkının kafatası modelleri anlatılıyor, Türk olmayan halklara karşı derin bir nefret anlatılıyordu. Ancak bu akımları "marjinal" olarak görmek çok da mantıklı değildi. Zira aynı dönemlerde Afet İnan -Atatürk'ün manevi kızı- Nazi Almanyası'ndan gelen

²³ Maksudyan, Nazan. *Türklüğü Ölçmek*, Metis Yayınları, İstanbul, 2005, s. 44

²⁴ Bora, Tanıl. *Medeniyet Kaybı, Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.89

aletlerle ve 10 bina yakın denek kullanarak Türk halkının kafatası özelliklerini inceliyor ve bunu "bilimsel" bir kitap olarak yayınlatabiliyordu. Aynı dönemde Nazi Almanya'sına "akıl-fikir veren" dönemin başbakanı Şükrü Saracoğlu ise Sovyetler Birliği'nin yıkılmasını Naziler kadar istediklerini vurgulayarak, Bolşevizme kendini kaptırmış batı Sovyet halklarının çoğunluğunun öldürülmesi halinde komünizmin o bölgede silinebileceğini açık seçik salık verebiliyordu. Aynı Saracoğlu Varlık Vergisi döneminde "Türkçülük bizim için sadece kültür değil, aynı zamanda kan meselesidir" türünden açıklamalar yapmıştı.²⁵

C. Cumhuriyet Dönemi Türkleştirme Politikaları

Hem Almanya'nın hem İtalya'nın güçlü milliyetçilik deneyimleri Türkiye'deki tek-parti yönetimi için ilham kaynağı olmuştur. Nitekim Mussolini ve Hitler'in uygulamalarını müdafaa eden bir tutum tek parti rejiminin siyasi seçkinleri tarafından yazılmış bazı kitaplarda görülebilir. CHP genel sekreteri Recep Peker, İnkılâp Dersleri adlı kitabında nasyonal sosyalizmin otoriter, devletçi ve korporatist taraflarından söz ederek, bu özelliklere hayranlık beslediğini gizlememiştir. Vurgulanan özelliklerin Kemalizm'in de tamamlayıcı unsurları olduğu açıktır. CHP'nin 1935 parti programının 50. maddesi de bu hayranlığı resmen belgelemektedir:

*"Türk gençliği, onu temiz bir ahlak, yüksek bir yurt ve devrim aşkı içinde toplayacak ulusal bir örgüte bağlanacaktır. ... Yapılacak gençlik örgütünün üniversite, okullar ve enstitüler, halkevleri, toplu işçi kullanan fabrika ve kurumlarla yukarıdaki gayelere göre, iş ve yönet birlikleri düzenlenecektir. Yurdda beden ve devrim eğitimi ile spor işlerinde biteviyelik göz önünde tutulacaktır".*²⁶

²⁵ <http://www.sosyalistisci.org/arsiv/225/225-13.htm>, Rıdvan Akar

²⁶ Maksudyay, Nazan. *Türklüğü Ölçmek*, Metis Yayınları, İstanbul, 2005, s. 45

Azınlıklar meselesi ilk olarak kurtuluş savaşının başlamasının ardından bir süre sonra gerçekleştirilen Erzurum Kongresi'nde gündeme geldi (23.07.1919 – 07.08.1919). Erzurum Kongresinde 3. ve 5. maddelerde şöyle deniyordu.

Madde 3. *Her türlü işgal ve müdahale Rumluk, Ermenilik teşkili amacına yönelme sayılacağından birlikte karşı koyma ve savunma esası kabul edilmiştir. Siyasi egemenliği ve sosyal dengeyi bozacak surette, Hıristiyanlara yeni imtiyazlar verilmesi kabul edilmeyecektir.*
Madde 5. *Vatanımızda, öteden beri birlikte yaşadığımız Müslüman olmayan kimselerin, kanunlarla pekiştirilmiş müktesep haklarına tamamı ile uyarız. Mal, can ve ırzlarının korunması, esasen, dinimizin, ulusal geleneklerimizin ve yasalarımızın gereği olduğundan, bu esas, kongremizin genel kanısı ile sağlanmıştır.*²⁷

Mustafa Kemal, 24 Nisan 1920'de Meclisi açış konuşmasında azınlıklarla ilgili olarak alınmış olan bu kararları şu ifadelerle değerlendiriyordu:

*“Anasırı gayrimüslime ekkaliyetler namı altında bütün dünyanın mevzuu bahsettiği ve bilhassa bizim memleketimize taalluk ettikçe pek büyük ehemmiyetle nazarı dikkate alınan bir meseledir. Bittabi bu meselede bir esas düşünmek lazımdır ve o zaman da lazım idi. Kongrenin vazettiği esas veçhile anasırı gayri-müslimiye anasırı Müslimiye verilmiş olan hukuku vermektense ibaret olacaktır ve bundan daha tabii bir esas bulamam”.*²⁸

Mustafa Kemal bu konuşmasında, aynı sınırlar içerisinde yaşayan insanların aynı hukuka tabii tutulacağını ifade etmiş oluyordu.

Erzurum Kongresi'nde ayrıca Hıristiyan azınlığa siyasi egemenlik ve sosyal dengelere aykırı ayrıcalık verilmeyeceği de kararlaştırılmıştı. Bu karar Sivas Kongresi'nde gerekçelendirildi. Buna göre, aynı vatan içinde birlikte yaşanan gayrimüslimlerin hukuksal eşitlikleri tamamen saklı olduğundan, siyasi egemenlik ve sosyal dengeyi bozucu ayrıcalıklara sahip olamazlardı. Ayrıca Rum ve Ermeni devleti kurulması yolundaki faaliyetlere ulusal direniş gösterilmesi haklılığı üzerinde de durulmaktaydı.²⁹

²⁷ Goloğlu, Mahmut. “Erzurum Kongresi”, Nüve Matbaası, Ankara, 1968, s.110

²⁸ Çoker, Fahri. *Türk Parlamento Tarihi II. Cilt I. Dönem Milli Mücadele ve T.B.M.M. birinci dönem 1919 - 1923 Tutanaklardan Mudanya Ateşkes Anlaşması ve Lozan Barış Konferansı ilk aşaması*, Cilt II, TBMM Vakfı Yayınları, 1995, s.55

²⁹ Çoker, Fahri. *Türk Parlamento Tarihi II. Cilt I. Dönem Milli Mücadele ve T.B.M.M. birinci dönem 1919 - 1923 Tutanaklardan Mudanya Ateşkes Anlaşması ve Lozan Barış Konferansı ilk aşaması*, Cilt II, TBMM Vakfı Yayınları, 1995, s.110

Azınlıklar konusunda meclisten katı seslerde yükseliyordu. 1922 yılında Afyon milletvekili Mehmet Şükrü Bey, meclis kürsüsünden ilk kez mübadele talebini dile getiriyordu. Mehmet Şükrü Bey, konuşmasında şu ifadelere yer vermiştir:

“Dini ekalliyetlerin meselesine gelince efendiler bizim dinimizin icabeti olarak ve dünyada hiç bir milletin temin etmeyeceği bir rahat ve istirahatla yaşayan bu muzır insanlar bu devleti, bu milleti mahvetmek için yapmadık şenaat, yapmadık cinayet bırakmamışlardır. Ben öyle zannediyorum ki, kendilerine müracaat edilse diyeceklerdir ki; bizim artık bu memlekette yerimiz yoktur. Ve hakikaten bunların yeri yoktur. O insanlar, o hainler ki, bu memlekette müreffeh yaşıyorlardı. Sanat ellerinde, ticaret ellerinde, servet ellerinde, askere gitmezler. Bu hudutlarda kanını döken Mehmet’in sayesinde sahibi servet ve saman olmuşlarken bunlar hayaller arkasından koşarak yeni bir devlet kurmak istediler ve fakat kendileri de mahvoldular ve bu memlekette artık kendilerine yer kalmamıştır. Bunlar için yapılacak bir şey vardır: mübadele!”³⁰

Meclisin hemen tamamına hâkim olan bu düşünce, dönemin vekillerinin savaş koşullarını ve ulusçuluk ideolojisinin yaygınlığı açısından çağın gereklerini değerlendirmede duygusal davrandıklarının ifadesidir. Lozan konferansı devam ettiği sırada mecliste ifade edilen düşüncelerde aynı doğrultudadır. Örneğin Burdur milletvekili İsmail Suphi Bey, Rumların ve patrikhanenin İstanbul’da kalmasına şiddetle karşı çıkıyordu. Suphi Bey’e göre ‘fesat ocağı’ olan patrikhanenin yanı sıra, Ermeniler de İstanbul’da kalamazdı. Zira bütün ticaret Rumlar ve Ermenilerin elindeydi ve Rumların gönderilip Ermenilerin bırakılması, Rumlardan boşalan yerlerin Ermenilerce doldurulması anlamına geliyordu.

“Ulus ne irki, ne kavmi, ne coğrafi, ne siyasi ne de iradi bir zümre değildir. Ulus, lisanca, dince, ahlakça ve bediiyatça (estetik, sanat) ortak olan yani aynı terbiyeyi almış kişilerden oluşan bir zümredir.

Doğrusu, bir insan kanca ortak bulunduğu insanlardan ziyade, dilde ve dinde ortak bulunduğu insanlarla beraber yaşamak ister. Çünkü insani kişiliğimiz, bedenimizde değil, ruhumuzdadır. Maddi özelliklerimiz ırkımızdan geliyorsa, manevi özelliklerimiz de terbiyesini aldığımız cemiyetten geliyor. İnsan için maneviyat maddiyattan önemlidir. Bu itibarla ulusta soy ağacı aranmaz. Yalnız terbiyenin ve ülkünün milli olması aranır. Normal bir insan hangi milletin terbiyesini almışsa, ancak onun ülküsü için çalışabilir. Memleketimizde dedeleri zamanında Arnavutluk’tan veya Arabistan’dan gelmiş millettaşlarımız vardır. Bunları Türk terbiyesiyle büyümüş ve Türk ülküsüne çalışmayı itiyat edinmiş görürsek, bu millettaşlarımızı kendimizden ayrı görmemeliyiz. Özellikle, bunlar arasında ulusumuza karşı büyük fedakârlıklar yapmış, Türklüğe büyük hizmetler etmiş olanlar varsa, nasıl olur da bu fedakar insanlara ‘siz Türk değilsiniz’ diyebiliriz.

³⁰ Çoker, Fahri. *Türk Parlamento Tarihi II. Cilt I. Dönem Milli Mücadele ve T.B.M.M. birinci dönem 1919 - 1923 Tutanaklardan Mudanya Ateşkes Anlaşması ve Lozan Barış Konferansı ilk aşaması*, Cilt II, TBMM Vakfı Yayınları, 1995, s.348

*İnsanda soy ağacı aramak doğru değildir. Bunun aksini yaparsak ülkedeki münevverlerin, mücahitlerin birçoğunu feda etmemiz gerekir. Bu durumda Türküm diyen herkesi Türk tanımaktan, yalnız Türklüğe ihaneti görülenler varsa, cezalandırmaktan başka çare yoktur.*³¹

Ziya Gökalp ise ulusu tanımlamada iki temel unsura başvurmuştur: dil ve din. Ziya

Gökalp'e göre:

“Türk olmak için yalnız Türk kanı taşımak, Türk ırkından olmak yeterli değildir. Türk olmak için herşeyden önce Türk harsı ile terbiye görmek ve Türk ülkesi için çalışmak şarttır. Bu şartları haiz olmayanlara, kanca ve ırkça Türk olsalar bile Türk diyemeyiz. Türk harsıyla terbiye gören ve Türk ülkesi için çalışan, kanca ve ırkça başka ırka mensup olanlar Türk sayılır mı? Ulus için kabul ettiğimiz esasi şartlara göre, bu gibi kimseleri de Türk kabul etmek gerekir. Türk halkı eskiden beri bu konuda kendini hatadan kurtarmıştır. Çünkü ulusu şöyle tanımlıyordu: ‘Dili dilime uyan, dini dinime uyan’. Türk halkına göre kendi diliyle konuşan ve kendi dinine mensup bulunan her kişi Türktü. Halka göre Türk demek ‘Türkçe konuşan müslüman’ demektir.”³²

“Başkasının tarihini ve kendi tarihini tahrif etmek ulus olmanın bir parçasıdır” cümlesini yukarıdaki tezleriyle destekleyen Ziya Gökalp'e göre ulus olmanın temelinde din ve dil birliği yatmaktadır. Yani, aynı coğrafya üzerinde yıllardır bir arada yaşayan, heterojen bir kültür oluşturmuş olan insanların ulus oluşturması mümkün değildir. Ne var ki, misak-ı milli sınırları olarak kabul edilen Anadolu coğrafyası ve Trakya çok eski çağlardan beri farklı dinlerin, farklı mezheplerin, farklı dil konuşan insanların bir arada yaşadığı, bir başka deyişle ortak tarihe sahip olan insanların ev sahipliği yaptığı bir kara parçasıydı. Ancak ulus kavramını din ve dil ortaklığına indirgediğimiz noktada, ortak tarih ve ortak kültür gibi unsurları göz ardı etmiş oluyoruz.

Burhan Asaf Belge ise Kadro dergisinde Nisan 1933'de yayımlanan “Bizdeki Azlıklar” adlı makalesini açıkça Almanların Yahudi ve Polak azınlıklar karşısında uyguladığı politikadan

³¹ Çoker, Fahri. *Türk Parlamento Tarihi II. Cilt I. Dönem Milli Mücadele ve T.B.M.M. birinci dönem 1919 - 1923 Tutanaklardan Mudanya Ateşkes Anlaşması ve Lozan Barış Konferansı ilk aşaması*, Cilt II, TBMM Vakfı Yayınları, 1995, s.396

³² Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1952, s.15

esinlenerek yazmıştır. Bu azınlıklar yalnızca Almanca bildikleri ve kendi dillerini bilmedikleri halde Almanları tatmin edememektedir. Oysa Osmanlılar rahat davranmışlar, azınlıkları Türkçe öğrenmeye zorlamamışlardır. Onlar da “manavdan alışveriş yapacak kadar bile” Türkçe öğrenememişlerdir. Yazının devamında Belge şunları söylüyor: “Almanya’daki Yahudi aleyhtarlığı umarız ki, bizimkilere de ders olur. Türk kadar misafirperver olmak için Türk kadar tarih içinde efendi millet olmuş olmak lazımdır. Fakat her misafirliğin sonu ya evdekilere karışmak yahut misafirliği uzatmamak değil midir? Bizim azlıklar evdekilere karışmayı şu ana kadar hiç bilmediler. Fakat bundan sonrası için bunun samimi yollarını, biz göstermeden kendilerinin arayıp bulmaları şüphe yok ki hem onların hem bizim lehimizedir”.³³

a. 1932 Meslek Yasakları

İktisadi milliyetçilik olarak adlandırabileceğimiz, sermayenin ve emek piyasasının Türkleştirilmesi politikası Cumhuriyet yönetiminin ilk on yılında başladı ve daha sonraki yıllarda da devam etti. Bu politika esas olarak Türkiye’de iş yapan yabancı şirketlerle bu şirketlerde çalışan yabancı ve gayrimüslim personeli hedef almıştır³⁴.

Ancak gayrimüslimler sadece yabancı şirketlerde görevli değillerdi. Ana vatanları burası olduğu için sosyal hayatın her alanına yayılmışlardı ve pek çok meslek grubunda çalışıyorlardı; ticaret de ağırlıklı olarak gayrimüslimlerin elindeydi. Yeni kurulan TC’de ulusal burjuvazi sınıfının yaratılması hedefleniyordu. Ayrıca Müslüman Türklere nazaran ellerinden çok daha fazla zanaat gelen gayrimüslimlerin bu mesleklerden uzaklaştırılması durumunda Müslüman Türk nüfusun da zamanla zanaat sahibi olacağı düşünülmüştü. Bu

³³ Maksudyen, Nazan. *Türklüğü Ölçmek*, Metis Yayınları, İstanbul, 2005, s.46

³⁴ Aktar, Ayhan. *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.114

kapsamda 1 Haziran 1932'de gayrimüslimlerin yapmalarının yasak olduğu meslekleri içeren bir kanun çıkarıldı. Buna göre;

Türk vatandaşı olmayanlar; Ayakkabı satıcılığı, çalgıcılık, fotoğrafçılık, berberlik, müretteplik, simsarlık, ebelik, elbise, kasket ve kundura imalatı, borsalarda mubayaacılık, devlet tekeline tabi maddelerin satıcılığı, seyyahlara tercümanlık ve rehberlik, inşaat, demir ve ahşap sanayi işçiliği, umumi nakliye vesaiti ile su ve tenvir ve teshin ve muhabere işlerinde daimi ve muvakkat işçilik, şoförlük ve muavinliği, karada tahmil ve tahliye işleri, her çeşit amelelik, her türlü müesseselerde ticarethane, apartman, han, otel ve şirketlerde bekçilik, kapıcılık, odacılık, otel, han, hamam, kahvehane, gazino ve barlarda kadın ve erkek hizmetçilik (garson, barmen, oyuncu ve şarkıcılık) baytarlık, kimyagerlik yapamayacaklardır.

Günümüzde meslek yasaklarının bu derece katı uygulandığı söylenemese de gayrimüslimlerin hala pilot, host-hostes, askeri unvanlar, memurluk vb. yapma hakkına sahip değiller. Herhangi bir devlet ve ya özel kuruma başvururken hala sorunlar yaşanabilmekte.

b. Vatandaş Türkçe Konuş Kampanyaları

1930'lu yıllarda Kemalist ulusçuluğun “dil” ile “ulus”u neredeyse eşitleyen söylemi, uluslaşma sürecinde yeni bir sürece girildiği izlenimi vermekteydi. Nitekim Mustafa Kemal, 17 Şubat 1931'de Adana Türk Ocağı'nı ziyaretinde “*Türk demek dil demektir*” demişti.³⁵

Mustafa Kemal, “dil” ile “milli his” arasında güçlü bir bağlantının olduğunun farkındaydı. Hatta Sadri Maksudi Arsal'ın kitabına yazdığı metinde dilin, ulusal bir kimlik oluşturmadaki

³⁵ Korkmaz, Zeynep. *Atatürk ve Türk Dili*, TDK Yayınları, Ankara, 1992, s.71

rolünden “başlıca müessir” olarak söz etmişti. Bu çerçevede Mustafa Kemal, Türkçeden bir “Türkleştirme” aracı olarak faydalanmak istiyordu.³⁶

Tüm bunların yanı sıra, Mustafa Kemal, 1931 yılında yaptığı bir konuşmada ise uluslaşma aracı olarak dilin önemini şu ifadelerle dile getirmiştir: “*Türk milletindenim diyen insanlar her şeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk harsına, camiasına mensubiyetini iddia ederse buna inanmak doğru olmaz*”. Mustafa Kemal’in bu ifadesi, dönem itibariyle azınlıklara Türkçe konuşma konusunda yapılan baskının nedenini özetler niteliktedir. Ne var ki, cumhuriyetin kurucusu olan Mustafa Kemal’in bu tutumu Türkiye devletinin uluslararası arenada kuruluşunu belgeleyen Lozan antlaşması ile çelişki oluşturmaktadır.

1928 “Vatandaş Türkçe Konuş” Kampanyası

Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti, 13 Ocak 1928 tarihli kongresinde “Vatandaş Türkçe Konuş” kampanyasını başlatma kararı aldı. Valilikten izin alınarak başlatılan bu kampanyalarla, başta İstanbul olmak üzere Türkiye’nin her tarafında, azınlıkların umuma açık yerlerde Türkçe konuşmaları sağlanacaktı ve bu amaçla duvarlara ilanlar asılacak, otomobillerle dolaşarak Türkçe konuşulması ilan edilecekti. Ancak kampanyanın başlamasının hemen ardından azınlıkların protestosuyla karşılaşıldı. “Vatandaş Türkçe Konuş” afişlerinin bulunduğu yerlerde Arapça, Ermenice, Boşnakça, Rumca, Yahudice konuşulmak suretiyle ilk tepkiler verildi ve afişlerin yırtılması şeklinde fiili protestolarda oldu. Ancak bu tepkilerin bir faydası olmadı ve Türkçe dışında başka bir dille konuşmak neredeyse imkânsız hale geldi. Üstelik kampanya sırasında hakarete uğrayan azınlıkların

³⁶ Sadoğlu, Hüseyin *Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s.39

kendilerini savunmaya hakları da yoktu ve bu yönde bir girişimde, Türk Ceza Kanunu'nun 159. maddesi gereği "Türklüğü tahkir" suçundan yargılanmayla sonuçlanıyordu. Kampanya kısa sürede tüm Türkiye'ye yayıldı, ancak azınlıkların Türkçe konuşması konusunda beklenen etkiyi göstermedi.³⁷

Bir süre sonra Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti tarafından başlatılan "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyası etkisini iyice yitirdi. Ancak azınlıklara (her ne kadar devlet tarafından azınlık olarak kabul edilmeseler de "Müslüman" azınlıklarda dâhil) uygulanan baskılar son bulmadı; hatta daha da arttı. Örneğin, İstanbul'da, seyyar satıcıların Türkçeden başka bir dille satış yapmaları yasaklandı. *İkdam* gazetesi de, belediyenin koymuş olduğu bu kurala rağmen bazı semtlerde seyyar satıcıların Rumca satış yaptıklarını ihbar ediyordu. Rumca konusunda ki bu tepki gazetelerin köşe yazılarına da yansdı. Örneğin Suat Tahsin, *Hareket* gazetesinin 22 Mayıs 1929 tarihli sayısında çok sert bir üslupla Rumca konuşanları uyarıyordu:

"Yapılanlar unutuldu mu zannedersiniz? Bugün Atina diliyle dili ile hırlayanlar! Siz kimsiniz? Türk maskesi altında taşıdığınız emel ve duygu nedir? Türk olmadığınızı her an bilseniz bile Türkiye'de Türklerle yaşadığınızı unutmamalısınız. Yunan amalini ve Yunan canavarlığını hatırlatan Atina lisanını artık bırakınız."

Dönemin önde gelen gazetecilerinden biri olan Celal Nuri de, azınlıkları şiddetle eleştiriyordu. Özellikle Beyoğlu semtini örnek gösteren Celal Nuri, Beyoğlu'nda Rumca, Ermenice ve Yidişçe dışında bir dil konuşulmadığını ifade etmekte ve azınlıkları Türk ulusuna uyum sağlamadıkları gerekçesiyle suçlamaktaydı.³⁸

³⁷ Bali, Rıfat. *Türkiye Yahudileri ve Dil Meselesi*, Virgül, 5 Şubat 1998

³⁸ Okutan, Çağatay. *Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s.108

1937 “Vatandaş Türkçe Konuş” Kampanyası

Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren aslında hiç ara verilmeyen “Vatandaş Türkçe Konuş” kampanyası 1937 yılında bu kez resmi olarak meclis kararı ile tekrar başlatıldı. Çıkarılan bir kanunla umuma açık yerlerde Türkçeden başka dil konuşanlara para ve hapis cezası verilmesi gündeme geldi. Bu uygulama yerel belediyelerin inisiyatifine bırakıldı. Bergama, Balıkesir, Lüleburgaz gibi bazı belediyeler, toplanan paraları Türkçe dışında dil konuşanları yetkililere ihbar eden muhbir vatandaşlara dağıttı.

Ocak 1938’de Manisa milletvekili Sabri Toprak, TBMM’ye Türkiye’de Türkçeden başka dil konuşanların cezalandırılması yönünde bir yasa önerisi sunmuştu. Öneriye göre bütün Türk vatandaşları, umuma açık yerlerde Türkçe konuşmak zorundaydılar. Bu yükümlülüğe uyulmaması durumunda ise, ilgili şahsın 1-7 gün hapsi ve 10-100 kuruş para cezasına çarptırılması öngörülüyordu. Ayrıca Sabri Toprak, Türkçe bilmeyen vatandaşların, bir yıl içinde Türkçe öğrenmemeleri durumunda T.C. vatandaşlığından çıkarılmalarını istiyordu. Ancak, uygulanması neredeyse olanaksız olan yasa teklifi Genel Kurula gelmeden komisyonlarda oy birliği ile reddedilmişti.³⁹

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkçe konuşmayanlara tepki iyice genişletildi. Ulusçuluğa, ırkçı bir söyleminde dâhil olmasıyla, Türkler dışındaki unsurların tamamı “sahte vatandaş” olarak nitelendirildi. Buna örnek olarak Orhan Seyfi Orhon’un Akbaba dergisindeki yazısı gösterilebilir:

³⁹ Sadoğlu, Hüseyin. *Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s.33

Maçka'da Fransızca, Ayaspaşa'da Almanca, Degüstasyon'da İtalyanca, Beyker'de İngilizce, Maksim'de İspanyolca konuşan sahte vatandaş; sakın Türkçe konuşma! Allah saklasın, dilimize, dinimize, devletimize karışsan halimiz, istikbalimiz ne olurdu? Saltanatı nasıl kovar, İstiklal savaşına nasıl girer, Lozan barışını nasıl yapar, Cumhuriyet'i nasıl kurar, milli varlığımızı nasıl korurduk? Sen, dünyanın her tarafında beşinci kolsun! Sen demokrasinin yüz karası, hürriyetin zaafı, eşitlik ve adaletin zararısın! Sen, nifaksın, hilesin, korkusun, paniksin, sabotajsın! Sakın şiveni, lehçeni, tafranı değiştirme! Bizim için seni mutlaka görmek, duymak, bilmek, ayırt etmek lazım. Çünkü bizim asıl kuvvetimiz senden uzak oluşumuzdur. Milli varlığımızı, dayanışmamızı, birliğimizi buna borçluyuz. Her zamanki gibi dilimize, edebiyatımıza, okulumuza, mahallemize, sevincimize ve derdimize karışma! 'Vatandaş Türkçe Konuş' sözü bir rica değil, tavsiye değil, uyarı değil, emir değil, hatta laf bile değil! Çünkü asıl Türk vatandaşı zaten Türkçe konuşuyor. Milletlerin nasıl ve niçin parçalandığını, imparatorlukların nasıl ve niçin kurulduklarını, zaferlerin nasıl ve niçin kazanıldığını görüyoruz! Ben sana asıl dileğimizi söylüyorum: sakın Türkçe konuşma, sahte vatandaş! Bir gün gelip de seni özünden, yüzünden tanımasak bile bari sözünden tanıyalım!"⁴⁰

c. Varlık Vergisi

İkinci Dünya Savaşı yıllarında, 11 Kasım 1942'de TBMM'de görüşülerek kabul edilen 4305 sayılı Varlık Vergisi Kanunu sadece iktisadi değil, siyasi ve kültürel açılardan da önemli bir uygulama olarak göze çarpar. Savaş dönemi ekonomisini olağanüstü kârlarla değerlendiren ticaret burjuvazisine karşı bürokrasinin ve sanayi burjuvazisinin gösterdiği tepki, şoven atmosferle birleşerek, ticaret burjuvazisi içindeki gayrimüslim unsurlara yöneldi.

Vurguncuların haksız kazançlarına el koyma amacıyla salınan ek vergi, gayrimüslimlere Müslümanların on katı oranında, dönmelere ise iki katı oranında uygulandı⁴¹.

Ne var ki, vergi listeleri asıldıktan sonra yazılan yorumlar hayli ilginç... Yazar A. Hamdi Başar, varlık vergisini şu sözlerle savunuyordu:

"Varlık Vergisi hiçbir itiraz hakkı tanımıyor. Herkesten müsavi vergi almıyor. Böyle gayri adilane vergi olur mu diyenlere, dine, ilme inanan bir adam sıfatıyla söylüyorum. Dünya yüzünde ve bütün tarih boyunca bundan daha adilane vergi olmamıştır. Musa peygamberin

⁴⁰ Orhon, Orhan Seyfi. *Vatandaş Türkçe Konuşma!*, Akbaba, no: 341, 1 Ağustos 1940

⁴¹ Keyder, Çağlar. *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, İstanbul, 2006, s.94-95

emrettiği fakat kavmine tatbik ettiremediği içtimai adaleti biz Varlık Vergimizle temin etmiş oluyoruz...”⁴²

Refik Halid Karay ise 24 Ocak 1943 tarihinde Tasviri Efkâr gazetesinde Varlık Vergisi ile ilgili olarak şu düşüncelerini aktarıyor:

“...Bazı güzel duygular vardır: aza kanaat, vatana sevgi, kanuna itaat, yoksula yardım, açta merhamet, halk derdine ortaklık... Bunlardan zerre kadar nasibini almayan sendin. Sizdiniz! (...) Dört yıldır bazen için için, bazı kere bıyık altından, çok kere de katıla katıla gülüyordunuz. Dört yıldır gülen sendin, sizdiniz. Şimdi benim, biziz”⁴³

Varlık Vergisi Kanunu'nun esas olarak gayrimüslimleri vergilendirmek amacını taşıdığı İstanbul'daki azınlıklar tarafından fark edildikten sonra gayrimüslimlerin cemaat temsilcilerinden oluşan bir grup, Ankara'ya Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nu ziyarete gider. Azınlık temsilcileri Varlık Vergisi Kanunu'nun hazırlıklarından haberdar olduklarını belirterek Başbakan'a bir öneri getirirler:

“Efendim, siz ne kadar vergi toplamayı düşünüyorsunuz? 300 milyon mu toplamak istiyorsunuz, yoksa 200 milyon mu toplamak istiyorsunuz? Siz bunu bize bırakın, biz bunu kendi aramızda toplayalım ve hükümetimize verelim!”

Bu öneriye karşı çıkan Şükrü Saraçoğlu, modern bir devlet olduklarını ve dolayısı ile böyle bir şeyin mümkün olmadığını ilettiler.⁴⁴

29 Mayıs 1942 günü *Vatan* gazetesindeki başyazısında Ahmet Emin Yalman, azınlıklar arasında umumi bir ölçü ile vatani alakanın elbette daha gevşek olduğunu belirtiyor ve sonra şunu söylüyor:

“Bize kalırsa bir defalık olan bu verginin tahakkuk ettirilmesi için, başlıca büyük şehirlerde fevkalade heyetler kurulmalı ve banka erkânı, ticaret odaları erkânı, her türlü ticari sahanın temsil kudretine haiz dürüst adamları o heyetlerde vatani vazife almalıdır. Bunlar defterler, planlar ile beraber birtakım kıyas ve karinelerle iş görmeli ve asıl vurgunculara vatan

⁴² Akar, Rıdvan. *Aşkale Yolcuları*, İstanbul, 2000, s.188

⁴³ Akar, Rıdvan. *Aşkale Yolcuları*, İstanbul, 2000, s.189

⁴⁴ Aktar, Ayhan. *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.145-146

borcunu ödetmeye imkân hazırlamalıdır. Zaten asıl vurguncular yüzlerle sayılacak kadar az olduğu için çıkar yollar bulunabilir.”

42 senesi yaz ayları boyunca İstanbul gazetelerinde gayrimüslimleri genellikle hırsızlık, karaborsacılık, soygunculuk, vurgunculuk ve ihtikâr fiilleriyle ilişkilendiren haberler öne çıkıyor. Birkaç haber başlığı şöyle: *Cumhuriyet*, 31 Ağustos 1942: “İki Yahudi çocuğu Hava Kurumu için toplanan rozet paralarını çaldılar.” *Tasvir-i Efkâr*, 1 Eylül 1942: “Bir Yahudi müteahhit hazineyi binlerce lira zarara soktu.” *Tasvir-i Efkâr*, 9 Eylül 1942: “İstifçi iki Yahudi yakalandı.”

Kanun toplam bütçe gelirlerinin yaklaşık üçte birinin yaklaşık otuz gün içinde toplanmasını hükme bağlıyor. Kimin ne kadar vergi ödeyeceğini bağımsız komisyonlar belirliyor. Bu komisyonların, Ticaret Odası'ndan bir temsilci, belediyeden bir temsilci, vilayetten bir temsilci gibi enteresan bir yapısı var.

12 Kasım-17 Aralık tarihleri arasında mesela İstanbul'da kurulan üç komisyon faaliyetlerini sürdürüyor. Partiden, emniyetten, istihbarat teşkilatından “Kim vurguncudur, kim spekülâtördür” gibi, çoğu yalan yanlış bilgiler toplanıyor. 18 Aralık 1942 tarihinde İstanbul'da vergi dairelerinin ilan tahtalarına kimin ne ödeyeceği hakkında vergi listeleri asılıyor. Listeler açıklandınca, buradaki listenin hazırlanmasındaki subjektivite gayet net olarak ortaya çıkıyor.

Varlık Vergisi Kanunu'nun 12. maddesi verginin 15 gün içinde ödenmesini söylüyor. 15 günde ciddi bir parayı ödemek pek zor bir şey tabii. İlk ödeme süresi 4 Ocak 1943 akşamı doluyor. Bu döneme kadar ödeyemeyenlere 15 gün veya 1 hafta veriliyor % 1 faizle, ikinci hafta için % 3 faiz uygulanıyor ve bayram tatilleri de devreye girip biraz daha uzatıldıktan sonra 20 Ocak 1943 akşamı ödemeler sona eriyor. Ondan sonra vergisini ödemeyen mükelleflerin ev ve iş yerlerine gidilerek önce malları haczediliyor, daha sonra bu malların, ev eşyalarının satışı ile verginin tahsilâtına başlanıyor. Evlerde-işyerlerinde haciz uygulamaları gerçekleştirildikten sonra yine vergisini ödemeyenler bedenen çalışmak durumunda kalıyorlar.

Tümü İstanbullu gayrimüslimlerden oluşan 32 kişilik bir kabile 32 Ocak 1943 günü trenle akşam Aşkale'ye doğru yola çıkıyor. Aşkale'ye toplam 1229 kişi gidiyor; bu insanların hepsi gayrimüslim azınlıklardan seçilmiştir, giden bir tek Müslüman Türk yoktur.⁴⁵

II. BÖLÜM:

TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNE BAKIŞ

Ege'nin iki yakası, tarih boyunca birbirlerinden sosyal, kültürel ve geleneksel olarak nasıl etkilendilerse, bu etkileşim siyaset ve uluslararası ilişkiler boyutunda da kendini göstermiştir. Bu bağlamda iki yakanın sosyal, kültürel ve geleneksel paylaşım ve kazanımlarına zarar veren, dönem dönem bunları bütünüyle ortadan kaldıran milliyetçilik ideolojisi de tarafların birbirlerinden etkilenmeleri sonucu güç kazanmıştır.

Türkiye ile Yunanistan, 1920'lerden bu yana savaşmamış olmalarına, 1952'den bu yana da aynı ittifak içinde yer alıyor olmalarına rağmen 1999 yılında iki ülkede de meydana gelen deprem felaketlerine kadar genellikle olumsuz komşuluk ilişkileri yürütmüş olan iki devlettir.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlara bir çözüm bulunmamasını, hatta sorunların görüşmeler yolu ile ele alınmasını engelleyen etkenlerin başında, “yaşayan bir tarih”in yarattığı güvensizlik gelmektedir. Türkiye ve Yunanistan, ulus devlet kimliklerini, bağımsızlıklarını birbirlerine karşı verdikleri mücadelenin ve birbirleriyle etkileşim sürecinin sonunda oluşturmuşlardır⁴⁶.

⁴⁵ http://www.obarsiv.com/guncel_vct_2003_aa.html

⁴⁶ Gürel, Şükrü Sina. *Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1993, s.11

Herkül Millas'a göre, Türk milliyetçiliği, önemli derecede Yunan milliyetçiliğinin etkisinde kalmıştır ve 18. Yüzyılın sonunda ortaya çıkan Yunan milliyetçiliği Balkanlar'da bu ideolojinin öncüsüdür.⁴⁷

A. İLİŞKİLERİN TARİHSEL SÜRECİ

a. 1821 Yunan İhtilâli

1821 Yunan ihtilali öncesindeki dönemde, Yunanlıların temelde aydınlar aracılığı ile yürütmüş oldukları ideolojik mücadele, ihtilalin başlaması ile farklı bir görünüm ve içerik kazanmıştır. Silahların patlamasıyla, şiir yazar, çeviri yapan aydınların önemi azalmış, savaş alanında olduğu gibi, ideolojik alanda da girişimler başka güçlerin eline geçmiştir. Yunanlılar arasında, bu güçler, gemilerini savaş gemilerine dönüştüren Ege adalarının gemi sahipleri, karada “kleft” diye bilinen ve gerilla savaşını gelenek haline getirmiş olan savaşçılar, kısa süreli çıkar peşinde koşan yoksul köylüler, savaşa bilfiil katılan aydınlar, hali vakti yerinde çiftlik sahibi gibi kimselerdi. Ama bu sürede dış güçler de etkilerini duyurmaktadırlar: silah yardımıyla bulunan Rusya, İngiltere gibi devletlerin temsilcileri; uluslararası diplomatik alanda söz sahibi elçiler; ülkelerinin hükümetlerini ya da kamuoyunu etkileyebilen Batılı aydınlar gibi kimseler artık bu dönemde ideolojik tartışmaların içindedirler⁴⁸.

İhtilal başladıktan sonra değişiklikler yalnızca ideolojik tartışmalara katılanların toplumsal konumları ile sınırlı değildir. En büyük fark, ihtilal sırasında ortaya çıkmış olan ve hele ihtilalden sonra egemen olan görüşler ve uygulamalardır. 1820 yıllarında Avrupa'da tutucu ve monarşik güçler egemendi; Fransız devriminin idealleri canlı ve hâlâ çekici olmakla birlikte

⁴⁷ Millas, Herkül. Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik. *Milli Türk Kimliği ve 'Öteki' (Yunan)*, İletişim Yayınları, 2003, İstanbul. s.195

⁴⁸ Milas, Herkül. *Yunan Ulusunun Doğuşu*. İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.193-194

bu idealleri gerçekleştirecek güçler zayıf konumdaydı. Yunanlılara yardım edebilecek güçler, demokrasi, cumhuriyet gibi monarşi düşmanı Fransız devrimini anımsatan sözleri duymak bile istemiyorlardı. Bu ortam Yunanlılar arasında da etkisini duyurdu⁴⁹. Bu konjonktürün sonucu olarak da bağımsızlığını yeni kazanmış olan Yunan devleti, kendi ulusal bilincini oluşturabilmek ve yıllardır egemenliğinde yaşadığı Osmanlı'ya karşı güçlü şekilde ayakta durabilmek için milliyetçilik argümanını ön plana çıkarttı. Osmanlı'nın da Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması ile birlikte yüzleşmek zorunda kaldığı ileri yıllarda meydana gelen pek çok isyan ve bağımsızlık hareketini de göz önünde bulundurursak, ortadaki hasımlığı daha rahat anlayabiliriz.

b. Girit Sorunu

Girit adasının idaresi, 1821'de Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi ile birlikte mesele haline gelmişti. Adanın Rum halkı Osmanlı idaresine karşı sürekli isyan etmekteydi. Bağımsız bir Yunanistan devletinin kurulmasından sonra adanın Yunanistan'a ilhak edilmesi adada yaşayan Rumların ortak amacı olmuştu.

1867'de Girit'te isyan çıkaran Rumlar, önce ıslahat istediklerini söyleseler de, Babîâli'nin zaafını görünce, Girit'i Yunanistan'a ilhak ettiklerini ilan etmişlerdi. Bunun üzerine Girit'e giden Sadrazam Ali Paşa her ne kadar isyanı güç kullanarak bastırmış olsa da, Osmanlı hâkimiyetini adada kuvvet yolu ile sürdürmeyeceğini anladı ve bunun üstüne Giritlilere muhtariyet verilmesini kararlaştırdı⁵⁰. Ancak ne Yunanlılar ne de Giritliler, adanın Yunanistan yönetimine geçmesi konusundaki ısrarlarından vazgeçemediler ve ara ara ayaklanmalara devam ettiler.

⁴⁹ Milas, Herkül. *Yunan Ulusunun Doğuşu*. İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.194

⁵⁰ Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, cilt VIII, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s.118

Osmanlı imparatorluğu, bu isyanların önüne geçebilmek için 25 Ekim 1878’de Giritliler ile Halepa anlaşmasını imzaladı. Bu anlaşmanın hükümlerine göre;

- Girit valisi beş yıl süre ile görevlendirilecek, eğer vali Müslüman olursa yardımcısı Hristiyan, eğer Hristiyan olursa yardımcısı Müslüman olacaktır.
- İl genel meclisi 80 kişiden oluşacak, bunların 49’u Hristiyan, 31’i Müslüman olacak.
- Memurlar, yerel halktan seçilecek.
- Rumca, Osmanlıca gibi resmi dil kabul edilecek.
- Vergi gelirlerinin fazlası adanın kamu hizmetleri için kullanılacak.
- Basın hürriyeti sağlanacak.

1789 Fransız İhtilali ile birlikte tüm dünyada hızla yayılan milliyetçilik ve uluslaşma sürecinden en fazla etkilenen unsurlardan biri Osmanlı İmparatorluğu’dur. Tüm dünyayı saran milliyetçilik akımı sayesinde Giritli Rumlar da Halepa anlaşması ile ancak 1890’lara kadar oyalanabildiler. Girit meselesi 1897’de yeniden alevlendirilmiş, Yunan hükümeti ve “Etniki Eteryia” cemiyetinin çabaları sonucunda adada geniş bir çete faaliyeti başlatılmıştı. Bu dönemde Yunanlılar, Girit’e 1500 kişilik bir askeri kuvvet çıkarmışlar ve Girit’teki Hristiyanların Müslümanlarca katledildiği söylentisini yayarak İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya’nın desteğini kazanma çabası içine girmişlerdi. Osmanlı hükümetinin kararlı tutumu karşısında batılı devletler, Yunanlıların adadan kuvvetlerini çekmesi için donanmalarıyla Girit’i abluka altına almışlardı.

Yunanistan hükümetinin seferberlik ilan etmesi üzerine Ethem Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu Makedonya üzerinden saldırıya geçerek Dömeke meydan savaşında Yunan ordusunu yenilgiye uğratmış ve Atina’ya doğru ilerlemeye başlamıştır. Ancak batılı devletlerin müdahalesi sonucu bu harekât durdurulmuş ve Osmanlı devleti ile Yunanistan arasında İstanbul’da bir anlaşma imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma ile Yunanistan Girit’teki

askerlerini çekmeyi ve savaş tazminatı ödemeyi kabul etmiştir. Buna karşılık Osmanlı devleti ise Girit'te Rusya, İngiltere, Fransa ve İtalya'nın himayesinde bir yönetim kurularak Yunan kralının oğlu Georgios, komiser olarak tayin edilmesini kabul etmiştir.

1908'de İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra Girit Meclisi Yunanistan'a katıldığını resmen ilan etmiş ve 26 Temmuz 1909'da Hana kalesine Yunan bayrağı çekilmiştir. Osmanlı devleti bu oldu-bittiyi başta kabul etmese de Balkan Savaşı'ndan sonra imzalanan Londra ve Bükreş anlaşmalarıyla Girit'in Yunanistan'a ilhakı Osmanlı devleti tarafından da tanınmıştır.

c. Balkan Savaşları

Balkan savaşı, 1911'den beri İtalya ile savaşmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nu en kötü zamanında yakaladı. Savaşın sonunda Osmanlı'nın yenilgiye uğraması ile beraber Yunanistan'da topraklarını yaklaşık iki katına çıkarttı. Böylece 2 milyon 800 bin olan Yunan nüfusu da 4 milyon 800 bine çıkmış oldu. Savaş sonunda Yunanistan'ın ele geçirdiği topraklarda yer alan 125 bin Türk, Osmanlı topraklarına göç etmek zorunda kaldı⁵¹. Bu savaş sonucunda, daha önceden kısmi özerklik verilen Girit adası resmen Yunanistan'ın oldu. Ardından yaşanan 2. Balkan savaşının sonucuna ise Ege'de yer alan oniki ada Yunanistan'ın oldu.

Bu savaşlar sonucunda, koskoca Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlarda yer alan küçük ulus devletlere yenilmesi ile birlikte, artık imparatorluk zihniyetinin hükümsüzlüğü açıkça ortaya çıkmış oldu. Bu süreci başlatan Yunan milliyetçi hareketleri ve isyanları, genel kanı olarak başlıca sorumlu addedildi.

⁵¹ Gürel, Şükrü Sina. *Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1993, s.33

Yeni yeni ortaya çıkan Türk orta sınıfı, Balkan savaşları yenilgisiyle birlikte bir takım milliyetçi talepleri gündeme getirmiş, azınlık ve Levanten “komprador” burjuvazisi ile rekabete girişmişti⁵².

d. Milli Mücadele (1920-1922)

Yunanistan’ın 15 Mayıs 1919’da İzmir’i işgal etmesi ve ardından Batı Anadolu’da yayılmaya başlaması, Türkiye’de milli bilincin ve milliyetçiliğin aniden yükselmesine yol açtı. Yükselen milliyetçilik ve milli bilinç yardımı ile verilen Kurtuluş savaşı Türkler lehine başarı ile sonuçlandırıldı. 1. Dünya Savaşı sonunda imzalanmak zorunda kalınan Sevr Anlaşması geçersiz kılındı ve Yunanistan işgaline son verildi. 11 Ekim 1922 tarihinde imzalanan Mudanya ateşkes Antlaşması ile birlikte Yunanlılar Trakya’dan da çekildiler. Böylece misakı-ı milli sınırları içinde Yunan askeri kalmamış oldu⁵³. 1923 yılında imzalanan Lozan anlaşması sonucunda ise bağımsız bir devlet olarak milletlerarası sistemde yerini aldı.

Yunanistan’ın Batı Anadolu işgali ile başlayan süreç ve bu süreçte Yunan ordusunun Türk ordusundan kaçarken yarattığı tahribat Anadolu’da milliyetçiliğin kontrolsüz şekilde yükselmesini de beraberinde getirdi. Ardından yaşanan kurtuluş savaşı ve milli mücadele dönemi, ağırlıklı olarak “Yunan” a karşı ortaya konan mücadele olarak bilinçlere kazındı. Bu da ilerleyen yıllarda “Yunan”ın ulusal düşman olarak algılanmasındaki başrollerden birini oynadı.

⁵² Georgeon, François. *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri, Yusuf Akçura (1876-1935)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s.135

⁵³ Gürel, Şükrü Sina. *Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ümit yay, Ankara, 1993, s.35

e. 1923 Nüfus Mübadelesi

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte oluşan yeni yönetici kadrosu, yeni ideoloji ve yeni gelecek fikrine rağmen gayrimüslim azınlıkların sorunları çözülemedi. Ülkedeki gayrimüslimler 1923 yılından itibaren toplumun pek de tekin olmayan unsuru gibi görülmeye başlandı. Türk yöneticiler, Türkiye Rumlarından gelebilecek "olası ihanetler" nedeniyle endişeliydiler. Bu nedenle Lozan Antlaşması'nın ek hükümlerinden olan nüfus mübadelesi sürecini hızlandırmak istiyorlardı ve mümkün olduğunca fazla Rum'u Yunanistan'a göndermek niyetini taşıyorlardı. Yunanistan ise Anadolu'dan gelecek olan Rumların yerleştirilmesinin sorun olacağı düşüncesi ile mümkün olduğunca az Rum'un göç etmesini istiyordu⁵⁴. Yunanistan'ın bu talebi ise Ankara tarafından, Türkiye'deki Rum azınlığın "olası ihanetine" maruz kalma paranoyasını güçlendiriyordu. Hâlbuki bir yıl önce, Osmanlı'nın Yunanistan'ı yenmesinin ardından Anadolu'da yaşayan yüz binlerce Rum, korku ve panik içinde Yunanistan'a göç etmiş ve Yunanistan'ın nüfusu bir anda ¼ oranında artmıştı. Yunanistan bu nedenle ciddi anlamda ekonomik sıkıntı yaşamıştı. Bu nedenle, aradan bir yıl geçtikten sonra, bu sefer mübadele nedeniyle tekrar nüfusunun artmasını istemiyordu.

Nüfus değişiminin çok büyük kısmı 1923-1924 döneminde gerçekleştirildi. İstanbul, Bozcaada ve Gökçeada dışında kalan Rumlar ile Yunanistan topraklarında Batı Trakya dışında kalan Türklerin yer değiştirmesi sonucu 1,5 ila 2,2 milyon Rum Yunanistan'a, 350 bin ila 500 bin arası Türk Anadolu'ya göç etti.

⁵⁴ Akgönül, Samim. *Türkiye Rumları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 60

B. Dostluk da Kurulabiliyor: 1930'lar ve '50'lerin ilk yarısı

Türk- Yunan ilişkileri tarihine baktığımızda anlaşmazlık ve çatışmaların egemen olduğunu görürüz. Ana hatları ile bakacak olursak 1930'ların bazı dönemleri, 1950'lerin ilk yarısı ve 2 ülkede deprem facialarının yaşandığı 1990'ların ikinci yarısı ve sonrası bu anlaşmazlık ve çatışmaların ortadan kalktığı dönemler olarak göze çarpar. 1930'larda algılanan dış tehdit ve duyulan ekonomik kalkınma ihtiyacı, Türkiye ve Yunanistan'ın aralarındaki sorunları çözmelerine ve geleceğe yönelik yeni bir ilişki biçimi oluşturmalarına yol açmıştı. İki ülke arasındaki sorunlar halledildikten sonra başta dış politika ve askeri güvenlik alanları olmak üzere çeşitli alanlarda iş birliğine gidilmiş ve bu süreç sorunsuz yaşanmıştı. 1950'lerde yaşanan dostluk ise 2. Dünya Savaşı'nın izlerini taşıyordu ve iki ülke arasında kurulmaya çalışılan dostluk, yeni sorunların doğmasını engelleyemiyordu. Dolayısı ile Atina ve Ankara 1930'larda eski hesapları kapatmışlarken 1950'lerde yeni hesap defterlerini açmak üzere bir dostluk ilişkisi içine girmişlerdi. Bu nedenle 1950'lerde yaşanan dostluğun gerçek niteliğini ve 1960'lardaki çatışmanın gerçek nedenini anlamak için, 2. Dünya Savaşı'nın ayrı ayrı her iki ülkeye ve ilişkilere etkini incelemek ve soğuk savaşın yarattığı uluslararası ortamı göz önünde bulundurmak gerekir.

İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1939 yılından itibaren savaşın Almanya lehine gelişmesi Türkiye ile Yunanistan arasındaki ittifak anlaşmaları ve askeri işbirliğini işlevsiz bıraktı. 1945 yılında savaşın sona ermesiyle birlikte iki ülkede savaşın olumsuz etkilerini hissediyorlardı ama savaş sonrası ortak politikalar üretmeleri mümkün değildi. Çünkü Yunanistan savaş sırasında işgale uğramış ve savaşın tüm açık etkilerini üzerinde hissetmişken Türkiye savaş sırasında taraf olmamış ve ikili politikalar gütmüştü.

a. Kurtuluş Gemisi

Yunanistan, Nisan 1941'de Nazi Almanyası tarafından işgal edilip Britanya Deniz Kuvvetlerince ablukaya alınmasından sonra büyük bir açlık yaşamıştır. Bu dönem Yunan tarihinde "Büyük Açlık" olarak geçer. Bu açlık felaketi, dönemin Yunan kaynaklarına göre 70.000 kişinin ölümüne neden olmuştur. Açlıktan ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalmış Yunanlıların küçük motorlarla adalardan Türkiye'ye geldikleri ve kendilerine yiyecek verildiği Türkiye'nin Batı Anadolu sahil şeridinde yaşlılar tarafından günümüzde de anlatılır.

Türkiye böylece Yunanistan'a yardım eli uzatan ilk ülke olmuştur. Kızılay tarafından organize edilen ülke çapında bir kampanya ile toplanan gıdalar İstanbul'a sevk edilmiş ve büyük Kızılay işaretleri ile boyanmış ve Kurtuluş gemisi tehlikeli sefere hazırlanmıştır. Britanya hükümetinin başlangıçta ablukadan geçiş izni vermekte isteksiz davranmasına rağmen, Türkiye'nin de abluka bölgesi içinde olduğu ve dolayısıyla aynı abluka alanının içinde gıda sevkiyatı yapılabileceği mantığına dayalı bir ara formül bulunmuş, verilen izin üzerine Kurtuluş ilk seferine çıkmak için 6 Ekim 1941 tarihinde Karaköy iskelesinden demir almıştır. Gıda malzemeleri Pire limanında Kızılhaç'a teslim edilmiştir. Sonraki aylarda Yunanistan'a üç sefer daha yapan SS Kurtuluş, toplam 7.100 ton gıda yardımı taşımıştır.

Kurtuluş beşinci seferinde, Marmara Adası kuzey sahilinde, Saraylar köyü açığında fırtınaya yakalanarak kayalıklara çarpmış ve 21 Şubat 1942 sabahı batmıştır. 34 kişilik mürettebat karaya çıkarak kurtulmuştur. Batığın bulunduğu noktanın karşısındaki burun günümüzde, Kurtuluş'un hatırasına, Kurtuluş Burnu olarak adlandırılmaktadır.

Kurtuluş'un kaybına rağmen Türkiye yardımlarını sürdürmüş, Dumlupınar, Tunç, Konya, Güneysu, Aksu gemileri insani yardımı 1946'ya kadar Yunanistan'a taşımıştır. Bunlardan

Dumlupınar, 13-16 yaşları arasında 1.000 kadar hasta Yunanlı çocuğu İstanbul'a getirmiş ve bu çocuklara savaşın sonuna kadar Türkiye'de bakılmıştır⁵⁵.

b. Savaş sonrası Mecburi Yakınlık

Yeni uluslararası koşullarda Türkiye ve Yunanistan farklı nedenlerle giderek batıyla yakınlaşma süreci içine girdiler. Savaş sonrasında ekonomik kalkınma atılımı başlatmak isteyen Türkiye, dış kaynaklara gereksinim duyuyordu ve savaşın ortaya çıkardığı yeni burjuva sınıfı batı ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için hükümete baskı yapıyordu. Ayrıca yeni ekonomik güçler, siyasi hayatta söz sahibi olabilmek için tek parti yönetiminden çok partili bir siyasal yapılanmaya geçişin batıyla yakınlaşma politikası sayesinde daha rahat sağlanacağını düşünüyorlardı. Ülke içindeki bu etkenlere, SSCB'nin Türkiye'ye yönelik istekler içeren politikası da eklenince Türkiye batı ile bütünleşme sürecine girdi. Yunanistan'da aynı süreç daha sancılı yaşandı. Savaş sırasında faşizme karşı ortak mücadele eden güçler savaş sonrasında iktidarı ele geçirme mücadelesine girince ülke iç savaşa sürüklendi. 1946'dan 1949'a kadar süren Yunanistan iç savaşı ABD'nin müdahalesi ile sona erdi ve etkisiz hale getirilen komünistlerin tasfiyesi sonrasında Yunanistan batı bloğu içinde yer aldı.⁵⁶

1950'ler boyunca, Türkiye ve Yunanistan'da benzer siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmeler yaşandı. Her iki ülkede de, temel hedefleri kapitalist batı ile ekonomik ve askeri bütünleşmeyi sağlamak olan ABD destekli merkez sağ partiler on yıl kadar iktidarda kaldılar. Bu dönemde iki ülkenin de NATO'ya üye olması, Balkan Paketi'nin imzalanması, ABD'ye bağımlı dış politikalar güdülmesi nedeniyle Türkiye ve Yunanistan arasında dostluk rüzgârları esiyordu.

⁵⁵ http://tr.wikipedia.org/wiki/SS_Kurtulu%C5%9F

⁵⁶ Oran, Baskın. *Türk Dış Politikası*, Cilt 1, İletişim Yayınları, 2004, İstanbul, s. 581

En üst düzeyden yetkililer karşılıklı olarak resmi ziyaretlerde bulunuyor, iki ülke arasında ki vize uygulamaları kaldırılıyor ve bu vesile ile turizmde de canlanmalar yaşanıyor.

c. Dostluk Döneminin Azınlıklar Üzerinde Etkisi

Türkiye ve Yunanistan arasındaki dostluk havasının egemen olduğu bu dönemde azınlıklarda en rahat dönemlerini yaşadılar. Özellikle 1951’de imzalanan Kültür Antlaşması ve 1952’de azınlık okullarında görevlendirilecek kontenjan öğretmenlerine ilişkin karşılıklı uygulamalar eğitim alanında önemli gelişmelere yol açtı.

Athenagoras’ın Patrik seçilmesinden sonra Patrikhane ile Ankara’nın ilişkilerinde görülen yumuşama, İstanbul’da yaşayan Rum Ortodoks cemaati üzerinde Patrikhane’nin etkisinin artmasıyla sonuçlandı. Hükümetle ilişkileri düzelen Patrikhane öncelikle bir basın bürosu kurdu ve 1926’dan beri çıkarmakta olduğu “Ortodoksia” gazetesinin yanı sıra 1951’de “Apostolos Andreas” isimli haftalık bir dergi daha çıkartmaya başladı. Ankara’dan izin alarak 1941 yangınında hasar gören Patrikhane binasını onardı, cemaatin ödediği “mukaata vergisi” kaldırıldı, 1951 yılında Heybeliada Ruhban Okulu’na Yunanistan’dan ve diğer Hıristiyan ülkelerden öğrenci gelmesine izin verildi. Ayrıca Kültür anlaşması kapsamında Batı Trakya’daki azınlık okullarına Türk uyruklu, Türkiye’deki Rum azınlık okullarına da Yunan uyruklu öğretmenlerin gönderilmesine karar verildi.

1950 genel seçimlerinde İstanbul Rumları genel olarak Demokrat Parti’yi desteklediler. DP’nin iktidara gelmesinden sonra uygulanan ekonomi politikasının avantajlarından da faydalandılar. Hükümetten geniş krediler sağlayabilen Rum iş adamları, Ermeni ve Musevi

meslektaşları ile birlikte yeniden İstanbul'un dış ticaretinde önemli bir yer tutmaya başladılar. Bu dönemde parlamentoya giren Rum milletvekilleri daha aktif çalışmaya başladı.⁵⁷

İkinci Dünya Savaşı ve iç savaş sırasında Atina'ya bağlılığını göstermiş olan Batı Trakya Türkleri için de 1950'ler rahat nefes almayı sağlayacak bir dönem oldu. 1951 kültür anlaşması ve 1952 nota değişimleri sonucunda Türkiye'den önemli sayıda kontenjan öğretmenleri geldi⁵⁸. Batı Trakyalı öğretmenler Türkiye'de kurs gördü, Batı Trakyalı öğrencilerin Türkiye'de parasız yatılı öğretmen okullarında eğitim görmeleri sağlandı. Aynı dönemde Batı Trakya'daki azınlık okullarının onarılmasına izin verildiği gibi, bu onarımlara Türkiye Gümilcine başkonsolosluğunun maddi yardım yapması da mümkün oldu. 1952'de Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Yunanistan'ı resmi ziyareti sırasında açılan Celal Bayar Lisesi, Batı Trakya'daki ilk Müslüman/ azınlık lisesi oldu. 1954'te çıkartılan ve Papagos kanunu olarak da bilinen kanunla "azınlık okulları" yerine ilk kez "Türk ilkokulları" deyimini kullanıldı.⁵⁹

Türk ve Yunan hükümetlerinin azınlıklara yönelik politikalarında görülen yumuşama 1950-1954 dönemiyle sınırlı kaldı. 1955'te Kıbrıs sorunuyla başlayan ve daha sonra Ege sorunlarıyla devam eden Türk-Yunan ilişkilerindeki kronik uyuşmazlık ve anlaşmazlık azınlıklara yönelik politikayı da etkiledi ve her iki hükümet başka alanlarda yaşanan sertleşmelerde azınlıkları bir koz olarak kullanmaktan çekinmediler. Bu dönemde, iki ülke basınında görülen dostluk havası da yerini milliyetçi, düşman ve yer yer ırkçı yaklaşımlara bıraktı. Halkın olaylara bakış açısında ciddi anlamda belirleyici rol oynayan medyanın Rum düşmanlığını pompalaması kamuoyunda ciddi anlamda ırkçı hezeyanların da doğmasına vesile oldu.

⁵⁷ Oran, Baskın. *Türk Dış Politikası*, Cilt 1, İletişim Yayınları, 2004, İstanbul, s.592

⁵⁸ Türkiye'de bulunan Rum okullarında Yunanistan'dan gelen öğretmenlerin görev almasına, Batı Trakya'da bulunan Türk okullarında da Türkiye'den giden öğretmenlerin görev almasına karşılıklı olarak izin verildi.

⁵⁹ Oran, Baskın. *Türk Dış Politikası*, Cilt 1, İletişim Yayınları, 2004, İstanbul, s.593

III. BÖLÜM

SORUNLARIN BAŞLANGICI: KIBRIS

1950'den itibaren kamuoyunun gündemine gelen Kıbrıs sorunu, başlangıçta Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde hükümetlerce ikinci planda tutulmaya çalışıldıysa da, 1955'te Türkiye'nin soruna resmen taraf olmasıyla Türk-Yunan ilişkilerinin seyrini etkilemeye başladı. İki ülke arasında yaşanacak olan gerilimin NATO'ya zarar vereceği düşüncesi ile ABD ağırlığını koyunca, Türkiye ve Yunanistan NATO çıkarları ile özdeşleştirdikleri ulusal çıkarlarını göz önüne alarak ortak bir çözümde anlaşma yoluna gittiler. Dolayısıyla Kıbrıs sorununun ilk evresi Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde 1960'ta bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlandı. Ancak bu çözüm nihai olmadı ve 1960'larda Kıbrıs sorunu yeniden gündeme geldiğinde, artık Türk-Yunan ilişkileri Kıbrıs'taki gelişmeleri değil, tam tersine Kıbrıs'taki gelişmeler Türk-Yunan ilişkilerini belirlemeye başladı.⁶⁰

Kıbrıs, 1571'den 1878'e kadar Osmanlı egemenliğinde kalmıştır. 1571'den bu yana da adanın nüfusunu Ortodoks Rumlar ile Müslüman Türkler oluşturmuştur. Osmanlı imparatorluğu, adanın Müslüman Türk nüfusunu, Anadolu'dan adaya yolladığı Türkleri ve adanın fethine katkısı olan askerleri, Venediklilerden boşalan topraklara yerleştirerek oluşturmuştur⁶¹. Osmanlı devleti 1878 yılında Rusya'ya karşı diplomatik desteğin bedeli olarak Kıbrıs'ı İngiltere'nin geçici yönetimine bırakmıştır. Ancak İngiltere adada bir koloni yönetimi kurarak, 1960'a kadar Kıbrıs'tan çıkmamıştır. İngiliz yönetimi boyunca, adanın iki halkı ortak

⁶⁰ Oran, Baskın. *Türk Dış Politikası*, Cilt 1, İletişim Yayınları, 2004, İstanbul, s.593

⁶¹ İnalçık, Halil. *Otoman Policy and Administration in Cyprus after the conquest*, Ayyıldız yay, Ankara, 1969, s.66

bir gelecek için güçlerini birleştirememiş, İngiliz yönetimine karşı ortak bir antikolonyalist mücadele yürütememişlerdir⁶².

Burada İngiliz idaresine karşı isyan başlatan Rumlara adada bulunan Türklerin destek vermediğini, Türklerin “Kıbrıslılık” bilinci ile hareket etmektense güçlü olan tarafın, yani İngilizlerin yanında yer aldığını da hatırlamakta fayda var. Öte yandan bağımsızlık mücadelesi yürüten Rumlar kısa zamanda İngilizlerle beraber hareket eden Türkleri de hedef tahtasına oturtular ve kilisenin desteğini de arkasına alan EOKA (Ethniki Organosis Kyprion Agoniston), Kıbrıs’ın bağımsızlığı için mücadele vermekten ziyade ENOSİS hedeflerinin bayraktarlığını üstlenerek Kıbrıs’ın tamamen Yunanistan’a bağlanması için mücadele verdi. EOKA’nın başına Yunanistan iç savaşında sağcı-kralcı “X” örgütünün lideri Grivas getirilmişti. Grivas Yunanistan tarafından bu işle görevlendirilmiş, kendisini seçen ve destekleyen Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Makarios olmuştu. EOKA, İngilizler, Türkler ve ılımlı Rumları hedef alan terör eylemlerine hız vermişti⁶³.

23 Ocak 1950’de TBMM kürsüsünde söz alan CHP milletvekili Cevdet Kerim İncedayı, kürsüye birinin içinde Kıbrıs Toprağı, diğerinin içinde Kıbrıslı Türklerin kanı olan iki şişe ile çıkmış ve meclis gündeminde olmamasına rağmen Kıbrıs’ta yavaş yavaş yaşanmaya başlanan sorunları gündeme getirmiştir. Bunun üstüne söz alan Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak (1947-1950 arası Dışişleri Bakanlığı yaptı), Türkiye’nin Kıbrıs politikasını ilginç bir şekilde değerlendirmiştir:

“Beyler, Kıbrıs sorunu diye bir şey yoktur. Çünkü bu ada Büyük Britanya’nın hükümranlığı altında ve yönetimindedir. İngiltere’nin ada üzerindeki haklarını başka bir güce devretmek için herhangi bir niyetinin olmadığını ve böyle bir temayülü de hiçbir zaman göstermediğini

⁶² Gürel, Şükrü Sina, *Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1993, s.53

⁶³ Gürel, Şükrü Sina, *Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1993, s.56

biliyoruz. Bundan tamamıyla eminiz. Her ne çeşit olursa olsun Kıbrıs'tan çıkacak herhangi bir kışkırtma durumu değiştirmez”⁶⁴.

Aynı şekilde 14 Mayıs 1950’de iktidara gelen Demokrat Parti’nin hükümet programında Kıbrıs’tan söz edilmiyordu. Yeni hükümet, Yunanistan ile iyi komşuluk ilişkilerine devam etmek ve bir askeri ittifakta acil Sovyet tehlikesine karşı işbirliği içinde olmak istiyordu. Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, bir Avrupa seyahatinden dönerken uğradığı Atina’da Yunanistanlı gazetecilerin Kıbrıs hakkında sordukları soruyu, Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs sorunu olmadığı şeklinde cevaplandırmıştı⁶⁵.

Yunanistan’da 1953 yılında Papagos hükümetinin iktidara gelmesiyle, Yunanistan’da ENOSİS için çıkarılan sesler daha da yükselmeye başladı. Yunanistan Başbakanı Mareşal Papagos, 1954 Mayıs’ında İngiltere’nin en geç 22 Ağustos tarihine kadar Kıbrıs’ı Yunanistan’a devretmesini istiyordu. Eğer İngiltere bu tarihe kadar adadan çekilmez ise, Yunanistan’ın bu meseleyi Birleşmiş Milletlere götüreceğini ve böylece Kıbrıs sorununu uluslararası bir soruna dönüştüreceğini söylüyordu⁶⁶. Bunun üstüne Dışişleri bakanı Fuad Köprülü’nün de cevabı gecikmedi. Köprülü, Yunanistan Dışişleri Bakanı Politis’e şu ricada bulunuyordu:

“Birdenbire ortaya bir Kıbrıs sorunu çıkartmaktasınız. Sizden çok rica ediyoruz, bunu yapmayın. Mareşal Papagos, Yunan tarihine şanlı bir komutan, büyük bir devlet adamı olarak geçecektir. (...) Sizden Atatürk ve Venizelos’un büyük ızdıraplar pahasına, tarihi yenerek kurdukları Türk-Yunan dostluğu adına yalvarıyorum, hiç yoktan ortaya bir Kıbrıs sorunu çıkartmaktan vazgeçin. Çıkarırsanız bizi karşınızda bulacaksınız. Ve bütün Türkiye, tek bir vücut halinde, dimdik önünüze çıkacaktır. Bu, Türk-Yunan dostluğunun sonu olacaktır. Yapmayın bunu.”⁶⁷

Türkiye’nin ricasına rağmen, Yunanistan 16 Ağustos 1954’te “Kıbrıs için kendi kaderini tayin etme” talebiyle konuyu Birleşmiş Milletlere götürdü. Yunanistan, Birleşmiş Milletlere yaptığı

⁶⁴ Bağcı, Hüseyin, *Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar*, METU Press, Ankara, 2001, s.103

⁶⁵ Bağcı, Hüseyin, *Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar*, METU Press, Ankara, 2001, s.104

⁶⁶ Bağcı, Hüseyin, *Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar*, METU Press, Ankara, 2001, s.105

⁶⁷ Bağcı, Hüseyin, *Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar*, METU Press, Ankara, 2001, s.105

bu müracaatında, Kıbrıs sorununun Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 9. toplantısında gündeme gelmesini talep ediyordu. Bu müracaatın nedenleri olarak da Birleşmiş Milletler beyannamesindeki halkların eşitliği ve kendi kaderlerini kendileri tayin etme prensibinin uygulanmasının ve 1950 yılında Kıbrıs'ta resmi olmayarak yapılan referandumun sonuçları, yani Kıbrıs'ın eski Yunanlıların eski yerleşim alanı olduğu ve Yunanistan'ın kültürel etki alanı içerisinde kaldığı gerçeği gösteriliyordu.⁶⁸

24 Ağustos 1954'te konunun Birleşmiş Milletler gündemine alınması kabul edildi. Böylece Kıbrıs sorununun varlığı şimdi de uluslararası platformda kabul edilmiş oldu ve Kıbrıs uluslararası bir sorun haline dönüşmüş oldu. Menderes hükümeti, hiç hazırlıklı olmadığı bu olay karşısında çok kötü bir duruma düşmüştü. Türk hükümeti, Kıbrıs konusunda hiçbir ayrıntılı araştırmaya sahip değildi. Kıbrıs'ta yaşayan yaklaşık 100 bin Türk, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi fikrine karşıydılar.⁶⁹

İngiltere Dışişleri Bakanı Harold Mc Millan, Türk ve Yunan hükümetlerini üçlü bir konferans için 29 Ağustos 1955'te Lancaster House'a davet etti. Her ne kadar konferansın konusu "Doğu Akdeniz bölgesinde güvenlik sorunları" olarak saptanmış olsa da konferans süresince konuşulan tek konu Kıbrıs olmuştu. Türkiye'nin konferansa davet edilmesi, İngiltere ve Yunanistan'ın yanı sıra, Türkiye'nin de adanın geleceği üzerine yapılacak tartışmalarda, aynı haklara sahip olması demektir. Yunanistan'ın konferansa katılması Kıbrıs sorununun bundan sonraki gelişmelerinde önemli bir dönüm noktasını teşkil etmektedir ve Yunan diplomasisinin büyük bir hatası olarak gösterilmektedir⁷⁰.

⁶⁸ Başpiskopos Makarios II, 8 Aralık 1949'da Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı konusunda Kıbrıslı Rumlara bir çağrıda bulunarak görüşlerini sordu. Oy verme hakkına sahip olan 224.745 Kıbrıslı Rum'dan 215.108'i oylamaya katıldı ve oyların tamamı adanın Yunanistan'a ilhakını onaylıyordu.

⁶⁹ Bağcı, Hüseyin, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, METU Press, Ankara, 2001, s.107

⁷⁰ Bağcı, Hüseyin, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, METU Press, Ankara, 2001, s.110

Bu arada Kıbrıs sorunu, Türkiye'nin ulusal bir sorunu haline dönüştü. Türkiye'nin hemen hemen tüm bölgelerindeki çeşitli gençlik dernekleri gösteriler düzenlemek için valiliklere müracaatlarda bulunuyorlardı. Burada özellikle basın çok önemli rol oynuyordu. Hükümet Kıbrıs politikasını değiştirmeye kadar basın hükümeti desteklemiyordu ve bu noktada Hürriyet gazetesi lokomotif rolü üstleniyordu.

1950'lerde Kıbrıs'ta Türk ve Yunan toplulukları arasında şiddetlenen çatışmalarla beraber, Türkiye'de Kıbrıs davası etrafında yerleşikleşen milliyetçi ajitasyon içinde, "Yunan" sözü bütün gayrimüslim azınlıkları imleyen bir hakarete dönüştü. Daha da önemlisi popüler bir milliyetçilik oluşumu başladı. Demokrat Parti'nin derlediği Türkçülük ve milliyetçi-muhafazakâr reaksiyonerlik, bu popüler milliyetçiliğin ve azınlık karşıtı ırkçı söylemin üreticileri oldular.⁷¹

⁷¹ Bora, Tanıl. *Medeniyet Kaybı*, Birikim Yayınları, İstanbul 2006, s. 90

IV. BÖLÜM:

6/7 EYLÜL OLAYLARI

Milli Türk Talebe Birliği ve Türk Talebe Federasyonu, sık sık Kıbrıs konusunda mitingler düzenlemeye başlamıştı ve bu mitingler devlet radyosundan canlı olarak yayınlanıyordu. Bu mitinglerde en çok “Kıbrıs Türktür, Türk kalacaktır” sloganı kullanılıyordu. Bu slogan daha sonra yerini “Ya taksim, ya ölüm” e bıraktı.

Bu dönemde kurulan “Kıbrıs Türktür Cemiyeti”, Türkiye’nin Kıbrıs’ın bağımsızlığını hiç savunmaksızın, ‘ENOSIS’ in tam simetriği denilebilecek ve dünya kamuoyunun zor kabullenebileceği bir politika savunmaktaydı. Cemiyet, Milli Türk Talebe Birliği ve Gazeteciler Cemiyeti’nin bazı seçilmiş üyeleri tarafından kurulmuştu. Başkanlığına ise Hürriyet gazetesinin sahibi olan Sedat Simavi’nin yakın arkadaşı, gazeteci Hikmet Bil getirilmişti.⁷² Kıbrıs Türktür Cemiyeti’nin işleyişine baktığımızda Kadıköy, Paşabahçe, Beykoz, Küçükçekmece, Büyükçekmece, Florya, Mecidiyeköy, Pendik şubelerinin üyelerinin Demokrat Parti üyelerinden oluştuğunu görüyoruz.⁷³ Sanırım bu durumda cemiyet-DP ilişkisi yadsınamaz. Ayrıca, Eylül ayı başında Başbakan Adnan Menderes, Kıbrıs Türktür Cemiyeti Başkanı Hikmet Bil’i de yanına alarak Sultanahmet’teki Adalet Sarayı’nın açılışına katıldı ve bu sırada Başbakanın cemiyete yardım olarak 50000TL lik bir çeki Hikmet Bil’e verdiği gazetelere geçti.

Başbakan Adnan Menderes’in Liman lokantasında verdiği yemekte “Kıbrıs Türktür Cemiyeti” başkanı Hikmet Bil yine Başbakanın yanında bulunuyordu. Adnan Menderes lokantada yaptığı konuşmada Kıbrıslı Rumları ve Yunanistan’ı 28 Ağustos tarihinde Türk

⁷² Dosdoğru, Hulusi. *6/7 Eylül Olayları*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1993, s.21-22

⁷³ Dosdoğru, Hulusi. *6/7 Eylül Olayları*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1993, s. 22

azınlığa karşı “gerçekleştirileceğini duydukları” katliama karşı uyarıyordu. 1960’taki 6/7

Eylül duruşmalarında böyle bir katliam gerçekleşeceğini yazan Kıbrıs’ta çıkan Nacak gazetesi

muhabiri Aydın Konuralp bu haberin öyküsünü şöyle anlatıyordu:

*“1951’den beri Ankara’da Kıbrıs’la ilgili her türlü faaliyete karıştım... O zaman siyasi hava çok gergindi. Fakat hükümetin bu işlere aldıracağı yoktu. Biz işte o tarihte katliam hikayesini ortaya attık. Katliamın tarihi belli değildi. Her an olabilirdi. Fakat biz hükümeti angaje etmek için bunu uydurduk. Dışişleri Bakanı o zaman katliam haberinin yayılması üzerine ilgi gösterdi”.*⁷⁴

Menderes’in “katliam olacağını duyduk” dediği kaynak buydu. Haberi yazan Konuralp ise

Kıbrıs Türktür Cemiyeti’nin Ankara şubesinin kuruluşunu örgütleyen kişi idi.⁷⁵

Bu gelişmeler sırasında, 6 Eylül 1955 günü saat 13.00 haberlerinde radyodan, Atatürk’ün

Selanik’teki evine bomba atıldığı haberi verildi.⁷⁶ Haberde, bombanın can kaybına yol

açmadığı, sadece Atatürk’ün evi ile aynı bahçede bulunan Türkiye’nin Selanik

Başkonsoloslugu’nun zarar gördüğü bildirildi. Olay üzerine Yunan İçişleri Bakanı’nın ‘Bu işi

hakiki bir Yunanlının yaptığı zannetmiyorum’ dediği kaydedildi.⁷⁷

Selanik’te yaşanan olaylardan Türk basını, hükümet organları ve basta Kıbrıs Türktür

Cemiyeti olmak üzere bazı dernekler kamuoyu oluşturmak amacı ile Yunanistanlıları sorumlu

tutsa da daha sonra Yunanistan mahkemelerine yansıyan iddialara göre ‘Selanik’teki

konsolosluk görevlisi Mehmet Ali Barin tarafından diplomatik kurye ile İstanbul’dan getirilen

bir bomba konsolosluk kavasası Hasan Uçar ve Selanik hukuk fakültesi öğrencilerinden Oktay

⁷⁴ Akar, Rıdvan. *İki Yıllık Gecikme: 6/7 Eylül 1955*. Toplumsal Tarih, 117, 2003

⁷⁵ Akar, Rıdvan. *İki Yıllık Gecikme: 6/7 Eylül 1955*. Toplumsal Tarih, 117, 2003

⁷⁶ Demirel, M.Arif. *Yassıada 6/7 Eylül Davası*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1995, s.74

⁷⁷ Koçoğlu, Yahya. *Azınlık Gençleri Anlatıyor*, Siyah Beyaz Yayınları, İstanbul, 2001, s.26

Engin tarafından Atatürk'ün doğduğu evin bahçesine yerleştirilmişti. Tahrip gücü düşük olan bomba patladığında sadece camlar kırılmış ve eve zarar gelmemişti' ⁷⁸

A. Kıbrıs Türktür Cemiyeti ve Milli Türk Talebe Birliği'nin Selanik'te Yaşanan Olaylar Sonrası Yayınlanan İrkçı Tebliğleri

Selanik'te yaşanan olaylar üzerine Kıbrıs Türktür Cemiyeti Başkanlığı bir tebliğ yayınladı.

Tebliğde şu ifadelere yer verildi;

1. *'Her Türk bugün Yunan bayrağı altında bulunan ancak milletimizin hürriyet mücadelesinde ki önemli yerlerden birisi olan Selanik'i kalplerinde ve hatıralarında ölmez bir şekilde yaşatmaktadır. Bizim için aslında bir Türk toprağı sayılan Bati Trakya'nın bu tarihi şehri esasen devletler hukuku hükmüne göre de bir Türk toprağıdır.*
2. *İşlenen alçakça tecavüzü doğrudan doğruya Türk vataninin bütünlüğüne yapılmış sayan Kıbrıs Türktür Cemiyeti hadiseyi bardağı taşıran son damla olarak kabul ettiğini ve 9 Eylül'ü Yunanlılara milli ihtar günü olarak kabul ettiğini ve öteden beri taşmakta olan sabrımızı bundan sonra dizginlemek imkânı olmadığını ilan eder.*
3. *Yunan resmi makamlarının sorumluları ibret verecek şekilde cezalandıracakları yerde faillerin Yunanlı olmadıklarını ileri sürmeye kalkmaları aslında bizzat Yunan resmi makamlarının olaylarda parmağı olduğunu göstermektedir.*
4. *Yunan Hükümeti ve onları uzakta ya da yakında bu olaylarla ilgili olarak destekleyenler, akıllarını başlarına almadıkları takdirde 1922 yılını gölgede bırakacak şekilde bizi karşılarında bulacaklardır.*

Tebliğ su sözlerle devam etmektedir;

'Memleketimizin en zayıf zamanında alçakça istilaya gelen, evlerimizi yakan, analarımızı, kardeşlerimizi, karılarımızı hunharca cinayetlerine kurban eden, babalarımızı şehit eden Yunan emperyalistleri 1922 Eylül'ünde yaşanan olayları unutmuş görünmekte ve bugün Selanik'te aziz Atatürk'ün doğduğu eve kinlerini yöneltmiş bulunmaktadır. Kıbrıs Turktür, Türk kalacaktır, bunun aksini kim düşünüyor ve yeminimizi bozmağa çalışıyorsa nerede olursa olsun hareketinin karşılığını çok pahalıya ödeyecektir.' ⁷⁹

Aynı şekilde Milli Türk Talebe Birliği Başkanı Canöztürk'te bir tebliğ yayınladı ve tebliğde su ifadelere yer verdi:

⁷⁸ Akar, Rıdvan. *İki Yıllık Gecikme: 6/7 Eylül 1955*. Toplumsal Tarih, 117, 2003

⁷⁹ Ulus, 07/09/1955

Menfur eller Türklüğe ve onun mukaddes emanetine, Türklük mabedine vahşet içinde bombalarla tecavüz ettiler... Atılan bombalarla bir milletin inancı ve maneviyati mahvedilemez. Binalara tecavuz ve yaygaracılık, korkaklığın ve alcaklığın göstergesidir. Yunan milleti artık boyunun olcusunu almak istiyor. Selanik`te değil; her uzerinden gunesin dogdugunu gordugun Anadolu sahillerine gel ve gor ki bomba kime ve nasıl atılmış sungulerle Yunan kani nasıl akarmış. Sakarya nasıl dile gelirmiş. Bugün ilk defa Selanik`te basını kayaya vurdun. Bombanın atıldığı aslında Türk olan topraklarda yarın ayyıldızlı bayrağın dalgalandığını görürsen hiç sasma. Enosis`in arkasında hortlayan Yunan emperyalizminin elinden çıkan bu bomba Türk Yunan dostluguna atılmıştır. Türk gençliği, bu menfur eli koynunda sakladığı surece Yunan milletini ebediyete kadar lanetleyecektir.⁸⁰

Haberin devlet radyosu ve İstanbul Express gazetesi ile yayılmasının ardından Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin çağrısı ile birlikte Taksim'de bir protesto mitingi düzenlendi. Mitingin ardından bazı gruplar İstiklal Caddesi'nde bulunan gayrimüslimlere ait işyerlerinin camlarını taşlamaya başladılar. Kısa sürede Beyoğlu, Kurtuluş, Şişli, Nişantaşı gibi bölgeler, çeşitli araç gereçlerle donanmış olarak gelen ve işyerlerini, evleri, okulları, kiliseleri ve mezarlıkları tahrip eden insan yığınlarının akınına uğradı. Aynı biçimde, İstanbul'un Eminönü, Fatih, Eyüp, Bakırköy, Yeşilköy, Ortaköy, Arnavutköy, Bebek gibi daha uzak semtlerinde, kentin Asya kıtasında yer alan Moda, Kadıköy, Kuzguncuk, Çengelköy gibi semtlerde ve Adalar'da şiddet olayları meydana geldi⁸¹.

52 yerde birden aynı anda çıkarılan yangınlarla tarihi, ulusal, kültürel ve sanat varlıkları bir gecede yakılıp kül edildi; yıkıldı, yağmalandı. Tünel'de bulunan **Embros, Apoyevmatini, Tahidromos** gibi Rumca yayın yapan gazetelerin idarehaneleri; Patrik' in Taraba'daki evi ateşe verildi. Ayrıca, Rum ve Ermeni hastanelerine saldırılarak yangınlar çıkartılmış ve gayri Müslim mezarlıklarına girilerek kimi mezarlar açılmış ve cesetler çıkartılmıştır⁸².

⁸⁰ Ulus, 07/09/1955

⁸¹ Güven, Dilek. *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 14

⁸² <http://www.gelawej.com>

B. Olayların Bilançosu

Milli Eğitim Bakanlığının resmi verilerine göre, İstanbul'da ilk, orta ve lise derecesinde 32 Rum ve 8 Ermeni okulu tahrip edilmişti. İstanbul'da bulunan 74 kiliseden 70'i yakılıp yıkılmıştı. Kiliseler dışında 1 Havra, 8 Ayazma, 2 Manastır, 3 bin 584'u Rumlara diğerleri Ermenilere ve Musevilere ait toplam 5 bin 538 gayrimenkul tamamen yakıldı. Bunun haricinde 21 fabrika ve 5 spor kulübü de zarar gördü. İzmir'de Yunan konsoloslugu ile uluslararası İzmir fuarının içinde bulunan Yunan pavyonu yakıldı, sahildeki iki Rum motoru batırıldı. Ankara ve diğer bazı taşra kentlerinde ise her nasılsa kalmış olan Rum ve Ermenilerin kilise ve işyerleri de saldırılardan etkilendi. Saldırıları sırasında 200 Rum kadına tecavüz edilmiş ve resmi kayıtlara göre 3 Rum öldürülmüştür⁸³. Ayrıca 30 kişi de yaralanmıştır. Toplam maddi zarar, resmi açıklamalara göre 69 milyon lira⁸⁴, Yunan Hükümetine göre ise 150 milyon dolar idi⁸⁵.

C. Hükümetin Olayların Arkasındaki Rolü ve Amacı

6/7 Eylül olaylarındaki gözle görülür ilke, tüm görgü tanıklarının da belirttikleri üzere polislerin ve saldırganların hemen hemen girdikleri tüm evlerde ' *Korkmayın sizi asıp, kesecek değiliz. Buna dair emir vardır. Yalnızca evlerinizi tahrip edeceğiz*' demeleridir⁸⁶. Bu da hedefin ve yöntemin dikkatlice seçildiğini göstermektedir. Olayların bilançosuna baktığımızda, bu kadar büyük olaylar karşısında toplam 3 ölü, 30 yaralı olması gerçekten de hedefin can değil mal olduğunun kanıtıdır. Bu durumdan hükümet üç yolda istifade etmek

⁸³ <http://www.gelawej.com>

⁸⁴ *Cumhuriyet*, 16 Ekim 1955

⁸⁵ Alexis, Alexandris, *The Greek Minority of Istanbul and Greek-Turkish Relations, 1918-1974*, Athens, Center for Asia Minor Studies, 1983, s. 140

⁸⁶ <http://www.gelawej.com>

istemiştir. Bunlardan birincisi, Kıbrıs konusunda Yunanistan'a ve Kıbrıslı Rumlara gözdağı vermek, ikincisi Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren bir devlet politikası haline gelen 'ekonomiyi millileştirmek' ve bu yolla bir milli burjuva sınıfı oluşturmak, üçüncüsü ise saldırıları 'mal varlığına' diğer bir deyişle 'servete' karşı saldırılar olarak planlayıp bu durum neticesinde olaylardan komünistleri sorumlu tutmaktı. Bu yolla, Demokrat Parti'nin tüzüğünde de yer aldığı gibi öncelikli hedef olan komünizmle mücadeleyi gerçekleştirmek için hükümetin eline fırsat geçmiş oluyordu. Yani bir taşla birkaç kuş vurulması planlanmıştı; çıkartılan olaylarla hem Kıbrıs konusunda Yunanistan'a ve Kıbrıslı Rumlara mesaj veriliyor, hem ülkedeki azınlıkların ülkeyi terk etmeleri ve onların yerlerine Türklerin geçmesi ve bu yolla ekonominin millileştirilerek, milli burjuva sınıfının güçlenmesi hedefleniyor, hem de çıkan olaylardan sol görüşlü aydınları sorumlu tutarak komünizmle mücadele amaçlanıyordu.

D. Mihail Vasiliadis'in Yorumları

Mehmet Arif Demirel'in, kitabı için yönelttiği soruları, 1975 yılında göç ettiği Atina'da yanıtlayan *Eftaplos* (Yeditepe) gazetesinin sahibi Mihail Vasiliadis, olayları 'cana, mala, namusa kastedilen saldırı, tahrip ve talan' olarak niteliyor. Vasiliadis olayları bizzat yaşadığını, sonradan da gazeteci olarak araştırdığını dile getirdiği yanıtlarında su noktalara dikkat çekiyor:

"1. 6/7 Eylül olayları, gayet dikkatli şekilde hazırlanmış ve gelişmiştir. 'Spontane olarak başlamadığı kesindir. Sonradan nitelik değil nicelik değiştirerek çıktığından çıkmış olması muhtemeldir. Ancak bir devletin ve onun hükümetinin Anayasa ve diğer yasaların güvencesi altında bulunması gereken kendi vatandaşları aleyhine komplo hazırlayarak, onları koz olarak kullanmayı düşünmesi dahi büyük bir suçtur: şöyle ki;

- a. Olaylardan günlerce önce, devrin iktidar ve muhalefet partilerine mensup milletvekilleri, meclise, Rum aleyhtarlığını kışkırtacak yayınlara yol açan önergeler vermeye başlamıştı.*
- b. MİT ajanlarının cirit atmakta olduğu Kıbrıs Turktur Cemiyeti, gençlik öğrenci örgütleri ve yeniyetme diğer bazı dernekler, bütçeleri ile bağdaşmayacak*

harcamalarda bulunarak kamuoyunu Rum vatandaşlar aleyhinde sistemli bir şekilde kışkırtmaktaydı.

- c. Devrin basını, tek elden çıktığı çok belli olan uydurma haberler yayımlamaktaydı. Bunlara göre kendi öz ihtiyaçlarını bile yıllardan beri çok zor koşullar altında sağlayabildiği bilinen Ortodoks Patrikhanesi Kıbrıs'a yardım gönderiyordu.*
 - d. Olaylardan günlerce önce camilerde vaizler, meali ve hatta ifadesi bile aynı olan vaazlar vermekte, müminleri Rum azınlığın aleyhine kışkırtmakta ve belli bir eyleme azmettirmekteydi. Vaaz sonunda hazır bulunanlara, duyduklarını açıklamayacaklarına yemin ettiriliyordu.*
 - e. Eylül başından beri taşrada bulunan pek çok kişiye İstanbul'a gitmesi telkin edilmiş ve pişman olmayacakları kendilerine defalarca tekrarlanmıştı.*
 - f. Rum ev ve dükkânları, haftalarca önce, sistemli bir şekilde, en kenar mahallelere varıncaya kadar tek tek tespit edilmiş ve aynı işaretle (hac ile) işaretlenmişti.*
 - g. Pek çok Türk, 6 Eylül sabahı veya önceki günlerde, yakın Rum dostlarına yarım ağız nasihatlerde bulunmuş ve o gün dışarı çıkmamalarını, çocuk ve kadınlarına dikkat etmelerini telkin etmişti.*
 - h. Olayların başlaması için gerekli provokasyonu Selanik'te gerçekleştiren Oktay Engin, Türk basınında çıkan yayınlarda da belirtildiğine göre bugüne dek MİT in en üst kademelerinde görev yapmış ve yapmaktadır.*
 - i. 'Atatürk'ün evine bomba atıldığı' şeklinde ortaya atılan provokasyon daha yerine getirilmeden 'haber' olarak İstanbul Express gazetesinde yayımlanmıştı.*
 - j. Söz konusu haberi veren gazetelerin yayımladığı fotoğraflar, Selanik'teki Türk konsolosluğu tarafından çekilmiş ve İstanbul'a yollanmıştı. Devrin konsolosunun karisi, 3 Eylül 1955 Cumartesi günü, söz konusu fotoğrafları, Selanik'te fotoğrafçılık yapmakta olan Bay Kıryadikis'ten teslim almıştır. Filmi adi gecen fotoğrafçıya bir gün evvel bizzat kendisi vermiş ve acele istediğini, ertesi gün İstanbul'a döneceğini söylemiştir. Yani konsolosun karisi bombanın konacağı yeri önceden bilmiş ve resmini çekmiştir. 4 Eylül günü aynı kadın TAE Hava Yolları ile İstanbul'a seyahat etmiştir.*
 - k. Celal Bayar, olayların ertesi günü, İstiklal Caddesinde Vali Fahrettin Kerim Gökay'ın yanında ve pek çok kişinin duyabileceği şekilde 'Galiba dozu fazla kaçırıldı' demiş, yani plandan haberi olduğunu itiraf etmiştir.*
 - l. MİT'te görev yapmış, daha sonra generalliğe kadar yükselmiş olan emekli subay Sabri Yirmibesoglu, anılarında, MIT tarafından başarı ile hazırlanıp uygulanan planlara örnek olarak 6/7 Eylül olaylarını gösterir.*
 - m. Tahripler sırasında kullanılan binlerce balta, kazma, kürek gibi aletlerin hemen hemen tamamı yeni ve tek tip idi.*
 - n. Olayların tezahür ettiği kent ve adalarda polis emir almışçasına tek tip davranmış ve saldırılara seyirci kalmıştır. Pek çok hallerde yardım isteyen azınlıklara, 'Şu anda polis değilim, Türkiüm', yanıtını vermiştir.*
 - o. Olaylar çığrından çıkınca, hükümet suçluların üzerine gideceğine başka çıkış yolları aramış ve suçu komünistlere yüklemek istemiştir.*
 - p. 6/7 Eylül olaylarının yaratılması fikrinin babası sayılan Suat Hayri Ürgüplü, devrin hükümeti tarafından Londra görüşmelerinde görevlendirilmiş, o zaman hükümete bağlı kişilerdendi.*
- 2. 6/7 Eylül olayları yoktan gelen bir olay değildir. 1923'ten bu yana, Türkiye'deki Rumları eritmek üzere uygulanan olaylar dizisinin bir halkasıdır. Varlık vergisi, 20'sinden 40'ına kadar erkeklere uygulanan seferberlik, bazı mesleklerin Yunanlılara yasaklanması vs. bu zincirin diğer halkaları sayılabilir.*
- 3. 6/7 Eylül olayları, İstanbul Rumları için sonun başlangıcı olmuştur. Gerçi olaylardan sonra gözle görülür bir göç başlamamıştır, ancak o güne kadar*

istikballerini Türkiye’de gören, yatırımlarını ona göre yapan ve hayatını ona göre düzenleyen bu insanlar, kendilerine hayat hakkı tanınmayacağı kanaatine varmış ve göçü düşünmeye başlamıştır. Nitekim 9 yıl sonra uygulanan, planın diğer kademesi, yani zoraki sürgünlerin gerçekleştirilmesi ile Rumların büyük çoğunluğu Türkiye’den sokulup atılmıştır.

4. Bilindiği gibi 6/7 Eylül olaylarına rağmen Rum seçmenler 1957 seçimlerinde, büyük çoğunlukla yeniden Demokrat Parti’ye oy vermişlerdir. Bundan belli olmaktadır ki, Halk Partisi Hükümetleri devrinde uygulanan şiddetli baskılar unutulmamıştır.’⁸⁷ (Kocoglu; 2001, s.29)

Mihail Vasiliadis’in bu maddeler ile 6/7 Eylül olaylarını özetlemesinden de anlaşıldığı gibi olaylar tamamen DP hükümeti ve Milli Emniyet tarafından tasarlanmış, bu tasarı çerçevesinde halk başta basın aracılığıyla ancak basın dışında, camiler yoluyla ve devlet destekli dernek ve topluluklar tarafından olaylara fark ettirilmeden hazırlanmıştı. Şüphesiz bu hazırlıkların ve yaratılan provokasyonun temelinde Yunanistan’ın Kıbrıs politikasına duyulan tepki yatmaktadır. Bu çerçevede dünya kamuoyu önünde Yunanistan’a gözdağı verilmek istenmiştir. Hiç kuşkusuz bu gözdağının hedefinde Yunanistan, İngiltere ve Türkiye’nin katıldığı ve Kıbrıs konusunda daimi kararların alınacağı Londra konferansı vardı. Olaylardan bir gün evvel Başbakan Adnan Menderes, Kıbrıs Türktür Cemiyeti Başkanı Hikmet Bil ile görüşüp Londra’daki Kıbrıs konulu konferansa katılmış olan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu’dan bir şifreli telgraf aldığını ve bu telgrafta Zorlu’nun, Türkiye’den tepki beklediğini, Londra’da zapt edilemeyen bir Türk kamuoyundan bahsedilmesini istediğini anlatır. Londra Konferansı sırasında patlak veren 6/7 Eylül olayları sayesinde Yunanistan’a Türkiye’deki Rumların can ve mal güvenliği olmadığı yönünde gözdağı verilmek istenmiş ve bu yolla Yunanistan’ın Kıbrıs konusunda geri adım atması planlanmıştı.

Ancak Mihail Vasiliadis’in de değindiği gibi Türkiye hükümetinin Anayasa ve diğer yasaların güvencesi altında bulunması gereken kendi vatandaşları aleyhine komplo hazırlayarak, onları koz olarak kullanmayı düşünmesi dahi büyük bir suçtur.

⁸⁷ Koçoglu, Yahya. *Azınlık Gençleri Anlatıyor*, Siyah Beyaz Yayınları, İstanbul, 2001

V. BÖLÜM:

RUM AZINLIKLAR YİNE KOZ OLUYOR: 1964

Uluslararası siyasette çıkmaza girildiği noktada Türkiye’de yaşayan gayrimüslim azınlıkların koz olarak kullanılmasına bir örnek de 1964 yılında sınır dışı edilen 12 bin Rumdur. Bu dönemde Kıbrıs’ta Makarios’un Kıbrıs Anayasası’nı kabul etmediğini açıklaması, Rauf Denktaş’ı “asi” olarak konumlandırarak tutuklanması, Türkiye’yi bu arenada yine bir çıkmaza sokmuştu. Türkiye ise daha önceden de uyguladığı gibi bu dönemde bazı günlerde, günde 3 bine yakın Rum’u sınır dışı etti ⁸⁸

18 Mart 1964 tarihli Hürriyet gazetesi ise “*12 bin Yunanlı yurtdışına çıkarılacak*” manşeti ile alınan mübadele kararını okuyucularına iletiyor. Haberde, Türkiye’de yaşayan Yunan uyrukluların, Türkiye’nin sağladığı imkânlar çerçevesinde rahatça ticaret yapabildikleri, mecburi askerlikten muaf tutuldukları, demiryolu nakliyesinde indirimlerden faydalandıkları vurgulanmış ve Rumların Maliye Bakanlığı verilerine dayanarak geniş ölçüde döviz kaçırdıkları iddia edilmiş. Altı ay sonra on iki bin Rum’un sınır dışı edilmesiyle bu zararların ortadan kalkacağını vurgulayan Hürriyet, sınır dışı etme konusunda ki tavrını açıkça göstermiştir.

Bu dönemde Rumlar, etnik kökenleri öne çıkarılarak gündelik yaşam içinde yargılanmaya başlanmıştı. Özellikle adi suçlarda, suçluların Rum olması halinde yapılan etnik vurgu, daha sonraki “bozguncu”, “yıkıcı”, “vurguncu”, “sömürgen” Rumlar suçlamalarına da zemin hazırladı. Örneğin, “*Yunan tebaalı kaçakçı ele geçirildi*” (Son Havadis – 3 Ocak 1964), “*Katil ve kaçakçı Yunan yakalandı*” (Son Havadis – 13 Ocak 1964), “*Rumlarla işbirliği yapan dolar sahtekarı yakalandı*” (Son Havadis – 30 Nisan 1964), “*Bir Rum lokantacı vergi kaçırıyor*”

⁸⁸ Akar Rıdvan – Demir, Hülya. *İstanbul’un Son Sürgünleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.63

(Son Havadis – 31 Mayıs 1964), “*Vergi kaçakçısı Rum yakalandı*” (Son Havadis – 16 Haziran 1964), “*Üç Rum genci bir Türkün yolunu keserek dövdü. Nedeni bilinmiyor*” (Son Havadis – 8 Eylül 1964), “*İki Yunanlı döviz kaçakçısı tutuklandı... Hristofaros Tolga isimli esrarkeş Rum haraç vermeyen Türkü vurdu*” (Akşam – 1 Mayıs 1964), “*İki Yunanlı tüccar piyasayı dolandırdı*” (Akşam – 15 Mayıs 1964), “*Döviz kaçakçısı Rum yakalandı*” (Akşam – 17 Mayıs 1964), “*Bir Rum’un dükkanında kaçak saat bulundu*” (Akşam – 29 Mayıs 1964), “*Aşıklara tenzilat yapan Rum büyüücü yakalandı*” (Akşam – 10 Eylül 1964), “*Bir Rum üç el ateş edip bir Türkü yaraladı*” (Akşam – 12 Ekim 1964), “*Karasularımızda avlanan Yunan balıkçılar ateş açtı. Ağlarını bırakıp kaçan küstahların açtığı ateş ile yaralanan olmadı*” (Hürriyet – 29 Mart 1964), “*Aranan Yunan uyruklu katil kaçakçılık yaparken ele geçirildi*” (Hürriyet – 13 Ocak 1964), “*5 revüçü Yunanlı artist sınır dışı ediliyor*” (Ulus – 15 Nisan 1964).⁸⁹

Sınır dışı edilen 1810 kişinin çoğu yaşlı, mesleklerinde nüfuz sahibi ve varlıklı kişilerdi. Bu kişilerin ortak yanı ise hükümet tarafından Eleniki Enosis derneğine üye oldukları iddiası idi⁹⁰. 4. şubeye bağlı polisler sınır dışı edilecek olan Yunan uyruklu Rumları evlerinden ya da işyerlerinden alarak Rum Masası’na getiriyorlardı ve burada sınırdışı edilmeden önce bir belge imzalamaları gerekiyordu. Bu belge şu maddeleri içeriyordu:

- a) Yasaları ihlal ettiğini kabul etmek.
- b) Türkiye aleyhine politik faaliyetlerde bulunmaktan suçlu olan Eleniki Enosis üyesi olmak.
- c) Kıbrıs’taki Yunanlı teröristlere para göndermiş olmak.
- d) Türkiye’yi kendi özgür iradesi ile terk ediyor olmak.⁹¹

Sınır dışı edilecek olanlar kendilerine imzalatırılan bu belgenin Türkiye’ye bir daha dönmelerini olanaksız kıldığıının bilincindeydiler. Bir suçlu gibi muamele yapılan

⁸⁹ Akar Rıdvan – Demir, Hülya. *İstanbul’un Son Sürgünleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.65-66

⁹⁰ Eleniki Enosis ile ilgili olarak bkz. S. 57, dipnot: 96

⁹¹ Akar Rıdvan – Demir, Hülya. *İstanbul’un Son Sürgünleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.76

Yunanlılardan bir bölümü bu belgeyi imzalamak istemediklerinde 4. şubenin hücreleri ile tanıştılar ve belgeyi imzalayınca kadar da orada tutuldular.⁹²

Bu dönemde 375 Yunan uyruklu Rum'a yalnızca Türklerin çalışabileceği alanlarda faaliyet gösterdikleri gerekçesiyle işlerini 15 gün içinde tasfiye etmeleri uyarısı yapıldı. Bu 375 kişinin 108'i marangoz ve koltukçuluk, 65'i kunduracılık, 1'i seyyar demircilik, 8'i müteahhitlik, 1'i borsacılık, 2'si inşaat kalfalığı, 91'i terzi, 21'i şapkacılık, 8'i berberlik, 18'i müzisyenlik, 1'i şarap imalatçılığı, 3'ü şoförlük, 9'u garsonluk, 6'sı fotoğrafçılık, 6'sı gözlükçülük, 6'sı eczacılık, 10'u rahibelik, 2'si sigortacılık, 5'i dişçilik ve 4'ü mühendislik yapıyordu.⁹³ Tablodan da anlaşıldığı gibi işlerini tasfiye etmesi istenen 375 Rum'un çok azı yasak meslekleri yapıyordu.⁹⁴

Rum'ların bu dönem sınır dışı edilmelerinde ki başlıca neden her ne kadar Kıbrıs sorunu nedeni ile Yunanistan'a göz dağı vermek olsa da işin bir de ekonomik boyutu vardı. Önceki yıllarda başta Varlık Vergisi Kanunu olmak üzere pek çok uygulama ile ekonominin Türkleştirilmesi hedeflenmişti. Takvimler 1964 yılını gösterdiğinde de bu sefer Kıbrıs'ta yaşanan olaylar bahane gösterilerek 1930 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan ve azınlıkların sınır dışı edilmesinin önüne geçen antlaşma İnönü hükümeti tarafından feshedildi. Antlaşmanın 36. maddesinde yer alan "ülke güvenliğini ilgilendiren hallerde antlaşma maddelerinin uygulanmayabileceği" ne dair madde sayesinde Türkiye'de bulunan Rumlar 6 ay öncesinden bilgilendirilmeksizin sınır dışı edildiler. Ancak yukarıda da değindiğim gibi "ülke güvenliği" nin yanı sıra işin birde ekonomik boyutu vardı. Sınır dışı edilen Rumlardan arta kalan mallar ve paralar Türk burjuvazisinin eline geçecek ve böylece milli ekonominin oluşturulması için önemli bir adım daha atılmış olacaktı.

⁹² Akar Rıdvan – Demir, Hülya. *İstanbul'un Son Sürgünleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.77

⁹³ Akar Rıdvan – Demir, Hülya. *İstanbul'un Son Sürgünleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.80

⁹⁴ Bknz. s.16, "1932 Meslek Yasakları"

17 Nisan'da hükümet, Türkiye'deki Yunan uyrukluların tapudaki işlemlerini durdurduktan sonra Maliye Bakanlığı Türkiye'deki tüm bankalara bir tamim göndererek Rumların hesap durumlarının bildirilmesini istedi. Bu istek aynı zamanda Yunanlıların bankalardaki paralarının bloke edildiği anlamına da geliyordu. 7 Mayıs 1964'te bloke işleminin duyurulmasıyla birlikte Yunanlılar Türk bankalarındaki paralarını vekalet verdikleri kişiler aracılığı ile kontrol edebileceklerdi. İlgililerin gözetiminde para çekebilecek ve bunun için de belirlenen limitlerin üzerine çıkamayacaklardı.⁹⁵

Bu dönemde sınır dışı edilen 12 bin 592 Yunan uyruklu Rum'un yanı sıra 30 binin üstünde de Türk uyruklu Rum kendi istekleri ile Türkiye'yi terk etmişlerdir. Geriye ise Türkiye'nin resmi rakamlarına göre 200 milyon dolar, Yunanistan'ın resmi rakamlarına göre ise 500 milyon dolarlık gayrimenkul kaldı. Davos zirvesi sonrası Özal hükümetinin 1964 kararnameini iptal etmesinin ardından, 2902 Yunan malına el konulduğu anlaşılıyordu.⁹⁶

⁹⁵ Akar Rıdvan – Demir, Hülya. *İstanbul'un Son Sürgünleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.88

⁹⁶ Akar Rıdvan – Demir, Hülya. *İstanbul'un Son Sürgünleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.88-89

VI. BÖLÜM

KRİZ SÜREÇLERİNDE GAZETELERE BAKIŞ...

Gazetelerde Kıbrıs konusuyla ilgili olarak kışkırtıcı yazı dizileri göze çarpıyor. Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı konusunda konuyu Birleşmiş Milletlere taşıma tehdidinde bulunmasının ardından Türk basını, önceden görmezden geldiği Kıbrıs konusunu bir anda milliyetçi bir hezeyanla okurlarına aktarmaya başladı. Yunanistan 16 Ağustos 1954 tarihinde "Kıbrıs için kendi kaderini tayin etme" talebi ile Birleşmiş Milletlere başvuruda bulundu⁹⁷. Bunun üzerine bir anda Kıbrıs'ın Türklere ait olduğunu iddia eden haberler yer bulmaya başladı. Mesela 19 Ağustos 1954 tarihli Cumhuriyet gazetesinin ilk sayfasında dev puntolarla "Akı başında Rumlar adada Yunan idaresini istemiyorlar" başlığı atılmış ve haberin devamına 6. Sayfada "Adada bir hafta" başlıklı yazı dizisinin birinci bölümünde devam edilmiş. Buna göre ilk sayfadaki başlığı açıklayan maddeler şöyle sıralanmış:

- *Ada 1878 de İngiliz idaresine teslim edildiği sırada çoğunluk Türklerdeydi. Zamanla başka yerlerden akın eden Rumlar yerli halkın misafirperverliğinden faydalanarak Kıbrıs'a yerleşirken anayurt hasreti ile yanan Türklere büyük bir kısmında zaman zaman Türkiye'ye göçmüşler, böylece iki unsur arasındaki bugünkü nispetli fark adanın yabancı idaresi altında kalmasının bir neticesi olarak meydana çıkmıştır. Şu halde bugünkü fiili çoğunluk, arzi şartların mahsulü olduğu için hukuki bir kıymet ifade etmez.*
- *Kıbrıs, bütün tarih boyunca hiçbir zaman Yunanlıların idaresi altına girmemiştir. Dolayısı ile Yunanistan'ın ada üzerinde tarihi bir hakkı yoktur. Buna karşılık adada üç asır hükümlenmiş olan Türkler, Kıbrıs üzerinde en uzun süren hakimiyet devresini temsil ederler. Şu halde adada idarenin değişmesi gerekiyorsa bu ancak Kıbrıs'ın eski sahibine geri verilmesi yolu ile olabilir.*
- *Kıbrıs coğrafi bakımdan bağımsız bir hüviyete sahip olmayıp Anadolu yarımadasının denizle ayrılmış bir parçasından başka bir şey değildir. Kıbrıs toprakları Anadolu arazisinin devamıdır. Dolayısı ile nüfus meselesini tetkik ederken adayı tabii devamını teşkil ettiği Konya, İçel ve Antalya vilayetleriyle beraber mütalaa etmek gerekir.*
- *Kıbrıs, Türk kıyılarına 60-70 km uzaklıkta olmasına rağmen Yunanistan'a uzaklığı coğrafi bir bütünlüğe asla hak verilmeyecek kadar büyüktür.*
- *Ada Rumları Türk halkına karşı kötü niyetlerini her fırsatta belirtmiş olduğu için, Yunanistan'a ilhak veya geniş yetkili bir muhtariyet halinde Türk hakları büsbütün*

⁹⁷ Başvuru nedeni olarak BM beyannamesindeki halkların eşitliği ve kendi kaderlerini kendileri tayin etme prensibinin uygulanmıyor oluşu gösterildi.

çiğnenecek ve Türkler Yunan idaresi altındaki başka yerlerde olduğu gibi adadan kaçmak zorunda kalacaklardır.

- *Adanın her karış toprağı atalarımızın kanları ile sulanmıştır. Bunca şehidin kanı pahasına dört asır önce Türklüğe katılmış olan Kıbrıs, sokakta bulunmuş bir mal gibi üzerinde hiçbir hakkı olmayan bir devlete hediye edilemez.*
- *Kıbrıs Rumlarının ada Türklerine “Türkçe konuşan halk” adını takması şiddetle reddedilmelidir. Kıbrıs Türkleri anayurt Türkleri kadar Türktürler ve Türklükleri ile övünürler.*

Ne var ki, önceki sayfalarda da aktardığım gibi Başpiskopos Makarios II, 8 Aralık 1949’da adanın Yunanistan’a ilhakı konusunda bir anket düzenletmiş; oylamaya oy kullanabilme yaşında olan 224.745 Rum’un 215.108’i katılmış ve hepsi Yunanistan idaresini istediklerine dair oy kullanmışlardır.

Hükümetin Kıbrıs politikasına karşı ilk tavır Hürriyet gazetesinden geldi. Hürriyet gazetesinin sahibi olan Sedat Simavi, gazetesinde Kıbrıs konusunda etkili bir kampanya başlattı⁹⁸.

Hürriyet, Kıbrıs’ta EOKA adlı örgütün Türklere karşı yaptıklarını her gün birinci sayfadan duyurarak Türkiye’de Kıbrıs’a duyarlı bir kamuoyu yarattı. Makarios ve Grivas ile Hürriyet aracılığı ile tanışan Türkiye, 1955’e gelindiğinde daha somut şekilde Kıbrıs diye bir sorunun varlığını kabul etmeye başlamıştı⁹⁹. Ayrıca 1955 yazında Türk basını İstanbul Rumları ve özellikle de Patrikhane’ye yönelik bir kampanya başlattı. Basında çıkan Patrikhane’nin Kıbrıslı Rumları desteklemek için gizlice para topladığı söylentileri İstanbul Rumlarına yönelik olumsuz hava yaratmıştı.

⁹⁸ Dosdoğru, Hulusi. *6/7 Eylül Olayları*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1993, s. 18

⁹⁹ Koçoğlu, Yahya. *Azınlık Gençleri Anlatıyor*, Siyah Beyaz Yayınları, İstanbul, 2001, s.25

A. 6/7 Eylül Olaylarının Basında Yer Alması

a. Olaylarda İstanbul Express Gazetesinin Rolü

Selanik'te yaşanan bombalama olayının radyodan duyurulmasının ardından eski MIT mensubu Mithat Perin'in yayınladığı, Gökşin Sipahioğlu'nun yazı işleri müdürü olduğu İstanbul Express gazetesi 2. Baskisini yaparak durumu duyurdu. Dönemin teknolojisine göre olağanüstü bir hızla yapılan ve 1-2 saatte 290 bine ulaşan baskıda, olaylardan kısa bir süre önce kurulan Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin genel sekreteri Kamil Onal'ın 'Atatürk'e el uzatanlara bunu çok pahalıya ödeteceğiz' ifadesine yer verildi¹⁰⁰. Bu hız daha sonraki dönemde gazetenin sahibi Perin ve yazı işleri müdürü Sipahioğlu'nun olayların içinde olduğu iddasını gündeme getirdi. Halkı galeyana getirmek için önceden basılan gazeteler, haberin radyodan duyurulmasının ardından kışkırtılan kalabalık sonradan kontrolden çıkarak saldırıları gerçekleştirmişti¹⁰¹. Mehmet Arif Demirer'in kitabı *6 Eylül 1955 Yassıada 6/7 Eylül Davası*'nda İstanbul Express gazetesi yazı işleri müdürü Sipahioğlu ile yapılan telefon görüşmesinden bahsediliyor. Telefon görüşmesinde, Sipahioğlu 6/7 Eylül olaylarını Milli Emniyet'in planladığını itiraf ediyor; Demirer'in 'gazetenenin ikinci baskısının yapılması için Milli Emniyet'mi emir verdi?' sorusunu ise Sipahioğlu cevapsız bırakıyor¹⁰².

¹⁰⁰ Kocoglu, Yahya. *Azınlık Gençleri Anlatıyor*, Siyah Beyaz Yayınları, İstanbul, 2001, s.27

¹⁰¹ Demirer, M.Arif. *Yassıada 6/7 Eylül Davası*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1995, s.382

¹⁰² Demirer, M.Arif. *Yassıada 6/7 Eylül Davası*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1995, s.382

b. Türk Basınının Olaylara Bakışı

İlk başta unutmamak gerekir ki Kıbrıs konusunda toplumda hassasiyet yaratmak amacıyla olan başta Hürriyet gazetesi olmak üzere birçok gazete olaylardan aylarca öncesinden topluma bilinçli olarak veya bilinçsizce Rumlara karşı bir nefret aşılama başlamıştı. İstanbul Rumlarının kamuya açık alanlarda Rumca konuşmaları veya Rumca şarkı söylemeleri, hakarete uğramaları, sataşmaya maruz kalmaları için yeterli olmaya başlamıştı. Ayrıca patrikhaneye karşı takınılan olumsuz tavır, patrikhane hakkında çıkartılan EOKA için para topluyor gibi yalan haberler toplum üzerinde ister istemez İstanbul Rum nüfusuna karşı olumsuz bir hava yaratmıştır.

6/7 Eylül olaylarında sonra Türk basınına baktığımızda hemen bütün gazetelerin olaylara bakışında benzerlikler görüyoruz. Hepsi manşetten İstanbul ve İzmir’de sıkıyönetim ilan edildiğini belirtirken hükümetin yayınladığı tebliği ve halkı sükûnete davet eden ifadelere yer vermişler.

Çok farklı olmasa da bir tek Ulus gazetesinin kışkırtıcı haber yapmaktan kaçındığını görüyoruz. Örneğin 7 Eylül tarihli Ulus gazetesi olayları kışkırtıcı bir üslupla değil, sadece yaşanan olayları verirken ve yayınlamak zorunda oldukları hükümet tebliğlerini ve Kıbrıs Türktür Cemiyeti ile Milli Türk Talebe birliğinin tebliğlerini yayınlarken, 8 Eylül tarihli sayısında ise olaylar hakkında CHP lideri İsmet İnönü’nün yorumları ve halka telkinlerine yer vermiş. Olaylar hakkında yetkililerin yorumları dışında herhangi bir yorum yapmaktan kaçınıldığı çok net bir şekilde gözükürken genel tutum olarak sanki CHP’nin resmi yayın organıymış gibi hareket edilmiş ve örneğin 9 Eylül tarihli sayıda 6/7 Eylül olaylarıyla ilgili olarak sadece İstanbul, Ankara ve İzmir’de gece 23.00 ile 05.00 arası sokağa çıkma yasağı

olduğundan bahsedilmiş, onun dışında ise 9 Eylül'ün CHP'nin kuruluş yıldönümü olması nedeniyle sadece bu konuyla ilgili yazılara ve haberlere yer verilmiş.

Hürriyet, Yeni Sabah ve Zafer gazeteleri olayları Ulus gazetesi ile aynı başlıklarla vermelerine rağmen halkı son derece provoke edebilecek, duygularını hareketlendirebilecek ve gerçekleştirilen saldırıları meşru kılmaya yönelik bir tutum içine girmişler. Örneğin Hürriyet gazetesinde yayınlanan fotoğraflar ilk sayfanın yarısını kaplıyor. Bu fotoğraflara bakıldığı zaman olaylar bir milli hareketmiş gibi algılanıyor. Ayrıca Selanik'te patlayan bombanın sadece konsolosluğun 40, Atatürk'ün evinin ise 17 camını kırdığı ve başka bir zarar olmadığı radyodan dahi bildirilmişken Hürriyet gazetesi, Konsolosluğunda evinde tüm camlarının kırıldığını ve binaların patlamanın olduğu tarafa bakan yüzlerinin ciddi şekilde hasara uğradığını yazmış ve çevrede bulunan evlerin bile bu patlamadan etkilendiklerini yazmış. Hürriyet gazetesinin 7 Eylül tarihli sayısında patlamanın boyutları anlatıldıktan sonra olaydan Yunan emniyet makamlarını sorumlu tutan ifadelere yer verilmiş ve sanki Yunan güvenlik güçlerinin bu olayda parmağı varmış gibi bir üslup takınılmış. Hürriyet, İzmir'deki olayları aktarırken de olayların toplumsal bir hareket ve bir milli dava imiş gibi göstermeye devam ediyor. Hürriyet'in haberine göre İzmir'deki Yunan Konsolosluğu ve Yunan pavyonunun yakıldığı gösterilere genç, yaşlı, kadın, erkek, köylü, şehirli herkesin büyük bir heyecan içinde katılmış. Haber şu ifadelerle devam ediyor;

“...kalabalığın Konak meydanındaki Yunan bayrağını indirip parçalamasının ardından elinde bir Türk bayrağıyla gelen bir çocuk direğe tırmanarak Yunan bayrağının yerine elinde ki Türk bayrağını astı. Bunun üstüne orada bulunan kalabalık hep bir ağızdan İstiklal Marşını okumaya başladı..”

Hürriyet'e benzer şekilde Yeni Sabah gazetesi de 6 Eylül günü yaşanan olayları bir halk hareketi olarak okuyucularına aktarmış ve saldırıları eleştiren bir ifadeye yer verilmemiş. Örneğin manşette “Taksim'de heyecanlı bir miting yapıldı” denilmiş. İlginç olan bir başka nokta ise gazetenin Kıbrıs Türktür Cemiyetinden ve Milli Türk Talebe Birliğinden milli

kuruluşlar diye bahsetmiş olması. Yeni Sabah gazetesi gerçekleştirilen saldırıların tüm Rumlara karşı olmadığını söylemek istercesine ‘göstericiler Papa Eftim’in kilisesi önünde dostane tezahürat yaptılar’ diye kocaman bir başlık atmış ancak başlığın altında bu konu ile ilgili tek bir kelime yazılmamış. Zafer gazetesi ise saldırılar karşısında güvenlik güçlerinin yetersizliğini kapatmak istercesine İstanbul ve İzmir valilerinin sabaha kadar olayları kontrol altına alabilmek için çalıştıkları ve yüzlerce saldırganın yakalandığını belirtirken olaylardan koministleri sorumlu tuttuklarını şu ifadelerle dile getirmişler;

“Yaşanan olaylar kızıl ajanların isidir; olayların milli heyecanımızı bir maske gibi kullanarak tertiplerini yürütmüş, gizli ve kirli ellerin ve yabancı çıkarların eseri olduğuna şüphe yoktur. İstanbul gibi büyük bir şehirde adeta planlanmış gibi tecavüz ve tahriplerin yapılması ve mal emniyetinin bir an içinde tehlikeye uğraması kızıl ajanların işidir. Olayların milli galeyana halinde gelişmesi birçok masum vatandaşın farkında olmadan olayların içine girmesine fırsat vermiştir...”

c. İstanbul Rum Basınının Olaylara Bakışı

1955 yılında İstanbul’da 5 günlük gazete (*Apoyevmatini, Tahidromos, Vima, Embros, Efimeris*), 3 haftalık gazete (*Kiriakatiki Proia, Hronos, Eleftheri Foni*) ve Patrikhane matbaasında basılan iki dini dergi (*Apostolos Andreas, Orthodoxia*) yayınlanmaktaydı¹⁰³.

Olaylardan bir gün önce 5 Eylül günü Embros gazetesi ertesi gün başlayacak olan Londra konferansı öncesi Türk-Yunan dostluğunu över ve yazı şöyle devam eder;

“ Dünyaya barışının parçası olan bu dostluk ve müttefiklik Londra’da yok edilmemelidir çünkü bu ‘insanın değil tanrının dileğidir’. Türk-Yunan dostluğunun bozulması uluslararası dengeyi bozacaktır. Bu da Rusya’nın çoktan beri amaçladığı şeydir. Lozan anlaşmasına karşı yapılacak herhangi bir hareket bu karanlık gücün yararına bir cabadan başka bir şey olarak görülemez”.

Embros gazetesi 6 Eylül günü ise mevcut Menderes hükümetini över:

¹⁰³ Andrianopulu, Konstantina. *İstanbul Rum Basınının Tepkisi ve 6/7 Eylül Olayları*. Tarih ve Toplum, 237,

“Halk, demokratik hükümetin etkin ve yaratıcı olduğunu görmekte, sayesinde güçlü ve Türk halkının her kesitine değer veren bir hükümet kazandıkları için doğal olarak doğru tercihi yapmış olmaktan övünç duymaktadırlar”.

7 Eylül günü önceki gece yaşanan olaylar nedeni ile hiçbir Rumca gazete çıkmaz. Sadece Eleftheri Foni gazetesi, editörü Andreas Lambrikis imzasını taşıyan ‘Rumluğun Saint Bartholomew gecesi’ başlıklı bir başyazı ile çıkmıştır. Yazısında Lambrikis su ifadelere yer verir;

“Görünüşe göre soyumuzun 10-15 yılda bir yıkıcı bir şekilde yaralanması Rumların bir kaderidir... Fakat 6 Eylül, üç saat içinde 14 yıllık emeğimizi yok etti. Bir kere daha Rumluk amansız yaralar ile yere yıkıldı... Bir gün yaptığımızın ertesi gün yıkılmasından yorulduk artık. Güvenliğimizi talep ediyoruz; evlerimizin ve çocuklarımızın güvenliğini... Hiç kimse bu asgari ayrıcalığımızı bizden alamaz”.

Neticede Eleftheri Foni yetkililer tarafından kapatılır ve editörü Lambrikis 2 ay hapisle kalır¹⁰⁴

Diğer gazetelere baktığımızda Eleftheri Foni’nin takip ettiği çizginin uzağında olduklarını görüyoruz. Örneğin Embros yazarları, kalmaları ve her şeyi baştan kurmaları için Rum vatandaşları cesaretlendirmeye çalışmış ve olaylardan sonra yapılan ilk baskısında su ifadelere yer verilmiş;

“Kalacağız, kiliselerimizi yeniden yapmak, ölülerimizi yeniden gömmek, okullarımızı, evlerimizi ve dükkânlarımızı yeniden kurmak için. Romeiko’nun yeniden düzelmesi için. Ve kalacağız, burada, doğum yerlerimizde, büyüdüğümüz yerde, babalarımızın ve büyükbabalarımızın bulunduğu yerde. Onların mezarlarını açmış olsalar da... Burada kalacağız çünkü ölülerimiz, kiliselerimiz, okullarımız, dükkânlarımız, evlerimiz, hayatımız ve servetimiz bu toprakta. Köklerimiz bu toprağın derininde yatıyor”¹⁰⁵.

İstanbul Rumları, yaşanan adaletsizliği betimlediklerinde, siyasi ve toplumsal anlamda baskın karakteristik olarak Türk vatandaşlıklarını vurgulamakta ve Hıristiyan-Rum kimliklerini

¹⁰⁴ Andrianopulu, Konstantina. *Istanbul Rum Basininin Tepkisi ve 6/7 Eylül Olayları*. Tarih ve Toplum, 237, 2003

¹⁰⁵ Embros, 15.09.1955

başka bir söylem düzeyinde, özgül karakteristikleriyle İstanbul'un özel azınlığı olmalarına ilişkin olarak vurgulamaktadırlar;

“Biz ne reayayız, ne de rehine. Bu koşullar altında onun için savaştığımız bu vatanın çocuklarıyız. Yasalara saygılı vatandaşlarız ve böyle olarak Hıristiyan kültürümüzün zamanın işaretlerinden daha yüksekte durduğunu kanıtlamak için burada kalacağız... Var olmaya devam edeceğiz... Haklarından sorumlulukları ve yükümlülükleri dolayısıyla yararlanan Rumlar olmaya devam edeceğiz”¹⁰⁶.

Aynı doğrultuda, Patrikhanenin resmi haftalık gazetesi, Apostolos Andreas Rumlara İov meselesini hatırlattıktan ve iyi Hıristiyanlar olarak hoşgörü ve sabırda örneğini takip etmeye çağırdıktan sonra şöyle devam edecektir;

“İnsanlarımız kanuna saygılı ve ülkelerine bağlı bir unsurdur ve her zaman tek bir rüyaları vardır: Her şeyden önce kendi gelişimleri ve refahları aracılığıyla ülkenin gelişme ve ilerlemesine katkıda bulunmak”¹⁰⁷.

Bu pasajlardan da anlaşıldığı gibi gazetelerin vurgulamak istedikleri unsur Rum nüfusun T.C. vatandaşı kimlikleridir. Rum nüfus, kendilerini Müslüman nüfus ile aynı hak ve yükümlülüklerle sahip görmektedir. Bundan dolayı olayları dinsel veya etnik bir söylem içinden kendi farklılıklarının değil, fakat ortak kimliklerinin altını çizerek algılamış ve yakınmışlardır ve kendilerine göre gerçekten acıtıcı olan da budur. Bu yüzden güçlü bir devlet altında farklı insanların bir arada yaşamasını ve mevcudiyetini överler¹⁰⁸.

İstanbul'da yayınlanan Rum gazeteleri açık bir şekilde olayları engellemeyen güvenlik güçlerini ve polisi suçlarken, Menderes hükümetinin veya İstanbul valisi Nurettin Aknoz'un suçlandığına dair en ufak bir ima yoktur¹⁰⁹. Tersine tüm gazetelerde 'Menderes ve saygıdeğer

¹⁰⁶ Embros, 15.09.1955

¹⁰⁷ Apostolos Andreas, 21.09.1955

¹⁰⁸ Andrianopulu, Konstantina. *İstanbul Rum Basininin Tepkisi ve 6/7 Eylül Olayları*. Tarih ve Toplum, 237, 2003

¹⁰⁹ Andrianopulu, Konstantina. *İstanbul Rum Basininin Tepkisi ve 6/7 Eylül Olayları*. Tarih ve Toplum, 237, 2003

hükümetimiz' yanlısı bir söyleme rastlamaktayız. Embros gazetesinin 15 Eylül tarihli sayısında şu ifadelere yer verilmiştir:

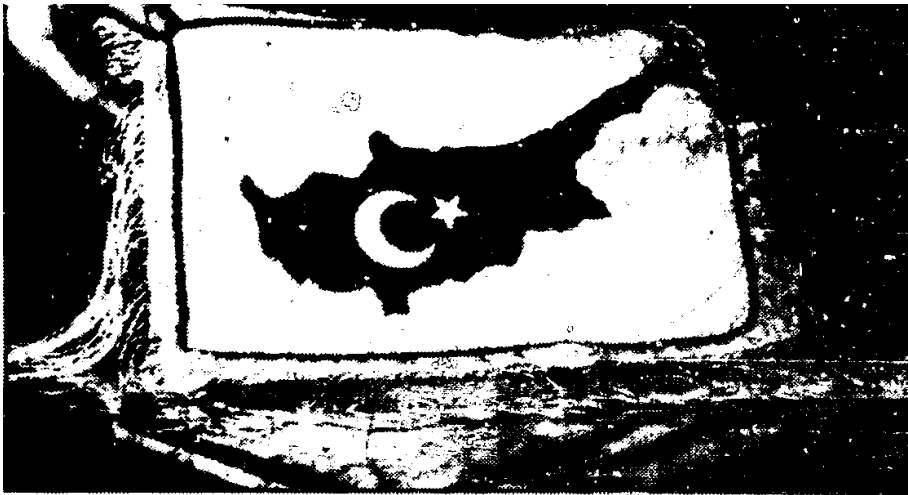
Suçluların yapmak istediklerini yapmalarına tolerans gösteren bir devlet bitmiştir. Ve Türk devleti bitmedi, bitmez ve hiçbir zaman bitmeyecektir ve Türk devleti var olduğu sürece biz de varolacağız çünkü bu tanrı tarafından, hayat tarafından, tarih tarafından belirlenmiştir.

Aynı tarihli Embros gazetesinde yer alan *Anoskopisis* başlıklı makalede Menderes'in halkla konduğu, felaketin boyutunu saptadığı ve göz yaşlarına hakim olamayarak herşeyin inşasını vaadettiği belirtilmiş. Makale şu sözlerle devam ediyor;

Halk, Cumhurbaşkanının yüzünde çocuklarının gördüğü zarardan duyduğu üzüntüyü gördü. Halk cumhurbaşkanını alkışladı ve Adnan Menderes'in yüzünde, Celal Bayar'ın yüzünde, Fuad Köprülü'nün yüzünde birkaç dakika için acılarını unuttu.

B. 6/7 Eylül Sonrası

4 Ocak 1958 tarihli Akşam gazetesi bugünlerden tanıdık olduğumuz, liseli gençlerin kanlarıyla bayrak yapma azminin 50 yıl öncede var olduğunu bize gösteriyor. Kabataş Erkek Lisesi öğrencilerinin kanlarını damlatarak yaptıkları Türk bayraklı Kıbrıs haritası gazetenin birinci sayfasından verilmiş.

KANLA ÇİZİLEN HARİTA Kabataş Erkek Lisesi 1/C öğrencileri kendi kanlarıyla çizdikleri Kıbrıs haritasını, dün T. M. T. F. başkanına vermişlerdir. Bayrak için den. Öğrenciler tarafından yazılı şu mesaj çıkmıştır. «Kıbrıs uğrunda gösterdiğiniz candan çalışmaya, bütün varlığımızla katılışak arzunuzdayız. Şimdilik birer damla kan veren bizler, yarın İcep etilği takdirde KIBRIS için bütün kanlarımızı bir an bile tereddüt etmeden vermeye hazırız.»

Cumhuriyet gazetesinin 28 Ocak 1958 tarihli sayısında ise Demokrat Parti Trabzon milletvekili Osman Turan'ın meclise Türkiye'deki Rum ekalliyet ve patrikhane konularında bir soru önergesi vermiş olduğunu öğreniyoruz. Bu önergede Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumlarının mübadele edilmesi, bu yolla Batı Trakya Türklerinin Yunanistan baskısından kurtarılması ve aynı zamanda İstanbul'da bulunan Fener Rum Patrikhanesi'nin Atina'ya taşınması yönünde görüşler bildiriliyor. Kıbrıs'ta yaşanan sorunlar çerçevesinde önceki dönemlerde yaşandığı gibi Patrikhane'nin ve İstanbul Rumlarının bir pazarlık haile getirilmiş olması, dönemin ilerici sayılabilecek gazetelerinden biri olan Cumhuriyet gazetesinde herhangi bir eleştiri ya da yoruma yer verilmeden gayet "meşrulaştırıcı" bir dil ile okuyuculara aktarılıyor.

28 Ocak 1958 tarihli Hürriyet gazetesinde "Kıbrıs'ta dün yine Türk kanı döküldü" manşetinin altında EOKA saldırılarına karşı gösteri yapan Türklere İngiliz askerinin müdahalesi konu ediliyor. Habere göre göstericilerin üzerine doğru sürülen bir İngiliz askeri kamyonu bir Türk'ün ölümüne yol açmış. Ancak burada asıl üzerinde durulması gereken nokta, haberin ara başlığı. "İrkdaşlarımız" başlığının altında şu ifadelere yer verilmiş:

"Yürüyüşler sırasında **irkdaşlarımızın** önüne çıkan İngiliz polisleri, göz yaşartıcı bomba ve coplarla nümayişe mani olmak istemişler fakat bu bir netice vermeyince askeri birlikleri yardıma çağırılmışlardır. Gelen askeri birlikler, Atatürk meydanını ve Türk mahallelerini kısa zamanda ablukaya almışlardır ve bundan sonra caddelerde hoparlörlü arabalar dolaşmaya başlamıştır. **İrkdaşlarımıza**, dağılmaları, aksi takdirde ateş edileceği bildirilmiştir. Taksim hakkındaki hissiyatlarını belirtmek isteyen **irkdaşlarımıza** cop ve bombalarla hücum edilmesi bazı çarpışmalara sebep olmuştur. Öğleye kadar böyle devam eden nümayişler, öğleden sonra tekrar şiddetini arttırmıştır. İngilizler bu defa Kıbrıs Türkleri liderlerinden Osman Örek'i yardıma çağırmıştır. Nümayişçilere hitaben bir konuşma yapan Önek, itidal tavsiye etmiş, vaziyet biraz yatıştır gibi olmuşsa da bir İngiliz subayın yaptığı kasti bir hareket halkı galeyana getirmiştir. Askeri kamyonu kullanan İngiliz subayı, kamyonu **irkdaşlarımızın** üzerine sürmüştür. Bu sırada bir Türk derhal ölmüş, 50 kadar Türk'te feci şekilde yaralanmıştır. Hadiseden sonra **irkdaşlarımız** subayı yere indirmişler ve linç etmek isterlerken yetişen İngiliz askerleri subayı koma halinde kurtarmışlardır. (...)"

Kıbrıs'ta cereyan eden olaylarla birlikte Hürriyet gazetesinin tutumunda ele alınması gereken bazı değişiklikler göze çarpıyor. 28 Ocak'ta yaşanan olayların ardından basılan ilk Hürriyet

gazetesinde Kıbrıs olayları manşetten verilirken ilk sayfada Patrikhane ve Rum okullarını hedef alan iki haber göze çarpıyor.

Bu haberlerden ilki, “*Patriğin hususi fotoğrafçısı dün hudut dışı edildi*” başlıklı haber. Bu habere göre Patrik Athinagoras’ın hususi fotoğrafçısı ve Atina’da çıkan Ethnos gazetesinin Türkiye muhabiri olan Dimitri Kalemnos’un milli menfaatlere aykırı hareketleri yüzünden sınır dışı edildiği duyuruluyor. Haberde İstanbul doğumlu olan Dimitri’nin genç yaşlardan itibaren Türkiye aleyhinde hareketlerde bulunduğu ve Yunanistan adına casusluk yaptığı yazılmış. Ancak Kalemnos’un 6/7 Eylül olaylarını fotoğraflayan ve bu fotoğrafları tüm dünyaya dağıtan tek kaynak oluşu, sınır dışı edilme nedenleri hakkında soru işaretleri yaratıyor. Patrikhane ile “Elliniki Enosis”¹¹⁰ arasında köprü vazifesi gördüğü iddia edilen Dimitri’nin sınır dışı edilirken uçağa binerken kendisini uğurlamaya gelenlere “tekrar İstanbul’da görüşeceğiz” demesi ise gazete tarafından küstahlık olarak değerlendirilmiş. (Aynı haber, aynı tarihte, aynı ifadelerle Akşam gazetesinde de yer almış.)

Gazetenin aynı tarihli sayısında (29.01.1958) bir başka haberde ise Fener Rum

Patrikhanesi’nin İstanbul Rum okullarında gizli çalışmalar yürüttüğü iddia ediliyor.

“*Patrikhane kendisini ne zannediyor?*” başlıklı haberde Patrikhane’nin Rum okullarında Rumcaya ağırlık verilmesi ve Türkçenin geri plana alınması konusunda okullara emir verdiği iddia ediliyor. Bu konuda herhangi bir kanıt öne sürülmeyen haberde Maarif Vekilliği’nin Rum okullarını genel bir kontrole almaya karar verdiği ifade ediliyor. Ayrıca haberde Patrikhane’nin Rum okullarına maddi yardımda bulunduğu iddia edilmesine rağmen bu yardımların nasıl yapıldığının incelendiği duyuruluyor. Hürriyet, 30 Ocak tarihinde yani bir sonra ki günde bu konunun üstüne gidiyor. Kıbrıs’ta sekiz ırkdaşımızın öldürüldüğünü

¹¹⁰ Eleniki Enosis Derneği 1935 yılında Atatürk-Venizelos yakınlaşması döneminde kuruldu. Dernek, Türkiye’deki Rum cemaatinin dayanışması ve kültürel gelişimini arttırmayı hedefliyordu. İkinci Dünya Savaşı döneminde Yunanistan’a yardım götüreren Kurtuluş Vapuru’nun finansmanı ve Yunanistan’a yollanan giysi ve yiyeceklerin toplanması bu dernek tarafından organize edilmişti. Derneğin gerçekleştirdiği en son aktif girişim, 1950’li yıllarda Yunanistan’ın İyonya adalarında meydana gelen deprem sonrasında açılan bağış kampanyasıydı. (Akar, Rıdvan – Demir, Hülya; İstanbul’un Son Sürgünleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.76)

duyuran sayıda yer alan “*Athinagoras bol parayı nerden buluyor...?*” başlıklı haberde Athinagoras’ın Patrik olarak göreve başladığından bu yana Rum okullarına ve Rum sosyal cemiyetlerine 60 milyon TL yardımda bulunduğu ve bu paranın kaynağının maliye müfettişleri tarafından araştırıldığı söyleniyor.

Kıbrıs’ta yaşanan çatışma ve gerginliklerin bedelini Fener Rum Patrikhanesi’ne ödetmeye çalıştığı açıkça görülen Hürriyet gazetesi ilerleyen günlerde de Athenogoras ile ilgili kamuoyunu kışkırtmaya veya en azından tepki oluşturmaya yönelik haberler yapmaya devam ediyor. Athenogoras’ın Moskova’ya gitmek için başvuruda bulunduğunu iddia eden gazete, dönemin tehdit olarak algılanan iki unsuru olan Rumlar ile komünizmi aynı potada değerlendirilmesinin yolunu açmaya çalışıyor. İlerleyen günlerde de “*gençlik Athenogoras’a haddini bildirdi*”, “*Athinagoras’ın Varşova’ya giderek kızılılarla plan yapmasının önüne geçildi*” gibi haberlerle hemen her gün Patrikhane’ye karşı düşmanca tavır sergilenmeye devam edildiği gözlerden kaçmıyor.

Cumhuriyet’in 31 Ocak 1958 tarihli sayısında ise “*Atina’dan dönen Metropolitlerde kaçak eşya çıktı*” başlıklı haber hayli ilginç. Haberi 3. Sayfada verildiği şekliyle aynen aktarıyorum:

“Bir müddetten beri Yunanistan’da bulunan Konya (!) Metropoliti Lefter Yakovas ve Sardeon metropoliti Maksimos Sueis dün saat 22.10’da uçakla Atina’dan şehrimize dönmüşlerdir. Metropolitler Atina’da Makarios’la Poatrik Rthenagoras adına temaslarda buldukları yolundaki söylentileri reddetmişler ve üç ay önce Yunanistan’a, Selanik’e bir okul meselesi ile ilgili olarak gittiklerini, bir hafta önce Atina’ya geçtiklerini söylemişlerdir. Athenogoras ile Makarios arasında aracılık yaptıkları yolundaki haberleri ve ithamları tekzip eden Metropolitleri, Patrikhane ileri gelenlerinden 20 kişilik bir grup heyecanla karşılamıştır. Bir soru üzerine Makarios’un hareketlerini tasvip etmediklerini bildiren metropolitler Atina’da kendisi ile temas etmediklerini tekrarlamışlardır. Diğer taraftan yapılan gümrük muayenesinde Metropolitlerin bavullarında beyanlarının dışında olarak 12 kilo kahve, iki düzine kadın mendili, altı çift kadın eldiveni, bir çift kadın terliği bulunmuş ve gümrük makamlarınca el konulmuştur.”

İngiliz kolonisi statüsündeki Kıbrıs, çok taraflı anlaşmaların ön gördüğü koşullarla 1960 yılında bağımsız bir devlet oldu. 1960 Kıbrıs anayasasının koşulları, önce, 1959'da Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan Zürih Anlaşmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu anlaşmaya Kıbrıs'taki iki halkın temsilcileri de imzalarını atmışlardır. Bu anlaşmanın temel hükümleri, daha sonra 1960 anayasasının hangi yapıda bir devlet oluşturacağını ve iki toplumun bu devlet içinde iktidarı nasıl paylaşacaklarını açıkça düzenlemiştir. Ardından 1960'da imzalanan üç çok taraflı antlaşma, yani Kurucu antlaşma, Garanti antlaşması ve İttifak antlaşması, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında imzalanmış, Kıbrıs adına ise, iki toplumun temsilcileri bu antlaşmalara ayrı ayrı imza koymuşlardır. Kurucu antlaşma ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İngiliz üsleri dışarıda kalmak üzere, eski koloni toprağı üzerinde egemen olması öngörülüyordu. Garanti antlaşması ile İngiltere, Yunanistan ve Türkiye birlikte ve ayrı ayrı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasal düzenini garantileri altına alıyorlardı. Son olarak da, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ni temsilen de iki toplum temsilcileri, bir ittifak antlaşması imzalamışlardır.

1960 Kıbrıs anayasası, yukarıda bahsedilen üç antlaşma ile aynı gün yürürlüğe girdi ve bu üç antlaşma anayasanın içinde de yer aldı. Anayasanın 181. maddesinde, Garanti ve İttifak antlaşmalarının anayasa hükmünde olacağı belirtildi. 182. maddede ise Zürih antlaşmasından alınan temel hükümlerin hiçbir şekilde değiştirilemeyeceği öngörülüyordu. 185. maddede ise başka bir devletle Kıbrıs'ın kısmen de olsa birleştirilemeyeceği belirtildi.

1960 Kıbrıs anayasası, bir yandan iki toplumun eşitliğini, öte yandan da bu iki unsurun egemenliği birlikte kullanmalarını öngörüyordu. Anayasaya göre Cumhurbaşkanı Rum, Cumhurbaşkanı yardımcısı ise Türk olacak¹¹¹ ve ikisi de kendi toplumları tarafından seçilecekler, ikisinin de veto yetkisi olacaktı. Bakanlar Komitesi, Temsilciler Meclisi, yargı organları, güvenlik güçleri ve kamu hizmetleri iki toplum arasında kararlaştırılan oran içinde

¹¹¹ Cumhurbaşkanı Makarios, Cumhurbaşkanı yardımcısı Fazıl Küçük

paylaştırılacaktı. Kısacası anayasa, iki topluma federal düzeyde birbirlerini denetlemeleri için olağanüstü yetkiler tanıyordu. Ayrıca iki topluma da kendini yönetme yetkileri tanınıyordu. İki toplum Rum ve Türk cemaat meclislerini seçecekler ve bu meclisler din, eğitim, kişisel statü ve belediye işleriyle ilgili olarak yasama yetkisine sahip olacaktı.

Bu hassas denge üzerinde kurulan Kıbrıs düzenlemesi üç yıl bile süremedi. 30 Kasım 1963'te, adanın Cumhurbaşkanı Makarios İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'dan anayasanın on üç temel maddesinin değiştirilmesini istedi. Türkiye ve Kıbrıs Türk toplumu, Makarios'un açıkça Kıbrıs Türk toplumunu azınlık durumuna düşürecek nitelikte olan bu isteklerini kabul etmediler. Neticede Aralık ayında ada tekrar teröre teslim oldu. Türkler dağınık şekilde yaşadıkları yerlerden ve Rumların kolayca vurabildiği yerlerden çıkarak Lefkoşa'nın Türk kesimine sığındılar. Bu dönemde ada halkı ikiye ayrıldı ve Kıbrıs aslında 1974'te değil, 1963 sonunda bölündü.¹¹²

24 Aralık 1963 tarihli Cumhuriyet gazetesinin manşeti ise "Kıbrıs adasında iç harp havası esiyor". Sürmanşette ise önceki gün yaşanan çatışmalarda bir Türk'ün öldüğü, beş kişinin de yaralandığı ifade ediliyor. Burada ilgi çekici olan nokta savaş havasına girilmesine rağmen, geçmiş tecrübelerden yola çıkarak, ilk sayfada yer alan Ecvet Güresin imzalı "günün notları köşesi":

"Kıbrıs meselesini ne heyecan ölçüleri içinde ne de uyuşukluk ve vurdumduymazlıkla ele almak gerekir. Bu davranışlardan ikisi de 1950-1960 devresinde tecrübe edilmiş, ancak orta yol bulduktan sonradır ki, dava üçlü anlaşma ile hal yoluna girebilmiştir. Kıbrıs gibi sadece bizi değil müttefiklerimiz İngiltere ve Yunanistan'ı da pek yakından ilgilendiren bir meselede, bütün dış bağlantılarımızı bir tarafa bırakarak, münferit hareket etmemize imkân yoktur ve zaten Garanti anlaşmasına göre üçlü mutabakatla ihtilafli noktaları gidermek zorunluluğundayız. Kaldı ki EOKA cı Makarios'un Garanti anlaşmasını tanımaması hiçbir hukuki değer taşımaz. Ayrıca bu anlaşmayı gerekirse zorla yürürlükte tutacak kuvvetler Kıbrıs'a hâkimdirler.

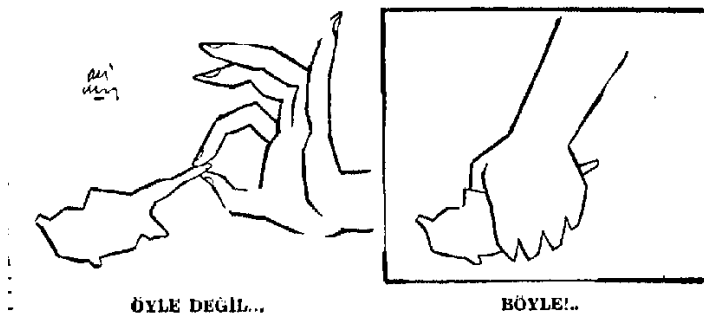
¹¹² Gürel, Şükrü Sina, *Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1993, s.57

Yalnız bir taraftan uluslar arası diplomatik kaidelere ve imzamız bulunan anlaşmalara titizlikle bağlı kalır, politikamızı ona göre yürütürken öte taraftan bu bağlılığı enerjik davranışları frenleyici hale getirmek gibi yanlış tutumdan sakınmak mecburiyeti vardır. 20. Asrın ikinci yarısında artık dış politika sadece dışişleri bakanlığının kapıları arkasında değil. Memleketlerdeki bütün aktif müesseselerden yararlanılarak, hatta gerektiği zaman kamuoyu arkaya alınarak yürütülmektedir.

Kıbrıs'ta kanlı olaylar cereyan ediyor. Makarios dış görüntüsüyle Yunan hükümetinin tutumuna da karşı olarak adayı tamamen Rumlara mal etmeye çalışmakta. Ayrıca şimdiden meseleyi Birleşmiş Milletlere getirmenin hazırlıklarını yapmaktadır. Baspsikopos, mümkündür ki, EOKA tipi tahriklerle Kıbrıs Türklerinin harekete geçmesini ve adayı Birleşmiş Milletlerin el koyacağı bir iç harp alanı haline getirmeyi istesin. Böyle bir durumda filhakika adada görevli olan askeri birliğimizin derhal gereğini yapacağı, anlaşmanın hükümleri gereğince de adanın anayasaya göre hükümranlığını aynı zamanda Türk azınlığın haklarını koruyacağı bilinmektedir. Fakat bu son merhaledir. Ve biz ancak tüm imkânlar kullanıldıktan, yapacak başka hiçbir şey kalmadıktan sonra kuvvetlerimizin müdahalesini düşünebiliriz.

Bu bakımdan kanaatimizce diplomatik temaslarla birlikte meselenin kamuoyunda canlı halde olduğunu ve Türk milletinin Kıbrıs konusunda hiçbir tavize yanaşamayacağını, demagojik sınırlar içinde değil ama ağırbaşlı ve medeni bir millete yakışır şekilde göstermemiz sakıncalı olmaz. Ankara ve İstanbul'da sıkıyönetim bulunması dolayısıyla mesela millet ve gençlik davaya olan inancını pekâlâ Antalya'da yahut İzmir'de ifade edebilir. Çok zaman heyecanların eskiden olduğu gibi değil, medeni ölçüler içinde izharı, toplumun hassasiyet gösterdiği konularda milletçe ne düşünüldüğünün bütün dünyaca daha iyi anlaşılmasını sağlar ve dolayısıyla hükümetin daha enerjik bir politika takibine ortam hazırlar.”

Dönemin diğer gazetelerine oranla daha soğukkanlı ve şovenizmden uzak olan bu yazının ardından dört gün geçtikten sonra Cumhuriyet, aşağıda yer alan kışkırtıcı, kışkırtıcı olmasının yanı sıra bu yazıda ifade edilen olgun siyasetin tam tersi bir politik çizime yer veriyor.

Cumhuriyet, 28 Aralık 1963

1 Ocak tarihli Akşam gazetesinde ise “Athenagoras Kanlı Olayları Tel'in Etti” başlıklı

haberde Athenagoras'ın Türk hükümetinin uçak vermesi durumunda Kıbrıs'a gidebileceği ve

barış ortamı için seve seve arabuluculuk yapabileceğini söylediğine yer verilmiş. Yine Akşam gazetesinde 4 Ocak'ta çıkan habere göre ise Patrik Athenagoras, İstanbul valisi ve belediye başkanı ile görüşmüş ve bu vatanın evladı olduğunu söyleyerek her türlü yardıma hazır olduğunu beyan etmiş. 9 Ocak 1964 tarihli Milliyet gazetesinde ise Patrik Athenagoras gazete muhabiri Orhan Türel'e Türkiye'nin Kıbrıs politikasını desteklediğini söylüyor ve ekliyor: *“Türk-Yunan dostluğu şarttır. İki dost memleketin çocukları kardeş gibi yaşamaya mecburdurlar ve aksi için de sebep yoktur”*.

Hürriyet gazetesi Patriği yeri geldiği zaman EOKA'cılıkla yeri geldiği zaman kızılılıkla suçlarken, kamuoyuna Patriği sürekli olarak bir tehdit olarak göstermeye çalışırken Milliyet gazetesinin ilk sayfadan “Athenagoras Türkiye'nin Kıbrıs politikasını destekliyor” ve Akşam gazetesinin de patriğin barış çalışmaları yapmak için Kıbrıs'a gitmek istediğine ve İstanbul valisi ile belediye başkanı ile yaptığı görüşmelere yer verilen haberlerini görmezden geliyor.

Ne var ki 26 Kasım 1967 tarihli Akşam gazetesi aradan geçen üç yıl içerisinde Athenagoras ile ilgili olarak kendi yaptığı haberleri unutmuş olacak ki, “Athenagoras Şeytanca Susuyor” başlıklı haberde Kıbrıs'ta yaşanan olaylar karşısında patriğin şeytanca sustuğu ve bugüne kadar tek bir kelime etmediği iddia ediliyor.

9 Mart 1964 tarihli Hürriyet gazetesinin manşetinde *“Rumlar, Rus silahları ile Türklere hücum ediyorlar”* ifadesine yer verilmiş. Kemal Kınacı'nın haberine göre adada 176 Türk'ten haber alınmadığı, bunların ya esir olarak tutulduğu ya da Rumlar tarafından öldürüldüğü iddia edilirken haberin içinde Rumların Türklere Rus yapımı silahlarla saldırdığı iddia ediliyor. Haberde üç Rus gemisinin Magosa limanına yanaştığı ve bu gemiler yolu ile EOKA militanlarına silah temin edildiği ifade ediliyor.

Kıbrıs Türk Cemastı Lıderı Rauf Denktas'ın eği En. Aydın Denktas ile dđrt oouğu dđn akşam Bepru-
tan THTY uouğu ile Ankara'ya gelmığlerdir. Bayan Denktas gazetesıere. «Kıbrıs'ta durum oou gergın.
İngiliz komiserının emri ile dđrt tankın himayesinde Lefkoğe Hava Alanına gđdebıldıık» demığır.

● ANKARA'ya ge'len Rauf Denktas'ın eği Aydın Denktas. Kıbrıs'ta Rumların vahdetını anlattı. Resimlerde Aydın Denktas oouklarıyla beraber (yanda) ve elinden o-
yuncak tabancayı dđđtirmeyen kúouk Denktas (yukarıda)

Resimlerde Rauf Denktas'ın oğlu Serdar Denktas, "múcahitçilik" oynarken...
Akşam Gazetesi 7 Ocak 1964 – 8 Ocak 1964

C. Saldırganlık Artıyor

İnsanlığın en büyük utanç kaynağı olan savaşların yarattığı vicdansızlığa örnek olarak 12 Ağustos 1964 tarihli Hürriyet gazetesi iyi bir örnek teşkil ediyor. Gazetenin manşetini hava kuvvetleri komutanı İrfan Tansel'in insanlık dışı beyanı süslüyor: "*Rumları istediğimiz zaman aç-susuz bırakabiliriz*". Savaş psikolojisi içindeki bir askerın böyle bir şey söylemesini kimileri doğal karşılayabilir. Ne var ki, bir yayın organının halkın moralini yüksek tutmak adına bu sözleri manşete taşıması, toplum içinde ileri zamanlarda ırkçı yaklaşımların da artmasını sağlayacaktır. Savaşın tarafı değil mağduru olan halkların "aç bırakılması", "öldürülmesi", "etkisiz hale getirilmesi" medya etiği açısından değerlendirildiğinde eleştirilmesi gereken hususlarken, Hürriyet gazetesi, bir askerın vicdanından yoksun şekilde yaptığı açıklamayı (tehdidi) eleştirmek, sorgulamak bir yana, olumlayarak okuyucularına aktarma yolunu seçmiştir.

Kıbrıs'ta yaşanan olaylar nedeniyle cadde, sokak, mahalle isimleri de bu dönemde değişikliğe maruz kalmıştır. Pek çok mekânın Rumca olan isimleri değiştirilmiş, 1923, 1929 ve 1933'de gerçekleştirilen isimlerin Türkleştirilmesi politikası Kıbrıs sorunu nedeniyle tekrar gündeme gelmiştir. Ne var ki, hayli ironik bir detay gözden kaçmıştır. İstanbul'da adalarda yer alan her yerin isminin değiştirilmesine karşılık Heybeliada'da bulunan "Makarios tepesinin" ismi aynen kalmıştır. Şüphe yok ki bu tepe, adını orada bulunan Makarios manastırından almıştır. Yani Türkiye'nin son on yıldır baş düşman ilan ettiği Rum papaz Makarios'la hiçbir alakası yoktur. Ancak durumu ilk fark eden Akşam gazetesi 4 Eylül 1964 tarihli sayısında olaya hiç de böyle yaklaşmamış:

"Tepeye Adını Veren Papaz Makarios'un Ecdadı Meçhul" başlıklı haberde şu ifadeler yer verilmiş: "Büyük kentlerimizin sokaklarında yüz binlerin aleyhinde gösteriler yaptığı, kendisine en ağır sözlerle saldırdığımız, 'kanlı papaz', 'katil papaz' dediğimiz Makarios'un adı, İstanbul'un en güzel yerlerinden birinde, Heybeliada'da bir tepenin adı olarak kullanılmaktadır. Heybeliada'nın dört tepesinden üçünün adları Türkleştirilerek Değirmen Tepe, Ümit Tepesi, Köy Tepesi yapılmış olmasına karşılık, Makarios tepesi bu adı hala taşımaktadır (...). Ada halkı, bu tepede bulunan manastıra iyileşmek için hastaların geldiğini söylemektedir. Ancak manastırda hastaların nasıl iyi olduğu Müslümanlarca bilinmemekte, Rumlar ise bu konuda bilgi vermemektedirler. Zaten adanın Rum halkı, şu sıralarda Makarios tepesinin adını bile söylemekten çekinmektedir. Durumdan hiç hoşnut olmayan Türk halkı ise, bu adın bir an önce değiştirilmesini istemektedir".

Akşam gazetesi 20 Kasım 1967 tarihinde dönemin en önemli konusu olan Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak Emekli General Sıtkı Ulay'ın fikirlerine yer vermiş. Ulay, yaşananlar ve çözümleri sekiz madde halinde kaleme almış. Ulay'ın Kıbrıs konusunda durumu açıklar nitelikte yazdığı sekiz maddenin ardından gelen, çözüme yönelik olarak sıralanan sekiz madde ise insanın kanını donduracak nitelikte:

- *Evvela Yunanın bize hiçbir zaman dost ve yar olamayacağına, onda İstiklal savaşının kuyruk acısı varken, onda hala Türk toprakları için Megalo-İdea rüzgarları eserken bizim onunla aynı kaptayken, aynı ittifaklarda kaynayamayacağımızı evvela bu memleketi idare etmek durumunda olan mesullerimizin kafasına yerleştirmek lazımdır.*
- *İkinci dünya savaşından sonra Yunanın bir kısım Ege adalarını işgal etmesindeki ve dostlarınca da ona verilmiş olmasındaki ve şimdi de Kıbrıs'ta üslenerek gelecekte ve en zayıf zamanımızda, belki de el altından büyük dostlarının yardımları ile bize saldırmak ve intikam almak isteyeceğini bilerek ve buna inanarak her alanda hazırlanmaya koyulmuş olmaktan bir an dahi geri kalmamak lazımdır.*

- *Politikamız olarak derhal Kıbrıs'la beraber yakın adalar ve Batı Trakya isteklerimiz canlandırılmalı, halkımız teşvik edilerek buna göre cihazlandırılmalı ve bu uğurda her zaman Yunanla haraza çıkarmaktan çekinilmemelidir.*
- *Patrikhane ile Türkiye'deki papaz okullarının megaloyu destekleyen ve Kıbrıs'ı dahi hazırlayan, Türk iktisadi hayatını baltalayan, dövizlerimizi ve mallarımızı kaçırmak ve aktarmakla birer beşinci kol yuvaları olduğunu bilerek bunların derhal Türkiye'den uzaklaştırılıp Yunan adalarına sevki istek ve hazırlıklarına başlanmalı ve açıkça Türkiye'de emniyette olamayacakları da ağabeylerine şimdiden bildirilmiş olmalıdır.*
- *Yunanla olan iktisadi münasebetler derhal tahdide tabi tutulmalı; Yunanistan'a olan gidiş ve gelişler durdurulmalı, hele Yunan tebalı bir şahsın her ne suretle ve her kimin iltimaslısı olursa olsun Türkiye'den tek ferdine kadar çıkarılmış olması hemen sağlanmalıdır.*
- *Gerek garbi Trakya'da ve gerekse Kıbrıs'ta girişilecek her zulüm ve katliam hareketine karşı notayı ve protestoyu bir tarafa bırakıp güneyde, kıyılarımızda teşkil edeceğimiz sivil milis ve korsan teşkilatlarımızla yakın Yunan adalarına saldırılmalı ve yapılanlar misli ile cevaplandırılmış olmalıdır.*
- *Gerek silahlı kuvvetlerimiz ve gerekse güney kıyılarımızda kahraman Ege ve Karadeniz denizci çocuklarımızdan kurulacak milis gönüllüleri teşkilatımız, yani bir nevi komando kıtalarımız hazırlıklarına gevşetmeden hız vermeli, yurdumuzda yaşayan Kıbrıs gönüllüleri de bunun içine alınarak fırsatlar daima kaçırılmamalı ve Yunanlılara yakın adalarda asla huzur verilmemelidir.*
- *Sekiz milyon karşısında otuz milyonun gücü ile ve her varlığımızın gönül rızası ile yapmaya başlayacağı donanma vergileri ile silahlı küçük deniz vasıtalarımız hatta muhriplerimiz arttırılmalı, bir taraftan da NATO dışı uçakların başka memleketlerden alınmasına başlanmış olmaktan asla çekinilmemeli ve memleketimizin varlığı ve emniyeti icabı büyükler darılırsa, NATO'yu da gereğinde terk edebileceğimiz kendilerine kesinlikle anlatılmalıdır.*

Gazetelerin şovenist ve saldırgan tutumunun sonucu olarak yıllardır düzenlenen demokratik Kıbrıs mitingleri zaman içerisinde yerini halkın toplu savaş çağrılarına bıraktı. 21 Kasım 1967'de İzmir'de düzenlenen mitingde “*ordu Kıbrıs'a, millet Yunanistan'a*” sloganları atılırken bir gün sonra İstanbul Üniversitesi'nde düzenlenen mitingde talebe birliği başkanı tarafından düzenlenen bildiride Türk gençliğinin Kıbrıs konusunda tek isteğinin harp olduğu ifade edilmiştir. Hürriyet gazetesi yıllardır ektiği nefret tohumlarının neticesini de bir bakıma bu şekilde almış oluyordu.

23 Kasım 1967 tarihli Cumhuriyet gazetesi de İstanbul'da düzenlenen mitingi okuyucularına “100 bin genç haykırdı: ‘barış için savaş’” başlığı ile duyuruyor. Haberin içeriğinde İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı Ufuk Şehri'nin konuşma metnine yer veriliyor:

“Yunanlı! İnönü’de, Sakarya ve Dumlupınar’da mağlup olduğunu, ordular karşısında daima mağlup ve perişan olmaya mahkûm yaratıldığını bil ve bunu unutma! Yalnız Kıbrıs ve batı Trakya için değil, tüm Yunanistan için harp istiyoruz. Türk ordusunun dünyanın en şerefli ve en büyük ordusu olduğunu tarih sayfalarına bir defa daha yazmak istiyoruz. Akropolde davul zurna çaldıracağız. Bunun için harp istiyoruz...”

24 Kasım 1967 tarihli Akşam gazetesinin yedinci sayfasında yer alan, Tuncer Bilgin imzalı

“Gençlik Kıbrıs için Silah Başına Emrini Bekliyor” başlıklı yazıda ise sorunun Kıbrıs

meselesinin ötesine geçtiğini, ciddi anlamda milliyetçi ve faşist argümanlar öne sürülmeye

başlandığını görüyoruz:

“Bugün artık bütün Türk milleti için ‘halk, hazır ol’ zilleri çalmaktadır. Yediği tekmenin acsını aradan henüz kırk yıl geçmiş olmasına rağmen unutmuş görünenlere yeni tekmeler atmanın zamanı gelmiştir, geçmektedir belki de. Bizler binlerce, yüz binlerce Türk gencinin sesi olarak Milli Savunma Bakanlığı’na, Genel Kurmaya sesleniyoruz. Hazırız. Kadınımızla, kızımızla bize ‘silah başına’ diyeceğiniz dakikayı bekliyoruz. Hincımız büyük, kinimiz çok. Kulaklarımızda Kıbrıs’ta şehit edilen soydaşlarımızın sesi, gözlerimizde kanı var. Palikaryaları bu defa tarihten silmeye azimliyiz. Yunanistan’ın bizim olacağı günleri, Batı Trakya’nın bize kavuşacağı günleri yarın kadar kısa zamanda gelsin istiyoruz. Yepyeni bir kuvvet, taptaze bir azimle haykırıyoruz. Savulun Palikaryalar, eceliniz geldi. Son Yunanlıya kadar hepinizi biçmeye, sizleri denize bir kere daha dökmeye azimliyiz. Soyunuzu kurutana kadar dövüşecek ve yok edeceğiz sizi. Bundan böyle artık ne medet umduğunuz patriğiniz ne o kara sakallı papazınız ne de bacak kadar kralınız kurtarabilecektir sizi. Dünyayı arkanıza taksanız, gene nafîle. Soydaşlarımızın öcünü almamızın zamanı geldi. Bir avuç Türk gencinin dahi tümünüzü ortadan kaldırmaya, çanlarınızı tıkamaya muktedir olduğunu ispatlayacağız. Belki yarın belki yarından da yakın”.

D. 1974: Kıbrıs Harekâtı ve Türk Basını

5 Temmuz 1974'te Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Dışişleri Bakanları I. Cenevre Konferansı

çalışmalarına başladı. 30 Temmuz'da sona eren konferansta Türk tarafının istekleri

doğrultusunda adada bir güvenlik bölgesinin kurulması, Rum ve Yunan işgalindeki Türk

bölgelerin derhal boşaltılması, esir durumda olan asker ve sivillerin mübadele edilmeleri veya

serbest bırakılmaları, barışın sağlanması ile birlikte anayasaya uygun bir hükümetin yeniden

kurulmasının temini, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Kıbrıs Türk Toplumunu ile Kıbrıs Rum Toplumunu

olmak üzere iki otonom idarenin mevcudiyeti' kabul ve ilan edildi.

Başbakan Bülent Ecevit, adada gelişmelerin kötüye gitmesi sebebi ile diplomatik görüşmeler yapmak üzere Londra'ya gitti. Acil olarak toplanan TBMM, Hükümete genel savaş açma yetkisi verdi. 14 ilde sıkıyönetim ilan edildi.

20 Temmuz 1974 sabahı uçakların bombardımanından sonra Türk ordusu 6.15'ten itibaren havadan indirme ve denizden çıkarma başladı. Denizden çıkarma Karaoğlanoğlu plajına yapılmıştır. Rumlar, Türkiye'nin 1963 ve 1967'deki gibi adaya müdahale edemeyeceğini düşünmüş bu yüzden ilk başta etkili müdahale edememişlerdir. Ancak akşama doğru karşı harekâta başlamışlardır.

Bu karar, İngiltere ve Yunanistan Büyükelçilerine bildirildiği gibi Ankara'da bulunan ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Sisco'ya da iletildi. Pakistan, Afganistan ve İran Türkiye'ye yardım sözü verdi. Libya Devlet Başkanı Kaddafi ihtiyaç duyulan tüm askerî mühimmatların kullanılabileceğini bildirdi. Bunun yanında Suudi Arabistan da 1.5 milyar dolarlık petrol ile 1 milyar dolar nakit para hibe etmiştir.

Türk kuvvetleri 22 Temmuz'da Girne'yi ele geçirdi. Türk paraşütçüleri Kıbrıs'ın başkenti Lefkoşa'nın Türk kesimine indi. Yunan birliklerinin Ada'da **garantör** olarak bulunan Türk birliğine saldırması ise, çarpışmaların Ada geneline yayılmasına neden oldu. 22 Temmuz akşamı Türkiye, BM Güvenlik Konseyi'nin ateşkes kararını kabul etti. Türk müdahalesi sonucu Yunanistan'daki cunta idaresi ve Kıbrıs Nikos Sampson Hükûmeti de yıkılmıştır.

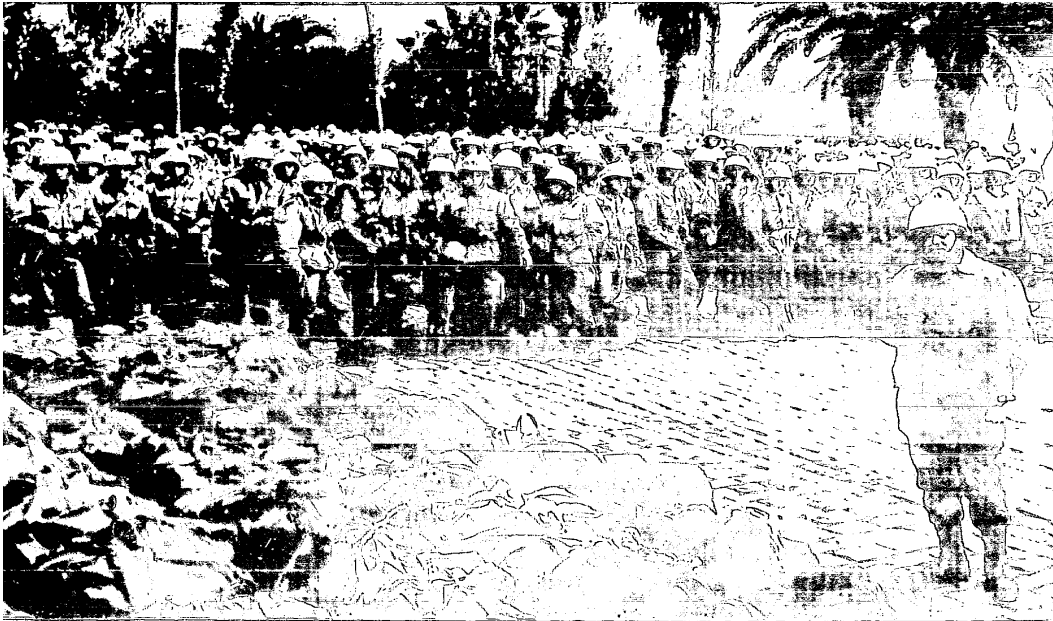
20 Temmuz 1974'de başlayan Kıbrıs harekâtını diğer gazeteler gibi yıldırım baskı ile halka duyuran Hürriyet, “şanlı Mehmetçik savaşıyor” başlığını kullanmış. Asker fotoğraflarının altında yer alan ifadeler ise hayli ilginç:

“Türk askeri ölür de dönmez er meydanından. Kahraman Türk Silahlı Kuvvetleri bu sabah 05.00'ten itibaren yavru vatan Kıbrıs'a ayakbastı. Hava, deniz ve kara birliklerinin aynı anda havadan indirme ve denizden çıkarma şeklinde başlayan harekâtı devam ediyor. Mehmetçik, allah allah sesleri ile karşısına çıkan Rum mukavemetini kahramanca kırıp, tarihine, şanına, şöhretine layık yeni bir tarih yazıyor. Yüce Türk ulusunun kalbinin onlar için çarptığını

biliyor, yüce Türk ulusunun onlar için dua etmekte olduğunu biliyor. Bugün 7'den 70'e bütün Türk ulusu haykırıyor: Kıbrıs'ta Yunan oyunu Türk süngüsü ile son bulacaktır. Kahraman Türk Silahlı Kuvvetleri, Türk'ün gücünü bilene bilmeyene gösterecektir". Aynı gazetede yer alan bir başka resim altında ise şu ifadeler yer verilmiş: "Niçin doğurdu bizi analarımız? Savaşa gönderirken neden bir damla göz yaşı dökmedi bacılarımız, çocuklarımız?... Türk adını duyunca neden irkilir dünya... Tarihler yazar bunu, cümle alem bilir bunu... Damarımızdaki kanı damla damla akıtır, toz kondurmayız Türklüğümüze, vatanımıza, tarihimize. Bilmeyen unutan çıkar dener ve kahraman Mehmetçiğin önünde oturur, çöker".

Harekât başladıktan iki gün sonra Hürriyet'in ilk sayfasında "Hürriyet" imzalı kutuda ise şu sözler yer alıyor:

"48 saattir Kıbrıs semalarında, karasularında ve topraklarında. Dilimizden düşmeyen bir de slogan var: savaş değil, barış istiyoruz! Biz iyi niyetimizin bedelini kahraman askerlerimizin şahadeti ve masum Kıbrıslı kardeşlerimizin katli ile ödedik. Zalimce hareket edenlere, dostça karşılık vererek bir defa daha aldandık. Aslında bir süre önce Lefkoşa katliamını yapanların milli mücadelede ninelerimizi, dedelerimizi süngüleyenler olduğunu unuttur görüldük. Dünya kamuoyu artık şunu bilmelidir ki, bu bir savaştır. Kana kan, dişe diş verilecek bir savaş! İnsancıl olsak da yaşamak için öldürecek ve bu uğurda elbette şehit vereceğiz. Yalnız bildiğimiz bir şey varsa, tarihin hiçbir devrinde Türk milletinin Elenlere boyun eğmediği ve eğmeyeceğidir. Dostlarımıza şunu rahatça söyleyebiliriz: 'biz biliriz bizim işlerimizi'. İşimiz kimseden sorulmamıştır. Kılıçla, mızrakla, topla, tüfekle başımız bir kere eğilmemiştir. Mutlu yarınlar uzak değil. Türk milleti, şehit kanı ile suladığı topraklara yenilerini er geç ekleyecektir. Barışçı millet demek, ağzına vurulup ekmeği alınan, kullara köle olan millet demek değildir. Türk milleti dökülen kanların hesabını, kan dökmeyi sevenlerden yine kanla alma zorunda bırakılmışsa... Alacaktır!"

MEHMETÇİK YENİ BİR TARIM VAZİYON: Şöte beklediğimiz an geldi, çıktı. Kıbrıs'tayız. Günlerdir, bütün dünyanın gözü önünde oynanan çirkin bir oyuna "Dur" diyecek olan, "Dur" demeye muktedir olan Kahraman Mehmetçik çirkin bir tarih yazıyor. Onlar, utanmadan, siktirmeden dünyanın on adı oyunlarını sahneye çıkarıyorlar. Çuntanın kibricileri çirkin esareti kesilmiş çığlık duyuyorlar.

4 Ağustos 1974'te Akşam gazetesinde Fallmareyer adlı bir Alman bilim adamının Yunan ırkı üzerine kaleme aldığı fikirlerine yer verilmiş. “İrk Bakımından Bugünkü Yunanlılar ile Kıbrıslı Rumlar” başlıklı yazıda Fallmareyer'in Yunan ırkının olmadığına dair fikirleri şöyle:

“Avrupa'daki Helen ırkı tamamen yok olmuştur. Vücut güzelliği, fikir yüksekliği, adetsadeliği, sanat, palestra, şehirler, kırlar ve sütunların ihtişamı hatta bu kavimin adı bile Grek kontinainda kaybolmuştur. Yeni ve birbirinden başka iki ırk tarafından terk edilmiş olan yıkıntı ve çamur katmanı eski Greklerin mezarlarını örtmektedir. Helen zihniyetinin ölmez eserleri ve ana topraklar üzerinde birkaç eski harabe bugün geçmişteki Helen kavminin varlığının biricik nişanesini teşkil etmektedirler (...). Bugünkü Yunanistan'ın Hıristiyan halkının damarlarında katksız bir tek damla Helen kanı yoktur. Müthiş bir istila, 'İster' ile 'Pelopones' in en uzak köşeleri arasındaki bölgeye Slav kavmiyle akraba bir ırkı dağıtmıştır. Kuzey ülkeleri evlatları olan ve kan bakımından Sırlar, Bulgarlar, Damatlar ve Moskovitlerle akraba bulunan Slav, İskit, Arnavut ve İlliryanlar... İşte bu Yunan dediğimiz ve kökenlerini, kendilerinin bile hayretini gerektirecek şekilde, Perikles ve Filopoemen'e kadar çıkarttığımız kavimler... Arnavut dağ çobanları gibi Slav çehrelerine, hilal şeklinde kaşlara ve açık yüz çizgilerine sahip olan bu insanlar hiç kuşkusuz 'Narkissos', 'Alkibiades' veya 'Antinoüs' ün kanından değildirler. Ancak zamanımızın romantik çerçevesinin kalıbına sığmayan bir hayal, eski Helenlerin Sofokles ve Platonları ile birlikte yeniden doğmuş olduklarına inanmış olabilir”.

Türkiye tarafından adaya düzenlenen askeri harekâtın ardından varılan ateşkes anlaşması ile birlikte taraflar Cenevre'de üçlü bir toplantı düzenlediler. Bu toplantı neticesinde isteğini elde edemeyen Türkiye bu sefere 14 Ağustos 1974'te Kıbrıs'a ikinci bir askeri harekât daha düzenledi. Uluslararası kamuoyu her ne kadar 20 Temmuz'daki harekâtı nispeten desteklese de, Türkiye'nin 14 Ağustos'ta uluslararası konjonktürü tamamen göz ardı ederek ikinci bir harekât düzenlemesi uzun vadede çeşitli diplomatik krizlerle beraber müttefik ABD'nin de tepkisiyle karşılaşacaktı ve ilerleyen günlerde Türkiye ciddi ekonomik zararlara yol açacak olan ambargolar ile karşı karşıya kalacaktı.

Hürriyet gazetesinin 15 Ağustos 1974 tarihli sayısı “Magosa Bugün Bizim Oluyor” manşeti ile çıkarken, manşet yanında yer alan kurum imzalı “Ağustos'u Severiz” başlıklı kutu ilgi çekici:

“Bazıları sıcak sever derler. Biz Türkler de Ağustos ayını çok severiz. Tarihimize bakanlar, Ağustos’un büyüklüğünü anlarlar. 26 Ağustos Malazgirt zaferi ile sesimizi duyuran, 26 Ağustos Dumlupınar zaferi ile varlığımızı ispat eden bir milletiz. Ve şimdi 14 Ağustos 1974. bu sefer Kıbrıs’ta haysiyetimizi ispatlıyoruz. 26 Ağustos’a şurada ne kaldı ki! Tokattan anlamayan Rumlara yumruk atmak gerekti; onu da yaptık. Ne mutlu Türküm diyene....”

SONUÇ

1789 Fransız İhtilalinin ardından yaşanan uluslaşma ve artan milliyetçilik akımları Osmanlı İmparatorluğu'nu yakından ilgilendiriyordu. 1821 yılında yaşanan Yunan İhtilali ve arkasından gelen Girit sorunu, ilişkilerin temel taşlarını dipten sarsıyordu. Arkasından yaşanan Balkan Savaşları ise Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'dan kopuşunun ve imparatorluk yönetiminin sonunu işaret ediyordu.

Avrupa'da pek çok toplum 1789'dan itibaren ulus-devlet olma sürecine girerken Türkiye bu kavramla 1923 yılında tanışacaktı. Bunun sonucu olarak da kendisini ayakta tutmaya yardımcı olacak olan milli kimlik, milli ekonomi ve vatandaş kavramlarını sindirmeden, özümsemeden oluşturmaya çalışacaktı.

Milli düşman olarak addedilen “Yunan”, suyun öteki tarafında da karşılığını “Barbar Türk” olarak bulacaktı.

Burada olumsuz havanın oluşmasında kuşkusuz en büyük pay iki tarafında basınına düşüyor. Devlet ve yönetim nezdinde yaşanan sorunların basın yolu ile kin ve nefret aşılacak suretiyle halklara mal edilmesi hiç şüphe yok ki, çeşitli dönemlerde ırkçılık boyutlarına kadar ulaşmıştır; suyun iki yakasının aynı kültürden gelen insanları, karşılıklı olarak basının uyguladığı nefret politikaları sayesinde birbirlerine düşman kesilmişler ve 1821 yılından 1999 yılına kadar, neredeyse 180 yıl boyunca istisnalar hariç ilişkilerini düzeltememişlerdir. Ne var ki 1999 yılında iki ülkede de yaşanan karşılıklı depremler, iki halkı tekrar yakınlaştırabilmiştir. Deprem öncesine kadar kopma aşamasında olan ilişkiler, yaşanan felaketlerin ardından önce iki halkı birbirine yakınlaştırmış, ardından da yönetimler birbirinin yardımına koşmuştur.

Kıbrıs savaşını ardından sona eren silahlı savaş yerini siyasi ve bürokratik savaşa bırakmıştı. Ne var ki, 1996 yılında ortaya çıkan Kardak krizi medyanın iki toplumu nasıl savaşın eşğine getirebileceğine dair çok net bir örnek teşkil ediyor.

Pierre Bourdieu, Televizyon Üzerine isimli kitabının önsözünde, Televizyonun rating uğruna yabancı düşmanlığını körükleyen ırkçı bir söylem geliştirdiğini belirtiyor ve bizden bir örnek veriyor:

"İzleyici sayısını artırmak uğruna girilen sınırsız rekabetin yol açtığı tehlikelerin en mükemmel örneğini, hiç şüphesiz, Yunanistan ve Türkiye arasında yakınlarda patlak veren bir olay oluşturmaktadır: küçük küçük ıssız bir adacık olan Kardak kayalıkları dolayısıyla bir özel televizyon kanalının yükselttiği savaş çılgınlıkları ve seferberlik çağrıları üzerine, Yunanistan'ın özel radyo ve televizyonları, günlük gazetelerin eşliğinde, milliyetçi bir çılgınlık mezarına giriştiler; aynı izlenme -oranı rekabetinin mantığıyla sürüklenen Türk televizyon ve gazeteleri de kavgaya katıldılar. Yunan askerleri adacığa çıkarma yaptı, donanmalar harekete geçti ve savaş kıl payıyla önlendi. Türkiye ve Yunanistan'da, ama aynı zamanda eski Yugoslavya, Fransa ya da başka yerlerde gözlenen yabancı düşmanlığı ve milliyetçilik patlamalarındaki yeniliğin özü, belki de modern iletişim araçlarının, bugün, bu ilkel tutkuları sonuna kadar sömürme imkânlarını sağlamalarında yatmaktadır."

Pierre Bourdieu'nun sözünü ettiği olayla biz 28 Ocak 1996 tarihinde tanıştık. Hürriyet gazetesinde "Bayrak savaşı" manşetiyle verilen haber, gazetecilerin bir krizi nasıl yarattıklarını çarpıcı bir biçimde ortaya koyuyordu. Haberde aktarılanlara göre, Yunanlılar, Bodrum'daki Kardak kayalıklarına kendi bayraklarını dikme cüretini göstermişler, Hürriyet ekibi de hemen Yunanlılar'ın ardından kayalığa çıkıp Yunan bayrağını indirerek yerine Türk bayrağını dikmişti.

Gazetecilerin karşılıklı olarak bayrak indirip bayrak dikmesiyle başlayan bu kriz, gazete manşetlerinde savaş çılgınlıkları haline geldi. Hürriyet, 29 Ocak'taki manşetinde, "Ege'de endişe" başlığını kullanıyordu. Artık kriz medyatik olmaktan çıkıp, iki ülke silahlı kuvvetlerini karşı karşıya getiren bir olay haline dönüştü. Haberde belirtildiğine göre, Türk ve Yunan sahil güvenlik botları burun buruna geliyordu. 30 Ocak'ta, dönemin Başbakan'ı Tansu

Çiller'in "O bayrak inecek" şeklindeki sözleri manşete taşınmıştı. Ancak Kardak'ın gerçekte Türkiye'nin mi yoksa Yunanistan'ın mı olduğu konusunda okurları tatmin edecek bir bilgiye rastlanmıyordu. Örneğin, Başbakan Tansu Çiller şunları söylüyordu: "Kardak kayalıkları Türkiye'nin toprak parçasıdır. Orada bir fiili durumu kabul etmeyiz. O bayrak oradan inecek. Asker çekilecek." Devamında ise, Türkiye'nin sorunu müzakere yoluyla çözmekten yana olduğunu belirtiyordu. Eğer Kardak Türkiye'nin idiyse müzakereye gerek var mıydı? Bu soruyu kimse sormuyordu. Aynı gün Milliyet gazetesi de "Askeri çek. Yoksa..." şeklinde bir tehdit cümlesini manşete taşımıştı.

İki ülke arasında savaşa ramak kalmıştı ki ABD her zamanki gibi olaya el koydu ve krizi çözdü.

Gazetecilerin iki ülkeyi savaşa burun buruna getiren bu davranışları çok tartışıldı. Bazı yorumcular, bayrak diken gazetecilerin yurttaşlık bilinci içinde hareket etkilerini, bazıları ise, gazetecinin olaylara müdahale etmek gibi bir görevi olmadığını söylediler. Kayalığa bayrak diken Türk gazeteciler en anlamlı desteği Basın Konseyi'nden aldılar. Basın Meslek İlkeleri'ni uygulamakla görevli olan Konsey, kendisine yapılan başvurular sonucu bu olayla ilgili kararını ayrıntılı bir şekilde açıklamıştı. Konseye yapılan başvurularda, Türk gazetecilerin kayalığa bayrak dikmekle, Basın Meslek İlkeleri'nin "gazeteci, mesleğin saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumla haber araştırmaktan sakınır" şeklindeki 12. maddesi ile "şiddet ve zorbalığı özendirici yayın yapmaktan kaçınılır" şeklindeki 13. maddeyi ihlal ettikleri öne sürülüyordu.

Konseyin kararında şu açıklamalara yer verildi:

1. Kardak adasıyla ilgili yayınlardan Basın Konseyi'ne şikayet edilenlerin "şiddet ve zorbalığı

özendirici" sayılmayacağına, çünkü bu yayınların Türkiye'nin meşru haklarını ve toprak bütünlüğünü korumaktan başka bir amaç gütmeyeceğine,

2. Bir gazetecinin kendi ülkesinin bütünlüğü gibi hayati önem taşıyan bir konuda tarafsız bir "üçüncü şahıs" rolü üstlenmesinin -arzu edilse bile- gerçekçi sayılmayacağına,

3. Bununla birlikte Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin muhabirlerinin Kardak adalarına bayrak dikmelerinin, gazetecilik görevinin sınırlarını aşan "yanlış" bir hareket olduğuna,

4. Ancak hareketlerindeki yanlışın, gazeteci olarak kendilerinin saygınlığıyla ilgili bir tartışma yaratsa bile mesleklerinin saygınlığına gölge düşürecek bir nitelik taşımayacağına,

5. Türk basın dünyasının, gazetecilerimizin Kardak krizi sırasındaki tutum ve eylemlerini değerlendirip kamuoyuna bildirmeyi, hem kendisine ve kamuoyuna saygısından kaynaklanan bir görev saydığının belirtilmesine, Yunan basının da en yakın zamanda eylemlerini değerlendirip vardıkları sonucu kamuoyuna açıklayacak düzeye gelmesinin temenni edilmesine, 6. İnsanlar ve ülkeler arasında ihtilaf yaratmak, savaş kışkırtıcılığı yapmak basına yakışmayan bir tutum olduğu için yazılı, sözlü ve görüntülü tüm basın organlarıyla tüm gazetecilerin bu tür davranışlardan kaçınmalarının tavsiye edilmesine karar verilmiştir.¹¹³

Görüldüğü gibi, Basın Konseyi, bayrak dikme olayını özünde onaylamamakla birlikte, ulusal çıkarlara konu olan olaylarda gazetecilerin tarafsız kişiler olarak kalabilmelerinin olanaksızlığından söz etmektedir. Hatta kararın doğruluğunu savunan Konsey Genel Sekreteri Nilüfer Yalçın, "Kardak krizini Türkiye'nin milli onuru, toprak bütünlüğü ve Türkiye açısından bir meşru müdafaa konusu saymamak için bir insanın kendi ülkesine bir yabancı kadar yabancılaşmış olması da yetmez. Onun değer sisteminde köklü bir arıza olması

¹¹³ <http://eski.bianet.org/diger/egitim888.htm>

gerekir," demektedir. Yani Basın Konseyi, Kardak krizinde gözlemci konumunu yitiren gazetecinin tavrını gerçekçi bulmanın da ötesinde, gazetecilerin toprak bütünlüğü ve meşru müdafaa gibi konularda kendi ülkesinin çıkarları doğrultusunda hareket etmelerinin gerekli olduğunu da belirtiyor. Hatta aksine hareket edenlerin, örneğin gazeteciliği ön plana çıkaranların değer sisteminde arıza olduğu suçlamasını yapıyor. Kardak kayalığına bayrak diktiren gazetenin genel yayın yönetmeni olan Ertuğrul Özkök de, muhabirlerinin eylemlerini haklılaştıran bir söylem kullanıyor. *"Yunanlı meslektaşına soruyorum: Bir gece yarısı üç Türk Meriç'i geçip sizin toprağınıza Türk bayrağı dikse ve siz de bunu görseniz ne yaparsınız?... Şimdi bazıları soruyor. Bir kaya parçası için bu kadar yaygara koparılır mı? Evet koparılır. O kaya parçasını toprağınız olarak kabul ediyorsanız, onun üstündeki egemenlik hakkınızı da korumak zorundasınız."* Ancak Özkök, Kardak kayalığının gerçekte kimin olduğunu bilinmediğini yazısının son bölümündeki cümleleriyle ele veriyor: *"Ama sonunda olay dün geceki operasyona gelip dayandı. Şimdi kartlar eşitlendi. İki taraf da çekildiği takdirde başa dönülmüş ve sorun çözülmüş olacak"¹¹⁴.* Aynı gün, aynı gazetenin başyazarı ve Basın Konseyi Başkanı Oktay Ekşi ise, Yunan Ta Nea gazetesinin dış haberler editörünün sözlerine yer veriyordu: *"Buradaki hava çok gergin. Hukuken çok haklı olduğumuz halde Türklerin bize ait bir adacığa sahip çıkmaya kalkmalarını kimse kabul edemiyor. Doğrusu gelişmelerden endişe ediyorum. Türkiye'nin Yunan topraklarını ele geçirme emelinin yeni bir örneği ile karşı karşıyayız."* Oktay Ekşi yazısının sonuna doğru şunları belirtiyor: *"İyi de... Hukuken kim haklı sorusunun yanıtını henüz vermedik değil mi? Anlaşılan bu konu en azından birkaç gün hepimizi meşgul edecek. Gerçi bize göre de biz haklıyız ama yine de niçin böyle düşündüğümüzü.. yarın konuşalım."¹¹⁵*

Son derece gergin olan ilişkiler 1999 yılında önce Türkiye'de ardından Yunanistan'da yaşanan depremlerle birlikte aniden düzelmeye başladı. Türkiye'de yaşanan 17 Ağustos

¹¹⁴ Hürriyet, 30 Ocak 1996

¹¹⁵ Hürriyet, 30 Ocak 1996

felaketinin ardından, ilk yardıma koşan komşu Yunanistan oldu. Yaşanan durumu en iyi özetleyen yazılardan biri 20 Ağustos 1999 tarihli Hürriyet gazetesinde Ferai Tunç'a aitti:

“Deprem felaketinden sonra Türkiye'nin yardımına koşan Yunan halkının gönüllü seferberliği Yunanistan'ı bile şaşırttı. Geçen hafta yayınlanan başyazısına ‘Hepimiz Türküz’ başlığını atan Ta NEA Gazetesi'nin Genel Yayın Yönetmeni Leon B.Karapanayotis bu durumu şu sözlerle değerlendiriyor: ‘Yardım seferberliği tepeden yönlendirilen bir şey değil. Tabandan gelen bir hareket bu. Yunan halkının gösterdiği dayanışma sadece sizin için değil, bizim için de sürpriz oldu.’ Günde 90 bin tirajla Yunanistan'ın en çok satan gazetesi olan hükümet yanlısı Ta NEA'nın Genel Yayın Yönetmeni Karapanayotis ile Atina'da ofisinde görüşüyorum. ‘Hepimiz Türküz’ gibi bir başlığı nasıl attıklarını soruyorum önce. Öcalan olayından sonra Türkiye aleyhinde esen düşmanlık rüzgarlarına rağmen bu başlığa nasıl cesaret edebildiklerini merak ediyorum doğrusu.’ Aslında kendi aramızda çok şiddetli bir muhalefetle karşılaşmadım. Bir iki arkadaş sıkıntıya girmez miyiz diye sordu. Ben zaten yaptığının doğruluğuna inanıyordum. Ama, gazete yayınlandıktan sonra bir tek tepki telefonu bile gelmedi. Buna ben bile şaşırdım.’

TÜRKİYE'nin başına gelen felaketin büyüklüğünün farkına vardıklarında yardıma koşmayı bir komşuluk, bir insanlık borcu olarak görüyor Ta Nea Gazetesi.

‘Ama baktık halkın örgütlenmesi bizden önde gidiyordu’ diyor Karapanayotis, ‘Biz, depremedeler yararına konser düzenlemeyi konuşurken, başkalarının çoktan işe başladıklarını görünce biz de bağış kampanyası açmaya karar verdik.’

Cuma sabahına kadar, bir hafta içinde bağış miktarı 6 milyon drahmiye, aşağı yukarı 20 bin dolara ulaşıyor. Üstelik depremedelere para yardımını yapanların dar gelirliler olduğuna dikkat çekiyor Karapanayotis. ‘‘Bu paranın maddi değerinden çok daha yüksek manevi değeri’’ diyor.

40 yıllık mesleki deneyimine dayanarak, Yunan halkının ‘‘kötü gün dostluğunu’’, bunun nedenlerini ve siyasi sonuçlarının ne olabileceğini yorumlarken Karapanayotis bu ortamın yarattığı iklimin önemine dikkat çekiyor. ‘Yaşadıklarımızı daha çok insani temelde değerlendirmek gerekir’’ diyor, ‘‘Bunun arkasında siyasi bir anlam aramak yanlış. Ama ben bu yardımlaşmanın ve yakınlaşmanın, sorunlarımızı çözmek için uygun bir iklim yaratacağını umuyorum.’

YUNANİSTAN'da ‘Türkiye'ye yapılan yardımlar bize karşı kullanılacak, silahların alımına gidecek’ diyerek yardıma karşı çıkan PASOK'lu parlamenter Papatthemelis gibi çatlak seslere rastlansa da, bu yakınlaşmayı ve bunun siyasi sonuçlarının olmasını isteyenler çoğunlukta.

Karapanayotis'e göre iki ülke halkları arasında doğan bu olumlu atmosferi devam ettirmek için şimdi çaba harcamak gerekiyor. ‘‘Nasıl?’’ soruma şu yanıtı veriyor Ta NEA'nın Genel Yayın Yönetmeni: ‘Zamanın yaraları iyileştirici etkisi vardır. Şimdi bu iklimi koruyabilirsek sorunlarımızı da karşılıklı anlayış atmosferinde masaya getirebiliriz. Türkiye büyük bir ülke ve biz kendimizi tehdit altında hissediyoruz. Türk siyasetçilerinin meydan okuyan sözleri bizde gerginlik ve korku yaratıyor. Bizimle ilgili demeçlerde tehdit ve kışkırtıcılıktan kaçınılması bu atmosferin korunması açısından çok önemli.’

Sabah gazetesi ise 21 Ağustos 1999 tarihli sayısında Stelyo Berberakis imzasıyla deprem sonrası oluşan atmosferi şu şekilde yansıtıyor:

"Her bir Türk binlerce tonluk enkaz altından çıkarılırken gözyaşlarımızı tutamadık"

İlk günden bu yana deprem faciasını sayfalarca işleyen Yunan basınında dün yer alan bir yorum Yunan kamuoyunu resmen ağlattı. Eleftherotypia gazetesinin yazarı Anna Stergiou'nun *"Düşmanın ıstırabı ağlattı"* şeklindeki yazısı şöyle: "... Aile, okul askerlik... Tüm bu kurumlardan geçen biz Yunanlılar, bir dizi tarihi ve siyasi örnekleriyle birlikte Türkler'in bize düşman olduğuna inandırıldık ve kin duyguları besledik. Ancak nasıl oluyor da bu asırlarca süren kin ve rekabet dolu duygular bir gün içinde silinip gidiveriyor. Düşman bir gecede dost oluveriyor".

Silahlar mutluluk getirmedi

"Bugünlerde hepimiz hislerimizle boğuştuk. Ağladık, duygulandık, üzüldük. Asırlık kin duyguları adeta yok oluverdi. Bu insanlık hislerimizin varlığını adeta bilmiyorduk. Birdenbire keşfettik. Türkler'i enkazdan çıkarılırken gördüğümüzde kendimizi gözyaşı dökerken yakaladık. Ki bu analar belki günlerden bir gün olası Türk-Yunan savaşında çocukları için gözyaşı dökceklerdi. Ama ne var ki deprem tanrısı millet, milliyet tanımıyor. Depremzedelerin çığlıklarını duyduğumuzda midemize bir yumruk yemiş gibi olduk. Yoksulluk ve acının tanrısı yoktur. Bu yüzden Türk depremzedelerin ağıtlarına biz de eşlik etik. Bizim insanımızmış gibi ağıt yaktık. Yıllardan bu yana silahlanma için harcadığımız milyarlar meğer feleketleri önlemiyor, mutluluk getiriyormuş. Tam aksine bu müsriflik, bu gibi doğa afetlerinde ağızımızda garip ve acı bir tat bırakıyor". Stelyo BERBERAKİS

KAYNAKÇA

- *6-7 Eylül Olayları, Fahri Çoker Arşivi*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005
- Ahmad, Feroz. *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, Hil Yayınları, İstanbul, 1996
- Akar, Rıdvan – Demir, Hülya *İstanbul'un Son Sürgünleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994
- Akar, Rıdvan. *Aşkale Yolcuları*, İstanbul, 2000
- Aktar, Ayhan. *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002
- Akgönül, Samim. *Türkiye Rumları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007
- Alexis Alexandris, *The Greek Minority of Istanbul and Greek-Turkish Relations, 1918-1974*, Center for Asia Minor Studies, Athens, 1983
- Anderson, Benedict. *Hayali Cemaatler*, Metis Yayınları, İstanbul, 1993
- Arı, Kemal. *Büyük Mübadele, Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1935)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995
- Bağcı, Hüseyin. *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, METU Press, Ankara, 2001
- Bora, Tanıl. *Medeniyet Kaybı, Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006
- Bozkurt, Mahmut Esat. *Atatürk İhtilali*, Altın Kitaplar, İstanbul, 1967
- Carlton J.H. Hayes, *Milliyetçilik: Bir Din*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1995
- Copeaux, Etienne. *Türk Tarih Tezinden Türk İslâm Sentezine*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998
- Çağatay Okutan. *Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004
- Çoker, Fahri. *Türk Parlamento Tarihi II. Cilt I. Dönem Milli Mücadele ve T.B.M.M. birinci dönem 1919 - 1923 Tutanaklardan Mudanya Ateşkes Anlaşması ve Lozan Barış Konferansı ilk aşaması*, Cilt II, TBMM Vakfı Yayınları, 1995
- Demirer, M.Arif. *6 Eylül 1955 Yassıada Davası*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1995
- Dosdoğru, Hulusi. *6/7 Eylül Olayları*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1993
- Goloğlu, Mahmut. *Erzurum Kongresi*, Nüve Matbaası, Ankara, 1968
- Gökalp, Ziya. *Türkçülüğün Esasları*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1952
- Gürel, Şükrü Sina. *Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ümit yay, Ankara, 1993

- Güven, Dilek. *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005
- Heraclides, Alexis. *Yunanistan ve 'Doğudan Gelen Tehlike' Türkiye*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003
- İnalçık, Halil. *Otoman Policy and Administration in Cyprus after the conquest*, Ayyıldız Yayınları, Ankara, 1969
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, cilt VIII, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989
- Keyder, Çağlar. *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, İstanbul, 2006
- Kitsikis, Dimitri. *Türk-Yunan İmparatorluğu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996
- Koçoğlu, Yahya. *Azınlık Gençleri Anlatıyor*, Siyah Beyaz Yayınları, İstanbul, 2001
- Konrad Adenauer Vakfı, *Türk Gençliği '98 Suskun Kitle Büyüteç Altında*, Ankara, 1998
- Korkmaz, Zeynep. "Atatürk ve Türk Dili", TDK Yayınları, Ankara, 1992
- Maksudyan, Nazan. "Türklüğü Ölçmek", Metis Yayınları, İstanbul, 2005
- Millas, Herkül. Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik. *Milli Türk Kimliği ve 'Öteki' (Yunan)*, İletişim Yayınları, 2003, İstanbul.
- Milas, Herkül. *Tencere Dibin Kara...*, Amaç Yayınları, İstanbul, 1989
- Milas, Herkül. *Yunan Ulusunun Doğuşu*. İletişim Yayınları, İstanbul, 1994
- Oba, Ali Engin. *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, İmge Yayınları, Ankara, 1995
- Oran Baskın. *Türk Dış Politikası*, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004
- Palmer, Alan. *Osmanlı İmparatorluğu, Bir Çöküşün Yeni Tarihi*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1993
- Sadoğlu, Hüseyin; *Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000
- Tanrıöver, Hamdullah Suphi. *Dağ Yolu*, Yeni Matbaa, İstanbul, 1929
- Taş, Mehmet. *Avrupa'da Irkçılık*, İmge Kitabevi, İstanbul, 1999
- Tılıç, Doğan. *Utaniyorum ama Gazeteciyim; Türkiye ve Yunanistan'da Gazetecilik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998
- Yerasimos, Stefanos. *Milliyetler ve Sınırlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994

Sürelî Yayınlar:

- Andrianopulu, Konstantina. *İstanbul Rum Basınının Tepkisi ve 6/7 Eylül Olayları*. Tarih ve Toplum, 237, 2003
- Akar, Rıdvan. *İki Yıllık Gecikme: 6/7 Eylül 1955*. Toplumsal Tarih, 117, 2003
- Bali, Rifat; “*Türkiye Yahudileri ve Dil Meselesi*”, Virgöl, 5 Şubat 1998
- Orhon, Orhan Seyfi; “*Vatandaş Türkçe Konuşma!*”, Akbaba, no: 341, 1 Ağustos 1940

Gazeteler:

- Embros
- Apoyevmatini
- Apostolos Andreas
- Hürriyet
- Cumhuriyet
- Akşam
- Tercüman
- Milliyet
- Sabah